

BILO/BITI

BILO/BITI

Knjiga *BILO/BITI* sastoji se od fotografija i priča i plod je projekta „Slika, digitalna slika, slika koja govori“ Odeljenja posebnih fondova i periodike Narodne biblioteke Bor. Projekat je realizovan u okviru Konkursa za sufinansiranje projekata u oblasti kulturnog nasleđa Ministarstva za kulturu, informisanje i informaciono društvo Republike Srbije i uz pomoć opštine Bor. Cilj projekta bio je umetničko oživljavanje bibliotečkog materijala (fotografija), čime se obezbeđuje održiva upotreba vrednog kulturnog nasleđa. Fotografije korišćene u knjizi digitalizovane su u okviru projekta „Digitalizacija neknjižne građe Zavičajnog odeljenja Narodne biblioteke Bor“.

Autori priča: Jelena Lengold, Divna Vuksanović, Mihajlo Pantić, David Albahari, Saša Stojanović, Zoran Ćirić, Igor Marojević, Dejan Vukićević, Mileta Prodanović

Autori fotografija: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević, Ljubomir Markov, anonimni autori

Lektura i korektura: Violeta Stojmenović, Goran Milenković

Narodna biblioteka Bor

Bor 2012.

BILO/BITI

priredio Goran Milenković

PREDGOVOR

Ova knjiga sastoji se od devet priča i devet fotografija. Autori su svoje priče sačinili prema već postojećim slikama stvarnosti, koja je nekada bila viđena očima i duhom fotografa i koja je u slikama zamrznuta i sačuvana čarolijom svetlosti. Možda je takva predodređenost u pisanju nekima bila neprijatna. Nekima čak i teška. Za neke je takva nužnost sigurno predstavljala uvod u nemoguće. Zato njih i njihovih priča u ovoj knjizi nema. Autori su, sa druge strane, ipak mogli da izaberu jednu od stotinak predloženih fotografija. Možda su stoga autori svoju fotografiju zapravo *tražili* i *prepoznavali*, nalazeći njene sadržaje, prostore, predmetnost u njoj, atmosferu – u nekoj već znanoj priči, koja je uveliko bila njihova, koja je odavno boravila u njima. U tom slučaju fotografija je bila dokaz da priča zaista postoji i autori su obodreni da ponište statute nagoveštaja i slutnje. Tako shvaćeno, priča, iznad *opisa* i *otiska*, ovde predstavlja ono *nesvesno* postojećih slika. Priča je – tako što budi, doziva, izvlači – *sanjanje* fotografije i njenih bezgraničnih unutrašnjih prostora.

Svaka priča u ovoj knjizi jeste sačinjena od jezika, od reči i rečenica kojima se služe ljudi. Svaka fotografija u ovoj knjizi sačinjena je od boja i od slika. Trebalo je nekako naterati priču da na verbalni način predstavi ono vizuelno. U tom smislu, autori su imali potpunu slobodu. Jedino što su morali bilo je to da makar i malim končićem vežu priču za fotografiju. Tako priče koje slede nisu nužno jednake fotografiji, niti je priča fotografije jednaka zbivanjima iz priče. Priča se mogla u potpunosti odnositi na likove i predmete, boje i perspektive sa fotografija, kao što je mogla biti svedočanstvo o pretpostavljenoj nemoći priče da govori o fotografiji. Priča je mogla da se kao neki čudni narativni dim vine baš iznad grada u kojem su fotografije nastajale. A to je moglo biti i neko mesto koje ne postoji nigde osim u priči. Između

tih krajnosti (koje, uostalom, nisu i jedine) rasle su priče i oživljavale su fotografije koje čine ovu knjigu.

Naslovom se u opštem potezu htela naglasiti složena ontološka ekvilibristika koju stvaraju fotografija i priča u stanju neposrednog susedstva i srodstva. Potom, i izvestan osećaj trajne *prisnosti*, sapostojanja sa svetom, koji se otkriva u trenutku ponovnog rađanja intimnog bića fotografije u rečima. Knjiga svoje ime u izvesnoj meri duguje utisku koji je izazvan čitanjem fotografije Aleksandera Gardnera „On je mrtav i umreće“. Ovu fotografiju Rolan Bart je objavio i komentarisao 1980. godine u knjizi *Svetla komora*.

Prvi podstrek za nastanak ove knjige priređivač duguje *Austerlicu* Vinfrida Georga Zebalda (2001), izvanrednom romanu sastavljenom od fotografija, mapa i slika, sa jedne strane, i reči, sa druge, na čije mi je postojanje pre nekoliko godina skrenula pažnju draga koleginica Svetlana Gavrilović iz Narodne biblioteke Srbije. Najlepše joj hvala na tome.

Goran Milenković

Nepřistita

NEPRISUTAN

1.

Izgledalo je kao da će zima potrajati zauvek. Već se bližio kraj marta, a sunce se pojavljivalo tek po koji minut, oko podneva, sklupčano i zamučeno teškim, sivim oblaci-ma. I dalje je svakoga dana provejavao sneg i smenjivao se sa vetrom i ledenom kišom. Ljudi su podizali kragne i trudili se da svoje šalove drže čvrsto zamotane. Nije bilo kraja toj zimi. Nije bilo kraja samoći.

Gabrijela je stajala uz prozor, pušila, i gledala dole na ulicu. Krošnje lipa još uvek su bile gole i kroz njih su se jasno mogli videti prolaznici i gusto parkirani automobili.

Ona je ponovo razmišljala o snu koji je usnila pret-hodne noći. Iz nekog razloga, sećanje na taj san vraćalo joj se čitavog dana. I svaki put setila bi se još nekog detalja iz sna i iznova bi je obuzela jeza.

Sanjala je kako otvara ormar za garderobu i kako užas-nuto konstatuje da u njemu nema ničega osim praznih ve-šalica. Neke su bile drvene, neke plastične. Ovako gole, ve-šalice su joj izgledale napušteno i jezivo, u isto vreme. U snu, Gabrijela je brzo zatvorila ormar, kao da će je prizor praznih vešalica povrediti, bude li ga previše dugo gledala. Ili, kao da će se nešto promeniti ako zatvori vrata ormara, pa onda pokuša da ih otvori ponovo. Upravo to je uradi-la, skoro bez daha, prožeta samrtnim strahom. Polako, vrlo polako, otvorila je prvo desna vratanica. Ništa. Zatim otvori levu stranu, moleći se u sebi za nekakvo čudo. Ponovo ni-

šta. Ona pade na kolena, tu ispred ormara, jecajući. Gotovo je sa mnom, reče ona sebi. Gotovo je. I dok je to izgovarala, pogled joj pade na dno ormara, na njegov najmračniji ugao. Tamo je bilo nečega i ona skoro cela ulete unutra da vidi šta je to ipak ostalo. Bila je to jedna Leonardova kravata, tamnosiva, sa nekoliko bordo rombova na sebi. Tako klečeći na podu, ispred ormara, Gabrijela je stiskala na grudi Leonardovu kravatu, a onda je njome počela da briše suze, kojih je najednom bilo sve više i više.

Želela je da može da zaboravi taj san. Kao što je najčešće zaboravljala druge snove. Ujutru, odmah nakon buđenja, sećala bi se nekih delova snova, ali kako bi dan odmicao, san bi nestajao u nekom prostoru uma koji je verovatno funkcionisao kao crna rupa, upijajući u sebe sve, neznanu kako. Do sredine dana već bi se sve manje sećala svog sna, pa čak i kada bi želela da ga prizove u sećanje, shvatila bi da je zaboravila.

Ali ovaj san je po nečemu bio drugačiji. Opirao se zaboravljanju. Naprotiv, kako se bližilo veče, pomaljali su se novi detalji iz podsvesti i ledili joj prste i kičmu.

Činilo joj se da i sad može da oseti užas koji je osetila u snu, shvativši da je kravata oživila. Dok je njenim širim delom brisala suzne oči, uži deo je polako počeo da puzi uz njenu ruku. Zastala je i pogledala. Zaista, kravata se micala. Kako je to moguće, pitala je samu sebe u snu, ali nije bilo vremena za traženje odgovora, jer kravata se već obmotavala oko njenog vrata, što je isprva izgledalo kao neki nežan zagrljaj, kao da su neki vrlo fini prsti izvodili delikatan ples ispod njenih ušnih školjki pa preko grkljana i ispod kose, ali onda shvati da je taj zagrljaj sve jači i sve ne-

ugodniji i da je zapravo steže sve jače i jače. Gabrijela krenu da uvlači prste između kravate i svog vrata ali iz nekog razloga prsti su joj stalno ispadali, a kravata se migoljila i zatezala, oduzimajući joj dah. Umreću, pomisli ona, to je to, umirem, i poslednje što vidim to su ove vešalice koje se njišu iznad moje glave, kakav apsurd, kakav glup poslednji pogled. Borila se da uhvati dah, borila se da ispusti glas, ali ni jedno ni drugo nije bilo moguće, kako to već biva u snovima, sve do onog trenutka kad se probudila i mahinalno krenula rukama ka grlu.

I sada, nekoliko sati kasnije, mogla je jasno da oseti mešavinu užasa koji ju je još uvek vrebao iz sna i olakšanja kada je shvatila da može da ispuni svoja pluća vazduhom. Srce joj je lupalo snažno i brzo. I tada, odmah nakon buđenja, a isto tako i u trenutku kada se po ko zna koji put prisećala sna.

Ugasila je cigaretu i gotovo istog časa upalila drugu. Kravata je sada stajala tu, pored nje, na trpezarijskom stolu. Mirna i sasvim bezopasna. Čim se probudila u toku noći, otišla je da je nađe. I već dok ju je uzimala u ruke, izdvajajući je iz gomile drugih kravata, setila se kad i gde su je kupili.

Bio je to bezličan, ni po čemu poznat danski gradić na morskoj obali, u kome su proveli skoro mesec dana, jednog leta, pre pet godina. Izgledalo je da je jedino zbiivanje u tom gradu baš tu, na obali, uz mali mol na koji su pristajali ribarski čamci i po koji omanji brod. Dve-tri tezge pored bile su spremne da odmah počnu da sortiraju ribe, da ih seku posred stomaka ili da ih bacaju u plastične kutije pune leda. Sve je mirisalo na krljušti, na riblju krv, na oči koje vas uporno gledaju sa odsečenih ri-

bljih glava. Gabrijela nije volela ovo mesto, ali nije se moglo izbeći. Sve je bilo tu, na tom trgu. Jedna jedina prodavnica u kojoj su kupovali dobar kiselkasti tamni hleb, loše vino u kartonskim kutijama, sir, sardine, sve ono što su jeli kad nisu večerali u jedinom lokalnom pabu, koji se takođe nalazio tu, tik uz prodavnicu, tezge sa robom, malu poštu i apoteku.

Nekada davno, Gabrijela je imala običaj da pita Leonarda zašto oni uvek odlaze na putovanja u neka takva besmislena mesta, umesto da kao ostali ljudi rašire svoje peškiru u nekom ugodnom letovalištu, ili da jure niz neko mondeno brdo na skijama, umotani u tople crvene jakne. Ali nikada nije dobila jasan odgovor na ovo pitanje, pa je s vremenom i odustala. – Volim ovakva mesta – to je bilo sve što bi Leonard kazao i ona se pomirila sa ovom njegovom osobinom. Kao što se pomirila i sa tolikim drugim stvarima koje je Leonard činio, a koje su ga razlikovale od običnog sveta. Običan svet – taj neuhvatljivi ideal kome je Gabrijela uzaludno težila čitavog života. A nikad se, nažalost, nije mogla osećati njegovim delom. Uvek negde izvan. Uvek mimo. Uvek sasvim sama, sa Leonardom pored sebe, koji ne umanjuje samoću, uvek odvojena od svega što bi ulivalo spokoj običnosti.

Kravate su se, naime, prodavale u toj, jednoj jedinoj, prodavnici. Zajedno sa hranom, sitnijim kućnim alatom, vrećama semena engleske trave. Gabrijela se sećala da je ovakve prodavnice poslednji put videla još u svom detinjstvu. Ekseri i brašno na merenje, zajedno. I sada, posle toliko godina, ponovo. Pult je, zapravo, bio jedna obična daska koja se podiže. Isti onaj miris iz detinjstva, pomešani miris

začina i sredstava za higijenu, s tim što je ovde preko svega prelazio i taj najjači miris, miris riblje pijace i hladnog mora.

Kao ordenje, kravate su stajale u jedinoj staklenoj vitrini te radnje. Vitrina je bila besprekorno čista, a staklo na njoj uglancano, baš kao da su te kravate najsvetocije mesto u toj, po svemu drugome, običnoj i neuglednoj prostoriji. Te su tako, i mimo svoje volje, morali da stanu i da ih razgledaju. Jer, kravate su bile izložene, kao kakvi muzejski rariteti. Iako su to želeli, ni Gabrijela, ni Leonard nisu se usuđivali da otvore vitrinu. Samo su stajali kraj nje i posmatrali kroz staklo.

Prodavac je povremeno bacao pogled na njih dvoje kao da mu je bilo normalno da se kravata bira baš tako, pogledom punim poštovanja. Na kraju je Leonard ozbiljno klimnuo glavom ka prodavcu. Bio je to znak da je izabrao. Prodavac je sporim korakom došao do njih, vadeći usput iz džepa svežanj s ključevima. Kada je izneo iz vitrine sivu kravatu sa rombovima, prebacio ju je preko svog dlana i tako je nekoliko trenutaka držao ispred Gabrijele i Leonarda, kao da je očekivao da čuje još neki dodatni znak divljenja. Ali Leonard je samo još jednom klimnuo glavom, ne pristajući na ovu igru, i izvadio svoj novčanik. Očigledno nezadovoljan, prodavac je slegnuo ramenima i počeo da pakuje kravatu u njenu pompeznu kutiju.

To su bili ti događaji. I ti dani. Koje ni tada, a ni kasnije, ničim nije umela da objasni.

Više od tri nedelje proveli su u malom pansionu tog mesta, noću se odmarajući u sobi čija je jedna polovina bila pod kosim krovom. Nijedan od tih dana nije se mnogo razlikovao od onog drugog. Spavali su, šetali, čitali knji-

ge koje su poneli od kuće, Leonard je ponekad zapisivao misli u svoju svesku, što mu je bila navika još iz dečačkih dana, ni sa kim nisu razgovarali više nego što je bilo neophodno da se naruči kafa, da se usitni velika novčanica. Popodne bi Gabrijela legla da opruži telo i da se odmori, a Leonard, koji je mnogo manje od nje voleo da spava, izašao bi sam na ulicu i ostavio je da sat ili dva bude sama. Ovi časovi razdvojenosti i njemu i njoj činili su dobro jer, kad bi se on kasnije vratio, ona bi bila radosna kao da ga nije videla danima. I nekako u tim trenucima, pre večere, obradovani što ponovo nalaze jedno drugo, najčešće su vodili ljubav.

2.

U jednoj od brojnih svezaka koje su ostale za njim i koje je Gabrijela iznova i iznova iščitavala, tražeći u njima bilo kakvo objašnjenje ili putokaz, Leonard je zapisivao ovakve stvari:

Strah je mamac. Strah je rumeno telo koje se otvara. Strah je dim iz dimnjaka u zimskoj noći. Topli strah. Sveti strah. Trepćem dok gledam oko sebe i jedini zvuk koji se čuje proizvode moji očni kapci. Suviše je bučno. Dostupan sam. Otkriće me sopstvene oči. Moj strah je lagan kao oblak, pa ipak – pritiska me.

Leonarda nije bilo već više od dve godine. Dva Božića, dva Gabrijelina rođendana, dva Leonardova rođendana, dve godišnjice braka, dva odlaska na lekarsku kontrolu, dve registracije automobila, po dva od svih datuma koji su obeležavali njihovo zajedničko vreme. Gabrijela je radila skoro sve ono što bi radila i da je Leonard bio tu, verujući da održavanjem ove rutine nekako uvećava verovatnoću

da se Leonard iznenada pojavi. Čak je i rođendanske torte kupovala i u samoći svog stana na njima palila svećice, onako kako bi to oni činili zajedno, da su još uvek bili na broju. Ali ništa se nije dešavalo osim tišine. Svećice bi dogorele ako ona ne bi dunula u njih. Niko ne bi zazvonio na vrata. Telefon je ćutao muklo, neprijateljski, sablasno. Ona bi sedela za trpezarijskim stolom čekajući, vrlo strpljivo, sa rukama u krilu, odbijajući da poveruje da je ovo konačni ishod. U nekom momentu, govorila je sebi ustrajno, pojavice se objašnjenje i biće sasvim razumno. Sve će doći na svoje mesto i sva pitanja će dobiti logične odgovore. Leonard ne bi dopustio da se ona do kraja svog života pita šta ga je navelo na ovo. I tako je, umirena ovakvim mislima, najčešće bez suza, i laganim pokretima, prekrivala tortu poklopcem, i nosila je u frižider, sklanjala posuđe i vraćala drugu, nepotrebljenu čašu u vitrinu.

Leonard je nestao jedne srede, jednog toplog jesenjeg dana. Stajao je na prozoru tog jutra dok je ulazila u kola i mahnuo joj. Kasnije se u mislima bezbroj puta vraćala na taj trenutak, pokušavajući da se priseti koliko joj je puta u životu mahao sa prozora i nije mogla da se seti skoro nijednog takvog dana, ranije. Nije bio Leonardov običaj da maše. Ali tog jutra je mahnuo i gledao za njom dok je odlazila i ona u tome nije videla ništa neobično. Samo joj je ostala u oku ta slika, obris njegovog tela u prozoru. Njegova rame na. Njegovi podignuti prsti. Je li bilo osmeha? Nije više znala. Kada se tog popodneva vratila, njega nije bilo. I tako je sve počelo. Njegova beskonačna neprisutnost.

Sa Leonardovim nestankom, Gabrijelin život je opusteo na sasvim specifičan način. Spolja se naizgled sve uga-

silo. Ništa osim najneophodnijih dnevnih rutina nije obavljala, a često ni za to nije imala previše volje. Sve je počelo da se dešava iznutra, u njoj, kao da je sasvim neočekivano postala vlasnica ogromnog projekcionog platna na kome su se odvijali nestvarni filmovi. Sve što je želela bilo je da pobjegne u mrak te dvorane, da zauzme jedno od udobnih mesta u njemu, a sva su mesta, istini za volju, bila zjapeći prazna i čekala je, da tako ušuškana u somot dubokih fotelja još jednom pogleda neku od scena iz onoga što je bio njen život. Ili što se danas čini da je njen život bio. Život sa Leonardom, koji se prekinuo, naglo i neopozivo, kao pogled sa kraja litice u dubinu.

3.

Leonarda je upoznala u mnoštvu ljudi. Neko je nešto proslavljao, služila su se neobična pića i još neobičniji zalogaji. Nekome do sebe, Gabrijela je rekla:

- Nikad do sad nisam probala palmino srce. Ukusno je!
A zatim je čula kako glas iza njenih leđa tiho kaže:
- Svako je srce ukusno.

Nešto u njoj je na te reči u prvom deliću sekunde reagovalo strahom i, pre no što se okrenula i pogledala ga, imala je pred očima viziju oštih zuba koji se zarivaju u iščupano ljudsko srce, još uvek pomalo pulsirajuće, uplašeno srce koje zna da će svakog trenutka biti progutano. Ali onda se srela sa njegovim licem i mučna slika je iščilela.

Šta čovek može kasnije da kaže o licu koje zavoli istog trenutka kad ga ugleda? Da je bilo lepo? Da su crte bile skladne? Da je linija obrva u ugodnom luku silazila do linije jagodica sa jedne strane, i ulivala se u liniju nosa, sa

druge? Da su usne ostale stisnute u tom prvom pogledu? Da se nije nasmešio i da je gledao ozbiljno i koncentrisano u nju? Da se ni ona nije nasmešila? Da su se gledali barem pet prvih sekundi kao ljudi koji su se nekad davno međusobno izneverili, slomili srce jedno drugome, rastali se zauvek i onda se iznenada, potpuno neočekivano, sreli na kontinentu na kome nijedno od njih dvoje ne živi. Takav neki pogled. Prepoznavanje, iznenađenje, oprez.

Od toga dana, pa nadalje, ništa više nije bilo isto. Voljela je ono što Leonard voli, odlazila je na mesta na koja Leonard odlazi, čitala je knjige koje joj je on donosio i svoje vreme usaglašavala sa njegovim. Uveo ju je u svoj život na takav način da joj nije ostala čak ni mogućnost da razmisli hoće li ona sve to. Već dan ili dva nakon što su se prvi put sreli, sve njene stvari, a nije ih bilo mnogo, bile su prebačene u njegov stan, ovaj isti stan u kome sada stoji sama i gleda ledenu kišu koja čini da pločnik svetluca.

I tako im je prošlo osam godina. U tih osam godina gotovo nijednu noć nisu proveli razdvojeni. Večeri su voleli da provode sami, imali su veoma malo prijatelja jer, istini za volju, niko im nije ni bio potreban. Njihovi odlasci na posao, svakog jutra, bili su sasvim dovoljni da zadovolje potrebu za spoljnim svetom, ako je tako nešto kod njih uopšte i postojalo. Radili su poslove koji im nisu bili ni važni ni nevažni, ali ni jedno ni drugo o svojim poslovima nisu govorili kod kuće. Kad bi ušli tu, iza tih vrata, sve što je predstavljalo spoljni svet, nestajalo bi. Ostali bi samo njih dvoje. Gabrijela je bila na ugodan način pomirena sa činjenicom da će tako, u tom staklenom zvonu neobične, tihe, vanvremenske ljubavi, pro-

vesti ostatak svog života. I ova vizija činila ju je spokojnom. O sreći nije puno razmišljala, shvativši, davno pre toga, da je preveliko razmišljanje o sreći verovatno najbolji način da se sreća nikad ne dosegne. I zato je sebi dopuštala da oseća sve što je osećala, i uživala je u svom čekanju, svojoj prepodnevnoj usamljenosti bez njega, u Leonardovim povremenim večernjim ćutnjama koje su mogle trajati satima, u neshvatljivom izboru filmova koje su gledali, u neobjašnjivoj namrštenosti sa kojom se katkad budio, ili još manje objašnjivoj radosti sa kojom se nekada vraćao s posla. Pomirila se sa svim tim, i prihvatila sve. Volela je sve to, ne upitavši sebe ni jednog jedinog trenutka da li je to u redu.

A onda je došlo to popodne, pre dve godine, kada se Leonard nije pojavio u kući. Ceo naredni dan ga je čekala, skupljena ispod ćebeta, ne prozborivši ni reči ni sa kim. Posle dva dana pozvala je prijatelje, pa rođake, pa policiju, stvari su počele da se odvijaju onim uobičajenim tokom kojim se odvijaju u takvim neobičnim slučajevima. Postavili su joj stotine pitanja, mnoga od njih po nekoliko puta. Smenjivala su se lica, smenjivale su se uniforme, otišla je na bezbroj šaltera i u desetine kancelarija. Na kraju, posle nekoliko meseci traganja, ljudi su pred njom samo nemoćno spuštali glave. Gabrijela se vratila na svoj kauč i ponovo se umotala u ćebe. Nepprisutnost, duga dve godine. Praćena tišinom i pogledima kroz prozor. Nekad je lišće bilo zeleno, nekad je ulica bila prekrivena snegom, nekad se kroz granje mogao videti mesec, nekad su automobili trubili ili se čuo daleki zveket tramvaja, ali sve drugo ostajalo je isto. Tišina i samoća.

4.

Leonard je gotovo svakodnevno prolazio tom ulicom, odlazeći na posao. U povratku, obično bi koristio auto-put, u popodnevnom gužvama to je bilo mnogo praktičnije. Ali ujutru, voleo je da se proveze širokim bulevarom i svim onim uličicama osenčenim lipama i hrastovima. U jednoj od tih ulica bila je i njena zgrada. Svaki put, u ovih deset godina, prolazeći kraj te zgrade, on bi bacio pogled na onaj prozor. Ponekad bi mu se učinilo da vidi nečiji obris iza stakla.

Gabrijelino lice, onakvo kakvo je bilo tada, pre deset godina, urezalo mu se u sećanje. Okrenula se ka njemu, napola uplašena, napola ljuta i upitala ga:

– Šta ste to rekli?

– Ništa važno. To je bila samo šala.

– Da. Ali šta ste zapravo rekli?

– Rekao sam: svako je srce ukusno.

– Ali kako to možete da znate, koliko srca ste do sada pojeli u svom životu?

– Verujte mi – pokušao je Leonard da se opravda – to je zaista bila samo šala.

– O ne, ne! Tako nešto nikada nije šala. Ljudi jedu srca jedni drugima. Svakodnevno.

Razgovor, započet na tako bizaran način, pomislio je Leonard, može da odvede ili u svađu ili u krevet, a kako je Gabrijela izgledala prilično privlačno u svojoj crnoj svedenoj haljini, ponadao se ovom drugom ishodu. Ipak, nešto ga je sprečavalo da bilo šta u vezi sa time preduzme. Pa je tako ostatak večeri proveo razgovarajući sa drugim ljudima, samo povremeno bacivši pogled preko sale, gledajući

da li je ona još uvek tu. I kada je, nakon nekoliko sati, već skoro zaboravio i na nju i na onaj razgovor, ona se najednom stvorila kraj njega i rekla:

– Možemo sada da pođemo.

Nisu mnogo razgovarali dok je vozio ka njenoj kući. Uglavnom mu je objašnjavala kojim ulicama da ide i gde da skrene.

Ni kasnije, kada su bili u njenom stanu, ni oko čega nije bilo previše odugovlačenja. Vodili su ljubav kao da im nije bilo prvi put, slobodno i glasno. Sva svetla u stanu bila su upaljena. Leonard je upamtio da Gabrijela gotovo nijednom nije zatvorila oči. Sedela je na njemu i gledala ga, velikim, sjajnim očima u kojima nije bilo ni osmeha, ni bilo čega drugog što je nalik osmehu. Ovako koncentrisano izgledaju pojedine žene kada pokušavaju da udenu konac u iglu, pomislio je tada Leonard.

Tek posle, kada je, već iscrpljena i gotovo mokre kose, legla kraj njega, Gabrijela je zatvorila oči i progovorila:

– Upravo si pojeo i moje srce. Nadam se da je bilo ukusno.

Nije znao šta na ovo da odgovori. Prostora za šalu sa njom očigledno nije bilo.

– Ti si veoma lepa žena, Gabrijela. Imaš divan nos. I čaroban profil.

Ona je ćutala neko vreme, a onda ga pogledala isto onako ozbiljno i kazala:

– A ti si veoma zao čovek. I uradio bi sve, baš sve, potpuno isto kao i svi drugi.

– Učinilo mi se da ti je bilo lepo...?

– To ne postoji. Sve je to samo uvod u jedenje nečijeg srca. I u beskonačno čekanje.

Ustala je iz kreveta, ne pokušavajući ničim da prikrije svoju golotinju, svoju potpunu izloženost njegovom pogledu, stala leđima uz vrata kao da se štiti od nečega i kazala:

– A sada idi, molim te, i nemoj više nikada da dođeš.

Nije mu preostalo ništa drugo nego da zaista ode. Dva sprata niže shvatio je da je zaboravio kravatu, ali povratak zbog tako nečeg banalnog nije dolazio u obzir, znao je to. Pre nego što je ušao u kola, pogledao je gore. Bilo je kasno i samo prozori njenog stana bili su osvetljeni. Video je nagu siluetu kako stoji iza zavesa, pa iako je znao da ga ona, dole u mraku, ne može videti, podigao je ruku i mahnuo joj. Bio je to običan, ljudski gest, jedino što je još mogao da uradi, u ovako čudnovatoj noći, u kojoj je ubačen u Gabrijelin život i odmah zatim izbačen iz njega, ne shvatajući razlog ni za jednu od te dve krajnosti.

U svim onim godinama koje su potom došle, ponekad, kad bi bio usamljen između nekih veza ili kad bi se vraćao kući sa nekoliko čaša vina u sebi, palo bi mu na pamet da se popne uz one stepenice i da zazvoni na njena vrata, ali što je bio stariji, njegova volja da se suočava sa komplikovanim ženama bivala je sve slabija. I tako bi on samo prošao, pogledao onaj prozor, i otišao dalje.

Odron

LJUBAV RUŠI SVE ŠTO POKREĆE

Nego, da li je sve ovo zaista tačno?

Ja sam taj kome je grlo stradalo. Ja sam taj koji već danima ne govori. A ako spavam, ja više ne znam kada to biva.

Protaklo je nekoliko časova. Prekinuo sam da bih ponovo osetio da su kolena moja i da pokušam da dam neki smisao slici koja mi se uvrežila u glavi. Već je čitav sat kako me proganja, a ja još uvek ne znam kako da je tumačim i šta bih s njom. Ne znam ni otkad se stvorila u mojoj glavi.

Otac je uhvaćen u zamku, ali gde, to će ga iznenaditi. Uhvaćen je u zamku u meni, i još više od toga, počinje da nestaje, mogu da ga čujem, kako se rasplinjuje, izjeden iznutra, pretpostavljam svaren, možda na umoru, premda na drugi način. *Ti mene ne vidiš, starče, ali te ja dobro znam.* Iako ne znam ko to beše rekao, budući da je sve ovo nesavršen posao, nešto što niko ne zna šta je, a nije baš ni da je naročito važno. Pogotovu od kako mu je i glas postao slabiji. Ipak odjekuje u komorama moga srca, zvuči zvucima onog većitog bola, premda ne svira na cevima u mojoj glavi.

Sebe mogu jasno da vidim. Ja sam u crnoj sobi. Stomak mi je mesing i ja sam šupalj. Obuhvaćen sam plamenom i najednom osećam veliki strah.

Kako sam ja to tako preobražen? Gde je, pitam se, otac, odgovoran za ovu groznicu koja sada trese moj stomak i moja ramena? I ako je otišao – a ja jedini u svom srcu znam da je i te kako otišao – zašto ova neobična muzika i dalje is-

punjava tu crnu sobu? Kako je moguće da cevi u mojoj glavi još uvek sviraju? I kome one sviraju?

Moj distrofični brat je prvi koji to čuje. On je sam u dnevnoj sobi gde pakuje sve radio-aparate, kada se iza vrata začuje neko ne baš jako škripanje. Zvuči kao da je kilometrima daleko, premda dovoljno snažno da očeva motoristička kaciga, bez smisla odložena na komodi, počinje da se tresu. Polako se to škripanje sabire, postaje sve glasnije, sve više se približava, u njegovom nastupu se oseća nešto neznano i neobično, što onda prelazi u neku novu a već ranije krivo shvaćenu pretnju. Bratovljeve ruke čisto nagonski hvataju točkove na stolici, možda očekujući da će ovaj novi razvoj u prostorijama doma razvaliti vrata od hodnika. Umesto toga on jednostavno prestaje, trenutno se preobražava prepuštajući pretnju tišini.

A onda se iza vrata začuje kucanje. I za njim još jedno.

U tom trenutku ja se nalazim napolju gde utovarujem u kola kartonske kutije sa očevim ličnim i porodičnim stvarima, kolekcije novinskih isečaka bez fotografija, zbirku manžetni, kačketa, rakijskih čašica sa stalkom i zidnih časovnika. U potpunosti sam dehidriran, već dva dana nisam stavio ni zalogaj u usta i sada vučem teški nepotrebni prtljag usred nepogode s grmljavinom. Svaki korak koji činim boli. Jedva se držim na nogama, krećem se nasumice i kada podignem glavu vidim da na našem spratu svetla počinju jedno za drugim da se gase. Sekund zatim čujem majčin vrisak. Ostavljam sve. Puštam takođe da voda ošteti neke rolne filma. Jednostavno jurim kroz zgradu da je nađem.

Majka je gore i stavlja svoje četke za kosu, mirise i kutiju za nakit u jednu kesu, kad spavaća soba počinje da se

ruši. Tavanica od bele postaje pepeljastocrna i pada. Zidovi se primiču jedan drugom dovoljno snažno da zdrobe komodu, skrše ram od kreveta i obore lampe sa noćnih stočića; sijalice pucaju, svetlost nestaje.

Neposredno pre nego što će krevet biti presečen na pola, majka uspeva da se skloni u čudan plakarski prostor koji deli roditeljsku sobu od dečije. Na tren pomisli kako se dom fizički okomio na svoje stanare i predmete u njemu.

Majka izmiče pretnji u svojoj spavaćoj sobi da bi se našla u prostoru koji se brzo širi, pri čemu veličina guta sve svetlo kao i jedva čujne pozive za pomoć koji je podsećaju na glas njenog muža, zauvek opijenog medenim mesecom.

Mrak takoreći trenutno lomi majku. Ophrvana nenadanim i neumesno lepim sećanjima, ona se gubi i pada u nesvest.

Imam utisak da sam se našao u ždrele neke goleme zveri koja samo što me nije progutala. Nastavljam dalje probijanje kroz fizički opirujuće vizije i nalazim majku svu zadihanu na podu. Uzimam je u naručje – osećam da se primirila čim sam je obuhvatio rukama – i onda odjednom opet ono režanje, koje se kotrlja kao teška grmljavina.

Prisebno odmeravajući razdaljinu onoga što dolazi i onoga što odlazi, izlazim odatle trčeći. Natrag kroz njihovu spavaću sobu. Jedva se probijam. Ragastov od vrata se sručuje kao giljotina. Udara me po ramenu i zahvata majku po glavi, ali do te mere snažno da ona gubi svest.

Verujte mi, ja mogu mnogo da izdržim. Nastavljam da hodam, niza stepenice, i najzad napolje. Ostavljam onesvešćenu majku u kolima i ponovo ulazim u zgradu doma i glasno dozivam brata; trčim kroz predvorje u pravcu stepeni-

šta da bih se vratio gore u dečiju spavaću sobu. Ali odjedared se pod ispod mene izmiče i ja skliznem pravo u dnevnu sobu nepoznatog suseda, gde bi sa mnom bilo gotovo samo da jednim beznadežnim zahvatom nisam uspeo da zgrabim kvaku od nekih vrata.

Za to vreme, brat koji ne zna koga i zašto bi čekao, gleda kako da se što pre odatle izvuče. Kucanje na vratima bilo se pretvorilo u teško prodorno lupanje. Vrata na hodniku bila su potpuno zamandaljena i zabarikadirana, ali on je znao da će se sve to raspasti i otići do đavola.

U stvari, prva misao mu je bila da je to nedozvoljeno probuđeni otac, grubo prekinut u svom snu na mamurnoj pučini, mada je ono treskanje bilo više nego užasno i nije se uklapalo u stil njegovih nastupa. Ceo zid se pri svakom udaru tresao, i brat je hitro zaključio da ako je ovo Zli Supermen onda se definitivno promenio i nije ni potrebno da se ponovo upoznaje sa ovom njegovom novom i poboljšanom verzijom. Pogotovu ne sada kada je prvorazredni horor dostizao svoje vrhunce.

Invalidska stolica mu je bila još uvek dosta rasklaćena tako da nije uspeo da se u njoj kreće onako brzo kako to obično čini. A onda je, najednom, lupanje prestalo. Tek tako. Tišina. Nema treskanja, ni režanja, ništa. I, teško je to opisati, ali ta tišina bila je snažnija od svakog zvuka, svakog poziva. Morao je da joj odgovori, toj tišini, da joj se odazove. Morao je da je vidi.

I tako se usudio da se okrene iza sebe i video je da su vrata bila još uvek zatvorena i sve one stvari koje je otac skupljao još su bile tamo. Dok on gleda u kacigu koja se kotrljala po podu, kineska vitrina i komoda počinju da propa-

daju. Najpre lagano, santimeter po santimeter, a onda malo brže. Njegova stolica počinje da klizi. Priteže kočnice, hvata točkove. Isprva nije znao ni šta se dešava, a onda je prime-tio da pôd pod barikadom propada u dubinu.

Okrenuo se i jurnuo u foaje. Znao je da na kolicima nije imao nikakvih izgleda da se odatle izvuče. Jedva je ne-kako uspeo da se dokopa ragastova na vratima kako bi imao za šta da se uhvati. Njegova kolica su jednostavno kliznula ispod njega i krenula dalje, tumbajući se, niz nagib.

Pod je bio, mora biti, propao oko dva metra. Dosta is-pod linije temelja, kao i sam temelj, samo što od ovoga nije bilo ni traga. Očekivao je da vidi beton ali se videla samo crna tama.

Sve stvari – kineska vitrina, stočić za kafu, stolice – samo su skliznule sa tim podom i iščezle s površine. Brat je mahinalno otvarao usta i očajnički vikao tražeći pomoć. Njegove ruke su bile u strašnom stanju još od onog puta kad se igrao s ocem tamo dole u kamenom podrumu prepunom buradi, paučine, slatke memle i pocepanih krpara. Od tada gotovo da nije mogao ništa rukama iole čvrsto da obuhvati.

Nekoliko neizbrisivih trenutaka je prošlo a činilo se da su sati. Visim na onoj mesinganoj bravi, ne usudjujući se da bacim pogled, premda naravno upravo to činim. Str-mina je okomitija i od same prednje strane zahuktale par-ne lokomotive i produžava dalje u onu poznatu nam lede-nicu. Znam da moram da se prebacim do brata. Samo što mi još uvek nije jasno kako. Onda čujem cepanje. Šarke na vratima ne mogu da izdrže moju težinu.

Tada učinim jedino što mi pada na pamet. Zamahnem vratima najpre levo, desno, onda opet levo, pa još jednom

desno, tako da sam sa vratima došao na oko metar gde visi moj mlađi, za mnogo toga neutješno prestareli brat. Uzimam duboko vazduh, nasmešim mu se i skačem.

Samo što sam napravio taj skok čujem kako je prva šarka popustila a druga se odvojila od ragastova. Vrata se strmoglavljaju u nigdinu. Cela stvar ne traje duže od nekoliko sekundi. I to sa mojim povređenim ramenom. Brat je posle tvrdio da je taj skok trajao čitavu večnost i da je jasno video kako pojedini trenuci mogu da bole i krvare. – Bilo je to kao neko nepojamno dahtanje, samo vrlo, vrlo glasno.

Ali kada jednom uspete u nečem takvom, onda sve kreće ubrzanim tokom. Sledeće čega sam svestan, to je da smo se našli napolju na travnjaku i da kiša lije na nas. Ona se ne stara da popravi perspektivu. Ne može da zna šta je važno. Ne može čak ni da nas prati sistematski u prostoru izvan pljuska. Ali niko više ne mari za kratke akcije i još kraće planove za život.

Ceo prostor se i dalje trese i podrhtava, a zidovi pucaju da bi se iznova spojili, podovi se strve i iskrivljuju, tavanice se brazdaju nevidljivim naprslinama, gipsani ukrasi se raspadaju, vodovodne cevi prskaju, električne žice varniče i potom se kidaju.

Pod u našem delu doma nosi natrag ostatke neimenovanih stvari još tri, četiri metra i onda bez vidnog razloga staje. Samo zidovi i tavanica nastavljaju svoju pijanu igru oko njega, rastežući se, savijajući, čak nakrivljujući.

Napolju ravnodušna kiša caruje, preliva ulice, zapuše je kanalizaciju, skida sa drveća jesenje lišće. Brat sedi na travi, prokisao do kože i odbija da se skloni pod strehu. Vrlo

se gadno oseća bez svoje invalidske stolice. Majka je i dalje bez svesti, i leži u kolima gde sam je ostavio.

Oca, međutim, još uvek nema.

Znate, kada sam najzad ponovo ušao u razrušeni dom da pokupim njegov teškaški ruski „Zenit“, nisam mogao da verujem kako se sve desilo onako brzo. Moj skok se čini tako prosta stvar, a onaj mrak uopšte i ne izgleda kao mrak. U njemu se sam ponor i ne vidi, a ni onaj led ledeni dole.

Smešno je koliko poneki put ni snimci nisu u stanju da prenesu vernu sliku zbivanja.

Smaranje

SMARANJE

Lidija, Kristina, Kasandra i ja smo prvo bile najbolje drugarice. Sve smo išle u VIIIb u osnovnoj školi „Jovan Ristić“ i živele blizu okretnice devedesetpetice i devedesetšestice. Viđale smo se i van škole i igrale *Farmvil* na fejsbuku.

Kasandra se retko igrala *Farmvila* i od nas je bila najgora učenica. Bila je godinu dana starija jer je pala u šestom. Ali je zato bila najzrelija kao riba. Tipovi iz osmog razreda, gimnazije i neki stariji, penili su za njom. Nas je to primalo. Zbog Kasandre smo mogle da gledamo kako frajeri muva-ju ribe ne samo u serijama nego i u našoj blizini.

Kristina je bila manje razvijena i garava od Kasandre. Ali je najviše učila i pomagala nam oko domaćih zadataka. Obe su bile crne kò čađ a Lidija i ja smo blede i smeđokose. Nas dve smo srednje razvijene i učimo onako, ali smo u početku bile najbolje u *Farmvilu*.

Kasandra je zaostajala skoro u svemu jer je živela u gomili. Samo u rastu nije zakržljala, ali to sam već rekla. To, ili nešto baš slično. U Kasandrinoj kući je uvek bilo milion ljudi. Nadgledala je dve mlađe sestre. Video igrice su se u njenom slučaju svodile na odlazak jednom nedeljno u igraonicu. Ni ja nisam imala para da idem tamo svaki dan, ali jesam dva-tri puta nedeljno. Plus sam kod kuće imala tatin i mamin kompjuter.

Onda je Kasandrin najstariji brat Perhan Kojić negde maznuo kompjuter. Bio je to matori i jaki pentijum četiri. Kad je Perhan skapirao da ne može da ga proda ni za 30 evra,

strava je popizdeo. Jadnik je mislio da će nekom da ga uvali valjda za pola soma *jevreja*. Ostavio ga je na terasi da trune.

Kasandra nam je rekla da ima kompjuter. Sad je mogla da nauči dobro da igra pa da nas bude više i da se lepše zezamo. To mi je bilo super: za razliku od većine stvari, *Farmvil* mi nije bio uopšte dosadan.

Kada je trebalo da neko ode kod Kojića i Kasandri prikači modem, Kristinina keva se umešala. Ajd' što se njena kćerka druži s Kasandrom, može kad možemo i Lidija i ja. Ali ne može ona da ide kod tih „Cigana“.

Kristinin tata je jednom bio jedini u celoj Srbiji koji je pogodio da će se u Drugoj švedskoj ligi desiti ogromno iznenađenje. Neki tim s dna tabele je pobedio vodeći klub. Tako je Kristinin tata u *Totovoj* kladionici dobio oko soma i po jevreja. Iznajmio je lokal, kupio polovnu opremu i otvorio pržionicu kafe. Od toga se nije nafatirao, ali je bolje zarađivao od Lidijinog i mog ćaleta. Tako je Kristina bila kao i nas dve, a po nečemu i bolja.

Lidija i ja smo bez problema otišle kod Kasandre da joj utovarimo modem u kompjuter. Najnormalnije smo se pozdravile s teta Hatidžom i čika Mišelom. Otišle smo u sobu u kojoj su živele Kasandra i njene dve mlađe sestre. Dok su Ivona i Samanta spavale, Lidija i ja smo prenele kompjuter s terase u sobu. Lidija je priključila modem koji je kod nje zaboravio Zoran Žiropađa. To je naš ortak iz odeljenja koji je ponekad s nama igrao *Farmvil* i često visio u igraonici. Bio je on dobar frajer, visok i bled, pa je izgledao stariji.

Pokušale smo da maznemo neki vajrles. Srećom, na mreži je bio jedan *travoltagear* koji nije tražio lozinku i nije bio mnogo slab. Još ranije smo na *fejsbuku* otvorile nalog na

ime i prezime *Kasandra Kojic* i objasnili joj pravila *Farmvila*. Odmah ih je skapirala jer je već pomalo znala *Farmtaun* i *Jovil*.

Neko vreme se ništa nije promenilo. Lidija i ja smo dobacile do 11. i 12. nivoa *Farmvila*. Stalno smo se menjale, a Kristina je bila na petom–šestom.

Kasandra je dugo bila najgora „farmerka“. Izenadilo nas je kad je počela da Kristinu ostavlja za sobom. Jednom je u igraonici Žiropađa pred Kasandrom zezao zbog toga. Lidija i ja smo kulirale, a Kristina pizdela.

Došao je i dan kad je Kasandra dobacila do 15. nivoa. U početku se nismo mnogo sekirale. Ali kad je okacila te rezultate na svoj FB profil, proširila je priču i na druga odeljenja, pa čak i van Borče. Sandra San Nedeljković iz VIIa je u komentaru na Kasandrinom tajmlajnu napisala: „Kako bi tek pobeđivala da ne moras da se bawis sestrama!!!“ Irena Balan iz VIIc je odmah ispod napisala: „Kraljice, najkrace imas komp od njih a najbolje igraaaaaaaaas <33333333^>:***“. Peca Đilas iz Druvine sa Dorćola, koji je učio s jednim Kasandrinim bratom, i dobio korpu od nje, dodao je: „Kako bi tek igrala da nisi ciganka☺“.

Kristina nam je objasnila da je to ključna reč. Ponavljala je da je sramota da nas pobeđuje i hvali se obična Ciganka. Malo smo se začudile, jer je Kristina jedva bleđa od Kasandre. Ali nismo komentarisale.

Onda su i u školi počeli da nas zezaju. Kao, pobeđuje nas neka Kasandra koja uvek ima bar dva-tri keca. Neki nam nisu ništa govorili, samo su se smejali i podgurkivali kad vide Lidiju, ili mene, ili Kristinu. Ili sve tri.

– Ovako više ne ide – rekla nam je Kristina. – Danas mi se i ona podrugljivo osmehnula.

– Kasandra!?! – začudila se Lidija.

– Pa o kome mi pričamo – rekla je Kristina.

– To ne može – rekla je Lidija.

– Naravno da ne može. Najbolje da je negde odvučemo. Da je malo naučimo pameti – rekla je Kristina.

– Bilo bi super, ali nemamo gde – rekla je Lidija.

– Nema problema – slegnula sam ramenima i dodala – ima moj ćale poslovni prostor u Centru pet koji godina- ma ne mož' da izda.

Samanta i Lidija su me odmerile. Pogledi su bili dru- gačiji, Kristinin – odlučan. Lidija me gledala kao da joj nije do akcije, ali je ne može izbeći jer se na nju već zaklela. Ni- sam znala ko je u pravu. Kasandri sam dala za pravo što je bila upornija. Poslušala sam je kad mi je rekla:

– Samo ti mazni ključ od ćaleta. Vodimo sutra Kasan- dru posle škole u njegov poslovni prostor.

Za ključ stvarno nije bilo problema. Ćale ga je ostavio da rđa s ključevima od podruma na jednoj ekseru koji je virio iz zida predsoblja. Stavila sam ga u džep pre nego što sam sutra krenula u školu.

Lidija i Kristina su rekle Kasandri da sam maznula ključ od poslovnog prostora mog ćaleta. U njemu se za ne- delju dana kao otvara igraonica s već setovanim kompjute- rima, punim novih neviđenih video-igrica. Nema takvih ni na *fejsu*, ni na celom internetu. Ako ih odmah vidimo, bi- ćemo prve devojke koje će da ih vide. Možemo odmah da provalimo jednu, da kasnije ne gubimo vreme. A posle sve- ga ćemo unutra moći da super blejimo koliko hoćemo. Ali

Kasandra je rekla da mora da posle škole čuva Ivonu i Samantu. Lidija i Kristina su joj rekle da je danas strava prilika da se vide kompjuteri, bar na pet minuta. Kad me Kasandra na odmoru tiho pitala je li tačno da u poslovnom prostoru mog ćaleta ima cela jedna neotvorena igraonica, iskulirano sam klimnula glavom. Kasandra je mnogo volela video igrice a zbog obaveza ih je retko igrala. Na kraju je pristala.

Posle časova smo otišle u Hopovsku ulicu. Tamo je bio poslovni prostor mog ćaleta. Lidija je bila nervozna pa je tražila da predahnemo pre nego što uđemo. Sela je na stepenice ispred poslovnog prostora i glavom nam pokazala da i mi sednemo. Tako je i bilo. Onda se okrenula prema Kasandri. Pitala je hoće li da zapali. Kasandra je rekla da nema problema. Kristina je podsetila da ona nema vremena da puši, već samo da vidi igraonicu.

– Zar nisi rekla da moraš da čuvaš dve mlađe sestre?

Lidija se osvrnula prema svojoj školskoj torbi koja je ličila na damsku tašnu. Stavila je ruku u torbu i izvadila kutiju tankog *vinstona*. Ali Kristina je prekinula,

– Hajmo unutra – naredila je.

Ustale smo i ja sam otključala poslovni prostor. U stvari, katanac. Kad se Kasandra izmakla pre nego što bi ušla, mislila sam da je provalila da joj nešto pakujemo. Izgledala mi je kao da bi da beži. Ali izmakla se samo da bolje vidi tablu iznad poslovnog prostora. Otkako ga je dobio od investitora, kao zamenu za stan u Medaku koji je u svojoj fazi kupio od njega, ćale je nije skinuo. Poslovni prostor niko nije hteo da iznajmi, ali je bar postojao, dok stan nikad nije izgrađen. Na tabli lokala u Hopovskoj je, nejednakim slovima, ćirilicom pisalo: FABRIKA OBUĆE „PROLETER“ BE-

OGRAD. RANIJE „BOSTON“. PRODAVNICA BOR. Živela sam u Borči, a ne u Boru. Poslednja dva slova s table je obrisalo jebeno vreme.

I taj poslovni prostor je bio u centru, u tzv. Borči centar pet. Moja škola i zgrada nalazile se u Centru tri. Borča ima šest centara. Kraj mnogo daleko od centra ima svoje čudne tripove o tome pa umesto jednog napravi šest centara. Ili čak više.

Kad smo ušle u poslovni prostor, naravno da nismo videle nikakve kompjutere. Kristina je brzo iznutra zaključala vrata. Kasandri je bilo čudno što u poslovnom prostoru nema ništa sem ogromnih komada papira koji su prekrivali ceo pod i sva stakla:

– Šta je, bre, ovo? – okrenula se prema meni.

Kao da nije gledala mene nego Lidiju, ova je spustila glavu. Ja sam Kasandru gledala pravo u oči. A onda je Kristina iz sve snage počupala za kosu. Od toga je s Kasandrine glave spala grozna marama koju je ova ponekad nosila. Kasandra je počela da se otima pa je ličilo da će pobeći. Ali onda je Kristina viknula:

– Obori je!

Lidija je digla prepunu tašnu i zveknula Kasandru po glavi. Sem Kasandrine glave, puče i kopča tašne iz koje izleće sveske i rezač za olovke i *Pravoslavni katihizis* za osmi.

I Lidija i Kristina su dahtale. Kasandra je ležeći nemo plakala, mada joj se uz žubor suza iz usta čuo nekakav vetar. Ja sam bila najmirnija.

– Šta sam vam uradila!? – rekla je Kasandra.

– Prvo smo te – lagala je Kristina – naučile da igraš. Onda si nas nekim čudom pobedila. Počela si da se hvališ i da i druge teraš da nas ponižavaju.

– Nisam! – ciknula je Kasandra i pokušala da ustane.
– Zaboravila si ko te naučio da igraš – terala je svoje Kristina i gurnula je natrag na pod. – Zaboravila si da si obična Ciganka i da nam to nije smetalo... Jesi li koristila neke trikove u igri?

– Besplatne poklone – jecajući je rekla Kasandra. – Izvinite.

– I prodaje poklona? – rekla je Kristina. – Ne može toliko bodova da se dobije na tu foru.

– Ima diveloper za to. Neki... *fajerfoks*... Jedan drug mi ga instalirao... Izvinite.

Lidija i Kristina su se zглеdale kao da im je bilo krivo što se i same toga nisu setile.

– Eto. Znala sam – rekla je Lidija.

– A dogovorile smo se da igramo čisto – primetila je Kristina.

– Izvinite – ponovila je Kasandra.

Lidija joj je prišla i par puta je udarila nogom. Kasandra se sklupčala.

– Ubićete je – primetila sam. – Nismo zato došle ovde.

– Nije joj ništa – rekla je Kristina. – Čak joj ni krv ne ide.

– A što je i ti ne udariš? – pitala me Lidija.

– To možete vi. Ja bih mogla da snimam najzanimljivije momente – rekla sam i iz džepa izvadila mobilni.

Kasandra je ponovo počela da zapomaže. Nekako se pridigla i uhvatila za kvaku. Kristina je jako uhvatila za kosu i bacila na pod.

– Sedi joj na grudima, Lidija, višlja si – rekla je i ova je poslušala. Kao da joj je tamo bilo dosadno, pucala joj je šamar da se zabavi:

– Šta je. Šta je, a? – bezveze je govorila.

– Ako ćeš da je snimaš, Milena – rekla mi je Kristina i klekla – nek slika bude uzbudljiva.

Počela je da joj otkopčava košulju. Kasandra je digla ruke da se odbrani, ali ih je Lidija šćepala.

– Prestaniteeee!!! – zakukala je Kasandra dok joj je Kristina raskopčavala košulju.

– Izvuci joj ostatak košulje, Lidija – rekla je i ova je poslušala. Kasandra se ritala da je zbacila sa sebe.

– Kol'ke sise ima ova Ciganka! Ko prave! – zaključila je Kristina kad je još razgolitila.

– Kristina, htela sam i pre nešto da te pitam – rekla sam loveći trenutak da se Kasandrine grudi skroz razgolite. Trudila se da ih pokrije, iako joj je Lidija sklanjala ruke. Kad sam mogla da mirno uključim fotoaparatus mobilnog, okidajući super sliku, rekla sam:

– Što stalno zoveš Kasandru „Ciganka“? Mislim, i ti si.

Kristina je prestala da svlači Kasandru. Okrenula se, pogledala me i rekla:

– Ciganke žive u porodici od deset i više članova. Bar pola od njih su obični lopovi. Ja sam odlična učenica, imam samo po jednog brata i sestru, kupam se svaki dan, dolaze mi samo belci, a keva i ćale mi imaju stalan posao. Ja mogu da budem samo Rom–ki–nja!

Koliko sam mogla da vidim, iako se Ciganka ritala, Romkinja ju je skroz skinula.

Onda joj je sela na stopala. Kasandra je jauknula.

– Sedni joj na ruke – rekla je Kristina i Lidija je ustala ne ispuštajući Kasandrine šake. Koraknula je iza njene glave i sela joj na nadlaktice. – Sad je snimi – rekla je Kristina meni.

Slike bi ispale ekstra da Kasandra nije pravila grimase. Mogla sam lepo da uhvatim njene grudi i picu, plus parče butina, ali ne i lice.

– Slike bi ispale ekstra da Kasandra ne pravi grimase – rekla sam.

– Ne pravi grimase! – okrenula se Kristina prema njoj.

– A što ne snimiš spot? – pitala me Lidija.

– Imam debilan mobilni – rekla sam.

– I ja, majku mu – rekla je Kristina. – Ali može da posluži za druge stvari.

Kasandra je već dugo gledala iznad sebe. Da se nije možda nadala da će videti nebo? Ako jeste, mogla je samo da se razočara što umesto neba vidi glupi plafon poslovnog prostora koji već godinama ne može ni da se izda.

– Koja je ovo adresa? – pitala me Kristina. Rekla sam joj adresu. Okrenula je jedan broj. – De si? Hej, tu smo Lidija, Milena, Kasandra i ja. Super se zabavljamo i volele bi da nam se pridružiš.

Kasandra je počela da viče, ali joj je Lidija stavila ruku na usta.

Kad je izdiktirala adresu i završila razgovor s drugarom, Kristina mi je rekla:

– Dolazi nam jedan ortak. Imaćeš šta da slikaš.

Lidija je makla ruku s Kasandrinih usta da aplaudira. Ova je počela da viče i plače. Lidija joj je rekla da se smiri. Onda je Kristina odvalila šamar Kasandri i zapretila da će joj ako nastavi da zapomaže izvaditi oko. Tek to je smirilo.

Lidija je pitala Kristinu kog drugara je zvala.

– Iznenađenje – rekla je ova.

Kad je Zoran Žiropađa ušao, nadala sam se da će da počepa Kasandru. To bi bilo strava zabavno i uzbudljivo. Došlo mi da protrljam picu. Ali kad je video da je Kasandra gola i na podu, Žiropađa se uopšte nije oduševio. Skroz je flipnuo. Nije ni slušao Kristinu kako mu govori da bi on trebao da kresne Kasandru dok je ona i Lidija drže za ruke i noge.

– Sramota je šta radite sirotoj devojci! – urliknuo je. – Da ste je odmah pustile!

– Nije sramota raditi to Ciganki – rekla je Lidija.

Zoki joj je opalio šamar. I Kristina je htela nešto da kaže, ali je Žiropađa i nju ošamario. Naredio im da oslobode Kasandru. Odmah su ga poslušale. Dok je oblačio Kasandru i pokušavao da je smiri, Žiropađa se i meni obratio:

– A ti slikaš?

– Ja samo slikam – rekla sam i klimnula glavom.

Sutra je od celog slučaja ispao kaos. Kasandra nije htela da nas prijavi, ali Žiropađa jeste. Da je Kristina znala da je on taj drug koji je instalirao developer Kasandri, ne bi bila takav debil da baš njega pozove da je maltretira.

Žiropađa je prvo rekao razrednoj šta smo napravile Kasandri. Razredna nas je sve na malom odmoru zvala kod sebe. Tamo je nas tri izvredala i pokušala da zataška stvar s Kasandrom. Sve to je trajalo kratko, ni pet minuta.

Kasandra je molila Žiropađu da prestane da priča jer se plašila za sebe. On nije hteo ni da čuje. Sačekao je direktora ispred kabineta posle velikog odmora i sve mu ispričao. Direktor ga je zamolio da ćuti. Žiropađa mu je zapretio da će sve da kaže novinama. Njegov otac bio je odbornik neke partije, pa ga je naučio da tako kaže. Onda je direktor ukorio razrednu i zvao Kasandru i čika Mišela. To smo sa-

znale kad smo videle Kasandrinog tatu kako dolazi u školu. Onda se rukovao s Zoranom kao s velikim čovekom, i otišao s njim kod direktora. Čika Mišel je bio mlađi od moje keve, a izgledao je stariji od mog ćaleta.

Lidija i Kristina su se ukenjale. „Šta će da bude, šta će da bude?“ Onda nas je razredna zvala da ostanemo i posle časova.

– Priča se proširila, devojke – rekla nam je. – Moramo da tačno utvrdimo krivicu.

Lidija i Kristina su joj odmah objasnile da su juče u poslovnom prostoru mog ćaleta samo htele da se našale sa svojom najboljom drugaricom, pa su se malo zaigrale.

– Ta priča ne drži vodu – rekla je razredna. Ali kao da se malo smirila. – A ti, zašto si to radila? – obratila se meni. Slegnula sam ramenima. – Zašto se sve to zbivalo u poslovnom prostoru tvog oca?

Dok sam razmišljala šta da odgovorim, za reč se javila Lidija.

– Baš kad sam ja dala ideju da to ne radimo jer nemamo gde, Milena je predložila da to radimo u poslovnom prostoru njenog tate!

– Je li to istina? – pitala me razredna. Ja sam klimnula glavom.

– A ko je dao ideju da odvedete Kasandru da je maltretirate? – pitala je razredna ne skidajući pogleda s mene.

– Opet Milena – rekla je Kristina.

– Nemoj da lažeš, gaduro – rekla sam joj.

– Vidite kako je nevaspitana, razredna – rekla je Kristina. – Ne čudi što ima tri dvojke a ja imam samo trojke, četvorke i petice. I slikala je celu akciju mobilnim!

Čim je shvatila šta znači „akcija“, razredna mi je tražila mobilni. Dala sam joj ga preko kurca.

– Ja se ne razumem u ove sprave – rekla je. – Ko će da mi pomogne?

Pritrčala joj Lidija, koja se super razumela u tehniku. Prešle su na *my.pictures* i našle slike gole i ponižene Kasandre.

– Naravno da je ona i rekla „Vi je maltretirajte, ja ću da slikam mobilnim“ – rekla je Kristina.

– A vidite ovo, razredna – prekinula je Lidija sva drhteći. Kad su u *my.photos* našle nekoliko pornofotki s neta, razredna je rekla Kristini i Lidiji da mogu da idu kući. Kad su njih dve izašle, posle jedno pet minuta pedagoškog ćutanja razredna me pitala, „Zašto praviš i gledaš ovakve slike, Milena?“ Slegnula sam ramenima.

– Zašto si maltretirala Kasandru? – pitala me.

Znala sam da ima sto stvari koje mogu da joj odgovorim. Niti sam ja dala ideju da maltretiramo Kasandru, niti sam je udarala. Umesto toga, samo sam zevnula.

– Jer mi je bilo dosadno – rekla sam. – Slikala sam je da se zabavim, razredna.

– Koliko vidim, ima samo jedan krivac – ledenim glasom mi je rekla ta krava. – Ako si sve to već stvarno radila iz dosade, sutra ćeš morati za početak kod psihološkinje.

Kad sam se vratila kući, u celu priču su se umešali keva i ćale. I novinari, koji su čuli da sam ja organizovala maltretiranje Kasandre zbog njene boje kože. S novinarima je razgovarala keva, koja je pričala telefonom i s razrednom i direktorom, a sutra je trebalo da ide u školu. Razrednoj i direktorki je valjda samo ponavljala kao papagajka, „Pot-

puno ste u pravu.“ A s novinarima je bila pričljivija. Davala im izjave tipa „naša porodica je uvek cenila ravnopravnost, pa bi i sve tri učenice trebalo da budu jednako kažnjene, i da se pokaju“. Rekla im je da nije sva krivica na meni. Da ja nikad ne bih maltretirala romsku decu jer su me ona i ćale super vaspitali. Kenjala je sve tako, kao političari. Ali kad su joj novinari rekli da su se Lidija i Kristina pokajale, a ja nisam, matora nije znala šta da im kaže.

Ako je ona pričala s štampom, nije smela sa mnom. Zabranio joj je ćale, koji je pizdeo što ona daje izjave novinarima, tim govнарima.

– Najvažnije joj da svi o njoj imaju lepo mišljenje, da ispadne pametna – govorio mi je ćale o kevi. Ali to ne znači da nije kritikovao i mene: „Trebalo je da se pokaješ, kao i tvoje drugarice“.

– Nisu mi to više drugarice.

– Baš zato nema smisla da samo ti ispaštaš. Mama mi je rekla da joj je razredna rekla da ćeš kod školskog psihologa. Pazi bar tamo da ne zabrljaš, sine.

Tako je pričao ćale. Meni je to zvučalo normalno. Ali on nije izgledao normalno kad je keva ušla u dnevnu i rekla da zovu novinari koji traže moju izjavu.

– Hoće izjavu maloletnog deteta? Odakle im tako podmukla ideja!? – viknuo je.

– Ja sam im dala – rekla je keva rumeneći i gledajući ćaleta. – To je jedinstvena šansa da se Milena izvuče.

– *Ti* si im dala!? – izgledao je ludački. – Daj ih meni – rekao je ćale. Onda je uzeo mobilni i rekao: – Iz kog ste vi lista?... Stvarno hoćete izjavu maloletnog deteta!? Možemo mi i drugačije... Ja ću vas na sud! Nije moja ćera najgo-

ra na svetu! Što ne idete kod roditelja drugih devojčica koje su maltretirale tu kalašтуру!? – onda je malo predahnuo. – Ona jedini krivac? I dobro, šta je uradila? – neko vreme je slušao i onda rekao: – Da ste imalo vernici, znali biste da Bog prašta takve sitnice!

Onda je prekinuo vezu. Keva je plačući otrčala u vece.

U tekstu koji je *Kurir* sutra objavio pisalo je da sam ja jedina kriva i da će možda da me izbace iz škole. Lidija i Kristina su sve priznale i pokajale se. Ako direktor ne smisli nešto drugo, njih dve će da se izvuku s ukorom odeljenskog veća, trojkom iz vladanja. Izjave razredne i direktora bile su veoma smorne. Izgleda da su uglas pominjali Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o prekršajima, Pravilnik o protokolu postupanja u obrazovnoj ustanovi u slučaju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Sve neke takve uobražene reči. Unutra je bio tekst o Žiropađi, s naslovom „Mali Robin Hud.“ Čak je pisalo da se štiteći Kasandru zaljubio u nju i ona u njega.

Po licima Lidije i Kristine bilo je jasno da su dobro prošle kod direktora. Odluka o meni trebalo je da se doneše tek kad mi školska psihološkinja pregleda glavu.

Kod nje sam otišla na velikom odmoru. Nisam znala da li mi psihološkinja više ide na živce dok mi priča kao ortakinja, ili kad me otvoreno ispituje kao neku mentolku. Lepo sam joj rekla da ne kapiram pola njenih pitanja. Ona je rekla da je njen posao da razgovara sa mnom. 'Vamo mi je postavljala pitanja, tamo nije slušala šta odgovaram.

– Zar ti prija što o tebi ovako pišu mediji? – pokušala je mirnije.

– To mi je jedino dobro u svemu – rekla sam.

– Šta je jedino dobro u svemu? – ponovila je, kao retard.

– Što o meni pišu novine.

To je iznenadilo. Mislila sam da ne zna šta da kaže.

Onda je rekla,

– Zar je tebi svejedno *kako* mediji pišu o tebi?

– Nije – rekla sam. – Više bih volela da su pisali lepo o meni, po imenu i prezimenu, nego što me zovu M. M.

Tada je flipnula. Podigla je glas i počela da pominje razliku između suštine i forme, neodgovornost, asocijalnost ili neku sličnu asocijaciju, površnost i manjak... empatije?, enpatije?

– Matora – prekinula sam je. – Nemoj toliko da smaraš.

Kad sam se vratila kući, tata i mama nisu bili tu. Ali mama je došla ubrzo. Unezverila se, jer je pre toga bila kod razredne. Psihološkinja je razrednoj prenela šta sam joj rekla, a ova matoroj. Mama je poludela, tražila me po školi. Rekli su joj da sam pobešla s poslednjeg časa. Tražila me i na putu do kuće dok sam ja već bila kod kuće.

– Sram te bilo! – počela je da viče i sela na moj krevet. – Jesam li te tako vaspitala!?

Pomislila sam da mora da pizdi što je nekad bila lepa i sisata, a sad su joj grudi kao kod naše fizičarke, k'o kese u koje staje tri litra vode a trenutno ima samo dva. Dva u tri – tako smo zvale i fizičarku i moju kevu. Kad sam zevnula čula sam kako ona ponavlja sve one reči koje je koristila psihološkinja. Samo što ih je izgovarala mnogo glasnije i zamornije.

– I ti smaraš – rekla sam.

Matora je isfolirala gluvoću. Kao „šta si to rekla?“ A ako je već bila gluva i nije čula moje reči, što je ustala iz fotelje da me uhvati za ruke i počne da urla?

– Smara te kad te neko osnovano optuži da si iz šoviniističkih pobuda maltretirala dete romske nacionalnosti!? Smara te kad te javno optuže da si organizovala sav taj masakr!? Jesi li i s poslednjeg časa pobešla jer te smarao!? – tako je urlala.

– Pusti meee! Pusti meee! – vikala sam jer je počelo da me boli. Zaplakala sam tek kad me jako počupala za kosu, kao Kristina Kasandru.

Keva me toliko tresla da nije ni čula kako ćale ulazi u stan. Ja sam ga s nadom slušala kako njuška po kući. Onda je s *Kurirom* pod miškom ušao u moju sobu. Zastao je i gledao kevu kako me čupa za kosu, povijajući mi glavu ka dole, i mene kako plačem.

– I ti maltretiraš moje dete? – rekao je. – Kao da nije bilo dosta.

Prišao joj je i udario je pesnicom u čelo. Keva je pala na patos.

Kad sam na kraju osmog dobila strogi ukor nastavnikog veća, jedinicu iz vladanja, ali i iz četiri predmeta iz kojih sam ranije imala dvojke, keva me čekala ispred zgrade. Vreme je bilo fenomenalno, počinjalo je leto. Kao za inat svemu.

Kada me videla kako se vraćam iz škole, keva mi je prišla. Odmah me zagrlila i poljubila.

– Izvini, sine – šapnula mi je na uvo, kao da je oko nas bilo ljudi.

Kraj nevinosti

KRAJ NEVINOSTI

– *Fabula omnia vincit, non labor* – reče direktor i urednik izdavačke kuće priznatom književniku koga su nagrade zaobilazile u luku obimnijem od iskrzanog kaiša na flekavim pantalonama – pod uslovom da u priču uneseš malo krvi i suza; nemam ništa protiv slina i žvala, čireva i kras-ta, da ne bude zabune, iako ne preferiram perutava i znojava opšta mesta. Obrni, iskrivi, preokreni: *verba, non res!* Nabaciti sveže meso naracije na kostur dobre kompozicije, ne zaboravljajući razigrane ekstremitete sintakse, polucije semiotičkih genitalija i balavu jezičinu stila! I, upamti: ako se sâm ne zaposliš, oposliće te Sotona. *Quod erat expectandum...*

– Ali, nikada do sada niste postavljali tako detaljne ultimatumе – pobuni se Inokentije u umrljanom sakou, sedajući na stolicu što je pretila da se svakog časa slomi pod težinom piščevog značaja u savremenoj prozi – i bez tog preciznog ponižavanja znam šta treba da sadrže slepljeni slo-govi, rečenice zbijene u pasuse, poglavlja zgurana u šlajfne od kojih postaje svet!

– *Quod licet Iovi, non licet bovi* – zamišljeno promrsi čovek o kome su zlobnici pričali da ga od Boga razlikuje sitnica da Svevišnji ne misli o sebi da je urednik – a konkurs za kratku priču zatvara se sutra ujutru. Pripada ti belo videlo ostatka dana; asketski mir i samo zrikavcima prekidanu tišinu noći – bar do rujne zore – ja častim, *aurora Musis amica est*, a strpljivost i Lucifera savlada. Eto prilike da

in flagranti osporiš gnusna govorkanja kako lično poznaješ sve svoje čitaoce.

– Očekujete da decenijama brušena intertekstualnost sa maltene urođenom metatekstualnošću zablista u nemilosrdnom roku koji mi ostavljate – stegnut nespretno vezanim čvorom na umašćenoj kravati zavapi ocvali izvođač književnih radova, pomislivši na preganjajuće sađenje ti-kvi sa lenštinom Samaelom – i da eruditivna citatnost ukrsti projektile viteških trebušeta sa mašikulama i donžoni-ma autocitatnosti?

– Bojim se da ovako nećemo nikuda dospeti... *Non omnia possumus omnes!* Belzebub je Bogu prvi komšija – konstatova nadređeni duboko ogrezao u literatur-fotelju sa naslonom, odakle se sunder hrabro probijao kroz pukotine popucale kože – a meni treba dobar espap za pazar, *hic et nunc!* Izdaje me strpljenje za arhaičnu gadljivost spram progressa i tehnološkog napretka: rukom škrabane beleške, muzejska pisaća mašina, žvrljane ispravke po marginama pelira, indigo i belilo, *nulla dies sine linea*, ono, *ab ovo...*

– Ispravite me ako grešim – nije se tek tako dao muštrati ni ironični pisac u doslovce prljavobeloj košulji, prečuvši zlobiv komentar na svoj ustaljeni ritual i gledajući kako urednik već ustaje od stola sa čije je ivice zevala rupa izazvana razbibrižnim guljenjem kant-trake – dakle, pun ce-ger ljudskosti, parče tradicije, prstohvat deskripcije i refleksija na vrh noža.

– I sve to na jednoj stranici, *sapienti sat* – dovrši glavni, ispraćajući zbunjenog Inokentija do vrata sa tu i tamo preostalim ostrvima drevnog tapacirunga – iako ne verujem da će čitaoci roniti gorke suze zbog deficita biblijskih

tema i frulica uz anterije; ne zaboravi, Nečastivi ne bi imao šta raditi kad ga ljudi ne bi zaposlili. *Vox populi, vox Dei!*

– A šta sa verom?! – zavapi pisac sa hodnika tražeći sigurno utočište, svestan da je za kafane – prva i poslednja svratišta inspiracije – ipak rano: u ovo doba tamo se sreću akutni oblici hroničnog etilizmusa i građani koji slušaju savete doktora da se malo kreću među ljude.

– Dovoljno ti je što imaš *mea parvitas* kao *conditio sine qua non*, mada se od poverenja baš i nisam 'leba najeo – čuo se glas malenkosti od sto dvajes kila, koji je postajao tiši srazmerno pređenim koracima razočarenja – da skratim: hoću mudodrapateljnu i srceparateljnu priču, žalosne sudbine i smešne osobine – *et vice versa* – svedene na bezdušne kompjuterske karaktere! *Verba volant, scripta manent!* Čak i ako deo talenta moraš da žrtvuješ zbog emocija, ne oklevaj. Đavo i onako uvek leži u detaljima... *Quod errat demonstrandum.*

***

Kupujući majušni uređaj za snimanje glasa – uz koga je, jelte, pazario i kompjuter najnovije generacije, „na ovome bi Vam pozavideo svaki internet-kafe“, da citiramo rutinirano ubedljivog trgovca – Inokentije iskusnim okom primeti i podsmešljiva gurkanja mlađahnih prodavaca; verovatno misle da će me program nadživeti i da ću tražiti da me sahrane i sa parčetom sira za miša – reče kao za sebe, ispraćajući na vrata junosu što je upravo montirao napravu od koje je – uzaludno, sad je već očigledno – posvećenik u pouzdane heftalice i krute registre bežao cele karijere.

Čim je ostao samcijat – ovog puta govorimo o superlativu samoće koja nije više samo sklanjanje od sveta, već i trenutak odvajanja od sebe samoga – naš junak se usredotoči na sređivanje loma koji je morao da napravi ne bi li smestio kućište i ekran u ćošak garsonjere: ugaon prozvan „mrtvim“ zbog hrpe pažljivo promišljenih, oneobičenih, napisanih, naslaganih i za objavljivanje – zna se ko sve danas objavljuje i kako – ofrlje odbijenih tekstova. Do tada rasutu pažnju autora na mah zaokupi kutija sa crno-belim fotografijama – koje je skoro, u potrazi za zagubljenim nadahnućem, zadihano pokušavao da pronade – rasutim po celoj sobi; još jedan u nizu dokaza da dosadna upornost ume da se volšebno preobrati u uporno dosađivanje, čak i samom sebi; prilog teoriji da nestašnog Šejtana treba ponekad pustiti da se malo poigra. Tamo – krevet, nenamešten: goli jorgan na podu, zgužvan čaršav i jastučnica zarozana do pola – gde je smestio aparat za snimanje zvuka, ekranom okrenutim prema slici, beše stajala fotografija četiri dečaka, neke zime, u nekom gradu; u tom trenutku, čudo veštačke pameti i prirodnog progressa pištanjem i svetlucanjem skrenu pažnju na sebe. Zbunjen, pisac pritisnu dugme „play“, sa koga se čuo poznat – iako za burne decenije podmlađen – glas:

O tome ne priča niko od nas četvorice. Mladost-ludost i druge bajke; kô da ima većih budala od matorih morona. Čudo me spasilo da ne postanem dripac kô i oni; valjda sam imao više sreće nego pameti. Ovaj najmanji, to sam ja, Prcko; da, svi smo na ovoj fotografiji. Unuci su mi sad veći od ovih balavaca; nismo se razdvajali po ceo dan: žuta mast namazana na parčetu crnog leba, odozgo so i paprika, i pravo na

ulicu, leti tabananje a zimi – kao ovde – cokule i kaput od starijeg burazera; ne sećam se da sam imao čarape iz kojih nije virio palac kô krompir; kapa matorija od ćaleta i kevin šal: da se ne prehladi dete. A pionir – čudo nas ona zadriban-da od fotografa nije slikao sa crvenim maramama i kapicama – bulji u jebačinu po ceo dan. Nema šta, Služba je nekad bila za ponos; da nije bilo nje, nikad ne bih drpio nešto; i to baš pornjavu, od ćaleta; ono, službeni putevi, kavijar i ma-slac iz Rusije matjuške, parfemi i hopa-cupa sa Zapada što samo ne istruli, evo sad će, svaki čas. Matori tetoši neke mu-donje dok lade jaja po belom svetlu i samo unosi, kô pčelica-radilica, mrav iz bajke mu nije bio ravan; a znao je da bude i cvrčak, da se ne lažemo. Ma, kakva carina, više mu keva tr-keļjisala pantalone – kad nije lovila karmin na košulji i dla-ke na sakou – od svih državnih organa zajedno, ko je smeo na grani da pogleda udbaša, a kamoli da ga priupita za ba-gaž i junačko zdravlje. Onda smo raspisali šampionat, ono, ko će prvi da ga baci u nesvest, malo rukah, malena i sna-ga i tako to; sad kad razmislim, ima nečeg derpe u tom, jel'?

Poker budalā na kvadrat šamaraju četiri majmuna sve u še-snaest; školski ve-ce, pred vratima poplavljene klonje straža, kô obalska, kladionica šljaka li šljaka, nema tu šta, ko je po-bedio, dovoljno mi bilo da zamislim Raket Velč sa plakata u bioskopu, pa da štrcam do plafona; gde su tad bili vatrogasci da me vide, da me usvoje samo na talenat... A ono... Jebiga, desilo se. Lija lija pa dolija; mada, to je bila najmanja sitni-ca od sranja koja smo pravili; ko je mogo da sanja da oset-ljiv društveni trenutak – ona kenjaža sa govornica i mitin-ga, između bratstva, svinjskih polutki i novih radnih pobe-da – znači mardelj, a neprihvatljivost stavova – jedenje gova-

na odmah posle špice u Dnevniku, kad spiker sriče telegrame čobanizma i renesanse – batine dok se ne useremo. Počelo je da se priča kako taj bumbar ima kolekciju švedskih melodrama veću čak i od zbirke akcionog žanra made in Dojčland mog matorog – što beše ponosan na projektor, platno, čike sa zvoncarama i kolmovane tete – al ih nikom ne pokazuje. E, kô da nam je reko pozooooor, sad! A nebo vedro, malo maglovito zbog dimnjaka što po celi dan bljuju smog; baš nas zanimalo šta puše te peći dan i noć kad ovoliko dimi. Ne rekoh li ti: rudarski dan, pa ipak sunčan. Kô stvoren za pizdariju, pravu prvenstvenu, na momente oštru ali u granicama ferpleja. Jebali nas tranzistor na baterije, Maksimir i Marakana, derbi kola, Tušanj i Kantrida, i onaj čiča iz Vremena sporta i razonode, svi da nas jebu...

***

– Ah, Inokentije – nenadano se ispisaše slova na ekranu plejera, sustižući jedno drugo u normativnom pravopisnom sledu – nećeš valjda dozvoliti sebi da čuješ samo jedan glasić? Šta je sa dramskim nabojem – sitna sačma iz prvog čina koja metastazira u topovsko đule prologa – i kud se dedoše interpersonalne tenzije? *Altera pars? Audiatur, pišče, audiatur...*

– Ko si ti? – prošaputa zbunjeno spisatelj, buljeći u aparat – i šta to još treba da znam?

– Nikakav poseban trud ne tražim – reči sa ekrana su i dalje pravilno pristizale, uprkos piščevoj neverici zbog tačne dijakritike i korektne enklitike – tek da maaaalooo pomeriš moj ekran ka nekom od sledećih junaka; do sada si

verovao u svece, anđele i serafime – kleo se u osnivačke liturgije i saborna jutrenja – i nije ti baš išlo: možda esnafsko druženje sa nebeskom opozicijom načini nešto od tvog jadnog životarenja.

– *Apage*, Satano! – prodra se Inokentije, pružajući u krst pretvorene kažiprste obe šake prema fotografiji, bezuspešno pokušavajući da malićem pritisne komandu „stop“ na spravi koja se nije dala tek tako.

– Već su te obavestili zavidljivci, službeno i blagovremeno, bar se nadam – sada ekran zasvetle malo jače – da je moj najveći uspeh to što sam ubedio svet da ne postojim. Ali, nisi razmišljao o ovoj ideji: Bog ili Crnobog, opet se sve svodi na večni kontrast – crno ili belo, na čvrstinu postamenta – klinovi u stopala ili nepotkovani papci, katkad na imidž – brada ili rogovi, samo ponekad i na tačku posmatranja – podzemlje i podneblje sa nadnebljem...

U odsudnom trenutku, posle bezbrojnih pokušaja, naprava iskliznu iz ruku preplašenog pisca i slučajno – pod uslovom da zanemarite Inokentijevu definiciju slučajnosti kao „vrhunski organizovanu situaciju“ – pade ekranom na lik dečaka, skroz levo:

Da nam je to bilo jedino sranje, pa da ne prokenjamo dabogda nikad više... Ne bih ja sad motao volan u taksiju po prestonici... Čekaj da parkiram negde da mi ne ablenduju ovi kreteni... Na kraju sam zbrisao odande... Kad god neki domaći mudroser ili strana delegacija zaglave u onoj rupi bez dna, nas odma' spakuju... Pa nam još obiju bubrege usput, tek da nas nisu džabe skembali... A da je bilo motivacije – bilo je... Ja sam ovaj najveći na fotki, pored Prcka,

i sad me zovu Dugi, Kačket ga tupio kako će da me sa'rane u šifonjeru, da ne sjebu pola šume za moj upokoj... Samo da idiota skinem s kurca, ne radim, gospodine, ne vidiš ugašenu tablu, a šta te boli kurac što, pauza za topli obrok, more, mrš bre! Kakva picajzla... Gde sam stao? Aha, imali smo mi i veće pizdarije, ono je samo prepunilo čašu govana... Što ište čašu meda... Gorku kafu, duplu lozu, kiselu vodu i ratluk... I, donesi gospodinu šta pije... Obično smo nedeljom džedžili ispred hotela... Jebiga, samo je ološu nedelja radni dan... Velika, lepa svadba, on gastarbajter, ona dronfulja iz domaće radinosti, našla vreća zakrpu... Al' doooobra pička, i sutra s bumbarom leti za Štokenhagen... Pali, bre, mamla-ze, nisi ćorav, vidiš četiri žmigavca, meni majku, ma nakoi-tiram ti se sa celim prvim redom na sahrani, od tebe 'ladnog pa na dalje, nemoj da ti ustajem, mrš, jebem te u usta, e, ka-kva smo stoka, ne može čovek ni kafu da popije zbog krete-na... A kare lupaju u čelo... I kad ga izdrkam, on i dalje jed-nook bulji u mene... Tad nas i onaj odozgo pogledao... Mla-doženja se obeznanio od neke daskovače – šećerušu što ti svi uvaljuju kô za lek, nema bre svet tol'ko šljiva kol'ko se ovde ispeče brlje, a kamoli ova šaka jada – pa u slobodnom padu na astal, 'ladnu prasetinu i escajg, prosuo i crnjak na mla-du i kumove... Pop se drao: vino je Njegova krv, hleb je telo Njegovo i tražio novu flašu... Pobratim pri'apsio muzikante – posle razvlačenja po ćoškovima, jebala ga stereofonija, gu-ranja pod stolove i pentranja na stubove – i ne da im da siđu sa šanka... I ostali janpi kô majke, a ona bi da se presvuče, valjda da ne bude flekava na fotkama što će da ih uramljuje za zavičajnu vukojebinu i gura pod nos gastoskoj familiji po Švediji... Tad upadam ja – što bi rekô ljudi fotograf: bela ko-

šulja, crne cipele, i da znaš, pogled s visine, sa ženama moraš da budeš i malo impotentan – s ponudom da je odvezemo, kao biće nam čast, tečin tristać al' će da posluži... Kako smo je strpali, Klempa je odma' drpio za sisulju, bradavica ko antena, a on je diže na gore dok nije zakukala, Prcko za butku, pocepao čega i uvalio joj izviđača, tek toliko da uzdiše do cilja, vatao bih i ja da nisam držao volan... Samo Kačket ćuti i ne miče se... Odvezosmo je do stana, tamo rezervna venčanica spremna, da se mamlaz ne predomisli... Klempa joj momentalno zavukô šamarčinu za svaki slučaj, da ne kenja kurvetina sutra kako nismo probali i milom, i počeo da je trpa, digô joj noge i samo uzdiše – što će muž da ti se raduje ceo život, to manje-više, daj malo nas da obraduješ... ovako... snuuuuždeeeeneee... Prci joj ga uvalio u pomijaru i digo joj šiške, ona samo mumla i stenje, a mali recituje – opet krađu prirodne lepote naše domovine, mamu im lopovsku jebem ja, ajde, do krajnika, i nemoj slučajno kap jednu da ispustiš, što imaš lepe okice, tako, širom otvorene, da zapamtiš venčanje, naj srećniji dan u karijeri svake dobre devojke, nemoj da tripuješ da je nešto lično, nego nismo ti doneli servis za ručavanje, pa da se ne brukamo pred svatovima... Morao sam da čekam Ušketa, pa da se i ja popnem, jedini nisam skidao ni lone ni čega, da mi ne vide ono žuto napred – braon pozadi, pa da me drkaju dok sam živ, svršio sam čim sam opet bacio pogled na dojku, lepa, bela, okrugla... Samo je Kačket nešto mrljavio po auspuhu pa odustao... Ne izdimismo ni pljuge kô ljudi, a ona već spremna, nova venčanica, osmeh do ušiju... Klempa ne bi bio on da je nije još jednom presamitio preko radijatora... E, tad je nešto kukala da pazi da je ne izgužva, čeka je pos'o u vešeraju, zna li on kol'ko kru-

na košta hemijsko u Švediji, kô da zabole onu pijanu čobaniju za fleke i karanje, duvanje i peglanje, opet šminka, kupatilo... Onda smo i mi hteli da se najebemo majke ušatom, al' nam higijeničarka u najavi nije dala, ajde, fajront – poče da sikće na nas – zbog vaše jebačine da se ne udam, kô da ne zna da u životu ništa ne može kad ti oćeš, malo smo je vozikali po gradu, ukrug, ukrug, više ni ringišpil neće da joj padne na pamet, pa još jedan, dok ga nije izduvala meni i Prciju, ono – požuri, muž te čeka, znaš da je zaljubljen, ne guraj mi glavu, šta je sad bilo, kurvetino, rasturićeš mi frizuru, sama ću, e, tako može, ajde, polako, opet truckanje do hotela, poljubac za mladoženju... A Prcku samo igra brk, kaže – mogô je i od mene direktno da traži da mi izduva, šta će mu delegat... Jebala ga štafeta, i to mladosti, u stvari, i bolje da trčkara sa onom štanglom do Svedena nego da zbog Prcijeve kare podriguje u avionu do Skandinavije – prokenja se i Klempa iako ga niko ništa nije pitao... E, to je čuo jedan od dežurnih spodoba u kožnjacima... Najebasmo zbog dvajespetogmaja, a u stvari nam se jebalo za politiku, te kakva štangla, gde su štapini i detonatori, koji je broj leta kojim nas emigracija snabdeva eksplozivom, znaju oni sve ali hoće da im mi kažemo, marisali su nas dok im nije dojadilo... Malo im čudno što ne kukamo kô obično, pa udri još, šta da mu kažemo kad smo krivi, ali ne zbog onoga za šta nam čuka glavu o zid... Jebiga, bili smo dobra deca, nikad ništa nismo ukrali, ono što je imao jedan – imali smo svi, ono šta smo svi znali – nije znao niko... Sve dok u mraku Prcko nije pustio na čaršav zulufiranog čiču – jaaaaa, Gloria, iššš kome i rundavu ujnu – špric mih, Udo, bite šen – kako se razbiše od konverzacije, dok u kadar upadaju dlakava libe Mihaela – aaaah,

majn šac – *und brkati Ginter* – ooooh, vas ist das – *sa kragnom kô za paraglajding...* I još rekô kako nije to ništa, zna on gde ima i više i bolje...

***

– Oslušnuti, zabeležiti, oneobičiti, ne ispustiti nijedan slog – kao u bunilu Inokentije debelim prstima lupa po tastaturi računara, iznova se vraćajući na delove iskaza koji se ne čuju baš najbolje uprkos poslednjoj reči, možda je bolje reći rečima, tehnologije – tražio je prozu iz sperme i sukrvice, dobiće je...

– Pisac, nismo čuli još ni polovinu – ponovo su reči sa ekrana plejera tekle, praćene jakim svetlom koje ispuni sobu – priznajem, verovao sam da si malo radoznaliji. Iako to nije jedino razočarenje...

– Bio sam i ja ubeđen da nikud ne ideš bez trozupca – prekinu na trenutak kucanje književnik, vičući u aparat – štaviše, smeo sam da se zakunem u Mefistofelove papke – bez safta – i rogove – van vreće. Kad ono: digitalna tehnologija, programirani svet, virtuelni pakao... Gde ti je najvažnija insignija? Dugačak i dlakav, debeo kô ruka, račvast na kraju, gde ti je...

– Rep? – zasvetluca krucijalno pitanje, tik pre nego što se aparat vibracijom pomerio na lice sledećeg dečaka:

Oui, sećam se te fotografije, iako je bila zima, sunce je neobično sijalo za to doba godine, zraci su samo plesali po površini snega i odbijali se od ledenica sa nadstrešnica, uvek sam više voleo kačket od vunene kape, otuda i na-

dimak, ah, quelle belle epoque, ali sam tek ovde, u Parizu, pronašao sebe, živim sa partnerom, malo je stariji ali se volimo, a tamo, tamo je bilo teško sakrivati svoju prirodu od prijatelja i izigravati muškarčinu, iako mi niko nije zamerio kada sam se razotkrio, to i jeste bio početak moje karijere, izlazak iz ormara – tako to zovemo, sada radim visoko cenjen posao impresarija u našem klubu, ne srpskom, na gej mislim, i poštovan sam, i voljen, a sve je počelo kada smo se jednom pred zoru vraćali kućama odvaljeni od rakičetine, jedini etablirani derpe bio je Neša, kuda stee pošliii, momcii – dovikuje nam preko ulice vredno vežbanim sopranom, na kafu – odgovaram maskirnim baritonom – hoćeš sa nama, vrlo radooo, ali da ne bijete – dahće dok trči, kad smo te mi tukli, Nešice – reče Dugi pre nego što mu je zavalio zaušku, eto, evo sad – zacmizdre najhrabriji od vascelog pederluka u gradu, neće više niko da te bije – zagrih ga zaštitnički – sa mnom si siguran, idemo, kod Klempavog se nije znalo ko spava a ko fait l`amour, pijemo kafu a Neša se nešto vrcka, klonja occupé, neko tamo pijan knjava, ja moram – kažem, šta moraš, bre – štrečnu se Dugi videvši da ne prestajem da zurim u muško dupe a Prcko proguta vrelu kafu, da ga nartim – rekoh, svestan posledica, guzi, fu, fu, al` nemoj nas, fu, – reče Prci čim je došo sebi, duvajući od vreline, svučem tetki pantalone, opljunem malo u šake, ko sad da traži vazelin, pljesnem kriške, pa ga muški parkiram u auspuh, hoćeš samo ti ili će i drugari da nam se pridruže – osvrće se Nešica dok vrti buljom, puši kurac, bre, pederčino – odvra ti Klempa, kako je vas lako ubediti, zveri muževne – ne dâ se pasivac i meša još brže – jel` uvek tako surovo pretite, životinje, ajde, sad, ćuti malo i radi – kažem i ja dok guslam

na otomanu, tad upada Klempin ćale, čas bulji u ovu trojicu što srkuću kaficu, čas zvera u dahtavog mene i Nešu što vrišti od sladostrašća, šta radite, majku vam p...ped...sku-i-idiotsku – stiže domaćin čovek samo da zavapi trljajući oči u neverici, ništa, tata – odgovara Klempa između dva srka – evo malo jebemo drugara, čovek se prekrsti, zalupi vrata i izađe, ajde, požuri – oglasi se i Dugi – ako nastaviš da tetslačiš, sutra će ceo grad da žvaće da smo svi dupedavci, a ti, furundžijo – obrati se Klempa Neši čim sam svršio, pre nego što ga je nogom zavalio u glavu – mrš napolje i jezik za zube, da te ja ne tražim, ali rekli ste bez batina – plačljivo zacvili goli Neša istrčavajući napolje, držeći se za krvavu nosinu i pocepanu usnu – obećali ste, obećali, obećali, bilo mi ga žao ali sam imao preča posla, e, pa, drugari – probah da započnem razgovor, nismo ti mi drugari, pederčino – reče ozbiljno Dugi, pre nego što su svi prasnuli u smeh, Kačket – ubaci se Prcko – samo nas zaobiđi, ne diraj, nije zdravo, našli smo snajku i za tebe – dobaci Klempa, a sad, svi kući, da ubedim pijanog ćaleta da mu se učinilo to što je večeras video i da nije normalan čim mu se priviđaju pederi, ajde, fajront, do sutra to jest do večeras, kad pre – pitao je Dugi na ovoj fotki, mora noćas, domaćin ide na proslavu Srpske nove godine i neće smeti ništa da prijavi, ako čuju da je sa popovima – opet Prci uze banku – ode direktorsko mesto, novi stan sa dva ara parketa, dolarske dnevnicе, švalerka iz plana i analize, tako bar kaže moj ćale, jesmo li se onda dogovorili, svi za jednog, musketari – viknu Klempa, jedan za sve – odgovorismo uglas, a ti – dobaci Dugi radoznalcu što je fotkao goste po kafanama, i slučajno se zatekao tu dok smo prelistavali literaturu – slikaj slobodno, da ostanemo zauvek mladi i lepi...

Pazi, ja se više i ne sećam kad sam regularno karao, maco, kuco i tako to, ko da se bakće sa cvećem i randesima, pokaži kol'ko me voliš, da im ja pamtim rođendane, imendane i plodne dane, zveram okolo da napipam neku stidljivu kojoj je žešća frka da prijavi siledžiju nego što se ja čuvam mardelja, više pretnja nego tabanje jer me davno naučili mangupi večno pravilo: kad karaš – nemoj da biješ, kad lemaš – najo snoška, al' omakne se, vidiš da nisam bio pažljiv, neopreznost je majka mudrosti ako ti je bukvar rođena koža, sad lajem na katanac i čekam da odguslam još šest kuka od cirka petnaest, ma, slučajno me provalili, uđem u bus i uhvatim se za šipku, ispred mene cupi kô džambo-džet, guza kô u dečka od dvanaest leta, napred nezalečena upala pluća, okupana, namirisana, namazanost ću kasno da ukla-virim, počinje da se meškolji, a onda mi ga i vadi iz pantalona, drka ko singerica, ja još šapćem na uvce: brže, brže, kao dajem ritam, kad je osetila da ću da svršim izmače se odjednom i vrisnu – ljudi, manijak, aaaaaa, svi gledaju a ja s dignutim palamarom u prepunoj šklopociji, tad poče da vrišti ceo bus kô da nikad nisu vid'li karu, jednom rukom se veškam o onu šipketinu a drugom pokušavam da začepim pomijaru ludači, vidim da će da bude svrš-svrš, pa se okrećem u stranu, na vreme da se prospem na nečiju jaknu od dva kvadrata žako, sve mislim leđa, a ono samo ruka, ustaje grmalj i s gađenjem gleda u dvojajčani produkt, taman zauzmem gard za ferku – dupli dekung sa otkopčanim šlicom i kurčinom što još curi – a on vadi službenu i lisice, tad nije bilo mudro čak ni mrko pogledavati u muriju, a kamo-

li da se braniš, veza me kô džukelu i provede kroz pun autobus što baš tad zakoči, ama nema ko me nije tukô od putnika, od dece sa školskim torbama i blokovima broj četiri do baba sa kišobranima i kombinacijom celer&krompir u zemljama, izašô sam sav krvav na prednja vrata, tad pritrča i šofer – moj autobus si našao za bludne radnje i drugu delikvenciju, mamu ti jebem bolesničku, ustajem u četiri a sad još i da pišem izjavu zbog manijaka, meni duša spava, a on našô da oniriše u sredstvu javnog prevoza, onaniše – probam da ga ispravim, a sad će još drkadžija i da me uči kako se priča, ovde si rešio da mast...ma... da šamaraš majmuna! – pa udri nekom šipkom, murjak se sažali na mene i poče me brani, naterao me samo da mu operem jaknu, al' su zato tabali svi ostali u stanici, dežurnog iznervirala žena – kako prođe pored mene zašišti Jorgovanke, kurvo i zaveli me nogom u menzu, ovog za seksualne delikte digli sa slave – taj je ulazio da mi u seriji pljusne par šamara vaistinu, šef lumpovao na krštenju unučeta – samo nastavio da mi u ritmu lupa glavudžu o zid, odraše me od batina, pazi sad, tu mi odrape samo šest metara u jasje za odrasle, ali mi parkiraše anfas, polu i profil u životinjsko carstvo – tako zovu album teških krimosa, do tada me fotkao samo udareni slikar što nisi mogao da mu skineš smenu 8 sa guše ni pod razno, onaj što se drao po ulicama aparat je oko svevideće, drhtite, grešnici, dolazi Njegov dan, e, tad poče prepoznavanje, mene je silovao u liftu – kô sad da čujem uplakane glasiće – a mene na parking, veruj da nekih riba nisam mogô ni da se setim, nakupilo se robije za deceniju i po iako mi čak i ona pičketa na Prcko pomogao, on nas je druknuo, nego ko će, neće valjda blesavi Dugi ili peder Kačket, mada, iskupilo se govana

ce, što se mene tiče – sve mu je oprošteno, kakva smo zlatna deca bili, a, kaži, pomislio bi neki naivac da buljimo u lektiru, a ono, priroda i društvo u reči i na slikama, mi željni novih saznanja, te večeri prebacimo Precija na tavan, kepec otključa i uletimo svi, džumle, okreći-obrći, nigde pornića, tad ugledasmo sef, ništa šifra, ključ unutra, zgrabimo sve i tutanj, pazi, ono je bila žešća pornjava, al' unutra našosmo i neke prave fotke, načelnik okruga sa dve klinke naših godina, Dugi se i ložio na jednu od njih, posle smo ga drkali da će da postane zamenik tom mudonji, onda šef sindikata i seksualno eksploatisani crnac u ulozi Deda Mraza, graške znoja kô orasi, ali ne skida bundicu i kapu, gde li su parkirali irtase u onom kupatilu, jebem li ga, predsednik suda guzi pudlicu kojoj je nakačio crvene mašnice na uši, crkavali smo od cerekanja to večer, nikada se slađe nismo smejali nego tada, onda se Prci izlajao matorom, ovaj pocrneo i te noći nas pokupili, nas šaketali reda radi, Precijev ćale prvo rekô da mu kratki nije sin a posle došô po njega, tad pustiše i nas, valjda im bilo žao, al' nam matorce počeli da drkaju na poslu, rudnik je naš lebac, a vaša deca tako... – znam i početak i kraj svake kenjaže – ... da kleveću istaknute pojedince, jednog sa mesta šefa za društveni rad šutnuli pravo u portirsku kućicu da pravi društvo telefonu na koji niko ne zove, šamljci sa dve kraće noge i pokvarenoj grejalici, drugi: juče referent nabavke – danas u magacinu sa zidovima oblepljenim bajatim kalendarima sa sisuljama i sa knjigovodstveno otpisanom bubnjarom bez drva, moj matori iz računovodstva direkt na najteži kop, valjda da malo uživo fakturiše jalovinu, zrno po zrno, al' kurac od pogače, sve dok ih nisu naterali da porazmisle o perspektivi u svom gradu,

Dugi u metropolu, Kačket via Pariz, samo ja nisam imao gde, vidiš, zato me država smestila u bagrem-banju, vidi me sad... A pogledaj te klince na slici, sve smo znali...

– ... *I sve mogli...* – uspeo je Inokentije da, pred samu zoru, u priču prenese i poslednju ispovest, uveren da je štivo na ekranu kompjutera najbolje što je ikada napisao. Iako je glava padala na ramena, a oči se sklapale same od sebe, pisac se sa povodljivošću prepuštanja Hipnosovim krajolicima borio kao lav; sada je samo nedostajao dobar način – ta đavolska rabota što nagoni da slatki grozdovi nesanice budu tek tako obrisani, a njihovo mesto zauzme iznuđeno belilo korisnog ništavila – da sve ovo smesti na jednu stranu.

– Lezi i spavaj, mučeniče – na svom ekranu ispisa sprava puna sažaljenja, prepuna nade da čovek zna i poslovice po kojoj „i za Nepojamnika treba reći ono što je pravo“ – prepusti i nama... hmm... smrtnicima da uradimo deo posla. Da je lako, drugoga bi zapalo!

– Kako da budem siguran da će to biti moja priča, i kako... – na trenutak se probudi pisac u njemu, nadajući se da Vrag, pored toga što nikada ne miruje, zaista sve i čuje.

– Ti i ja stvaramo nove svetove, ne zaboravi... – beše poslednje što je doprlo do njega, pre nego što je – samo na trenutak, bar mu se tako činilo – utonuo u divno Stiksovo priobalje, očinski milovan dlakavom Azazelovom rukom.

***

Zvonjava telefona probudila je usnulog junaka ove priče, koji beše ne malo iznenađen savršenim redom u sta-

nu; kutije su bile na svom mestu, a računar se ponosno šepurio u ćošku; umesto otvorenog teksta – kome se kraj sinoć nije nazirao – stajalo je obaveštenje da je dokument već poslat. Taj kopernikanski obrt, naravno, nije sprečio pisca da podigne slušalicu, odakle je dopro izbezumljeni poziv da se odmah „nacrtu u uredničkoj kancelariji“. Šta li sam zgoreo, on upita ekran koji je sada potpuno prestao da svetli. Eto ti sad stvarnosna proza – prodra se na kompjuter – pa se slikaj! A lepo sam mogao da i dalje pišem kratke prikaze za duge večerinke i nežne kritike za kvrgave katrene! – dodade kao za sebe, stavljajući novokupljeni plejer u džep dok je stupao na ulicu. Zebra pa ostrvo, semafor i žardinjere i već je bio na ulazu u „hram knjige“; tako su bar oronuloj zgradi tepali preostali uposlenici. Svesni da Satana nit ore, nit kopa, ali ponekad ume da se svojski pozabavi lepom književnošću...

Međutim, koliko god hod uz stepenice izdavačeve *via dolorosa* beše mučan – podmukao bol u grudima, laka ali uporna glavobolja, noge teže od olova i tako to – autora je mnogo više iznenadio doček:

– Znao sam da nisi sav svoj, *fama volat* odavno, ali... – povika naručilac književnih poslova opasno se približavajući svom pulenu – ... ko bi mogao da pretpostavi? *Ex nihilo aliquid facere!*

– Dopustite da objasnim... – pisac je pokušavao da spasi ceo svet i sopstveni kosmos u njemu, iako je taze sprava baš u tom trenutku zavibrirala i zazujala i zasvetlela kao blesava – ... vi bar znate za moje niske strasti i visoki pritisak; pošto šetnjom pokušavam da zatomim obe muke, ušao sam u radnju sa računarskom opremom i...

– Ne zanima me gde si ušao, *lex mihi ars*, važno je šta je proizašlo! *Dictum, factum!* Kakva veličanstvena ideja – sada više nije krio oduševljenje urednik, stežući žrtvu u medveđi zagrljaj – od jedne banalnosti napraviti takvu priču... *Demon est Deus inversus!*

– U stvari, suština je u svedenosti izraza... – već je i autor počeo da shvata da Nepomenik nije uvek tako crn, pokušavajući da uz pomoć svih deset prstiju – tako često rabljenih u idiotskoj floskuli o poštenom radu – iza leđa ugasi plejer koji nije prestajao da se oglašava na sve načine opisane u prospektima: jedinim mudrim bestselerima koje – poput Svetog pisma – retko ko pročita do kraja.

– Znam da *habent sua fata liberi*, ali ne rekoše mi da to važi i za priču... – odgovori domaćin prividno zainteresovan i iskreno uplašen od mogućnosti dalje piščeve elaboracije; svako dobronameran dobro zna da u dijalogu nema dosadnijih lelemuda od književnika. – Pa ipak, raduje me... *Credo, quia absurdum!*

– ... Baš kao i većitom ljudskom nagonu za usavršavanjem – pisac se nije dao prekinuti u prilici koja mu se pruža sada i ko zna kada – zašto bežati od plodova uma novog veka koji nam život čine tako udobnim?

– ... Rekoh, raduje me spremnost da se, uprkos glasinama o staračkoj okoštalosti stila – *epistula non erubescit* – i senilnoj rigidnosti u izražavanju, menjaš na bolje, dakle, zaista *audaces fortuna iuvat* – beše radostan obično uvek nezadovoljni činovnik dok je domaću rakiju sipao u dve čaše, i posle kucanja sa sagovornikom, sadržaj svoje naiskap stresa u grlo – a *ars longa, vita brevis!* Ne daj vremenu da nas olako gazi, ispisniče! *Bibere humanum est, ergo bibamus!*

– Pravu priču treba strpljivo čekati – svečano izjavi pisac tražeći efikasan način da nekako uguši aparat koji bi bio nepodnošljiv i za živce jednog logopeda, a kamoli spisatelja, pre nego što je spravu bacio pod sto i svoj temperament upotrebio za njeno konačno uništenje, lupajući đonom po ekranu na svaku naglašenu reč – čeka-ti i če-ka-ti i...

– Moram da ti verujem, *sic transit gloria mundi* – odahnu urednik kad je video da književnik više ne treska nogom o izlizani tepih ispod koga je bubrio vlažan parket – posebno zato što je krajnje vreme da krenemo: *consultor homini tempus utilissimus*; kasnimo, *veritas amara est*, čak je i *Diavolos* odneo šalu. *Fiat lux!*

– Nije tačno... – pokuša budući laureat da još jednom oproba upravo otkrivenu veštinu ubeđivanja; nije smeo ni da pomisli šta je sve izgubio u životu zatomljivanjem ostalih talenata.

– Vreme! – kuckajući na sat, gazda bezuspešno prekinu polemičara, tek na trenutak – *Omnia tempus habet!*

– ... Nije tačno da Onaj uvek dođe po svoje... – prozbori sada pisac smirenijim glasom, svestan da ne može svako prepoznati prava značenja dubokih promišljanja proisteklih iz nemilosrdne empirije – ... čak i on pravi pošten izbor.

***

Buran aplauz prolomio se konferencijskom salom izdavača, čim je književnik ušao u prostoriju uglavnom namenjenu za manje-više planirane svadbe i uvek nenadane komemoracije; čestitanja i ljubljenja nisu prestajala sve do prvog reda – samo je zadah iz usta čestitalaca bio uporniji

od sveprisutne želje da se iscmače najbolji – u kome je posebno mesto čuvano za nagrađenog; laureat nije stigao ni da deo gde leđa gube dostojanstveno ime spusti u fotelju, kada predsednik žirija poče da čita:

– Ovome se više nema šta dodati, niti oduzeti – progovori vremešni profesor univerziteta u svojstvu predsedavajućeg, povremeno akademski klecajući kolencima – mojim kolegama i meni ostaje samo da glasno pročitamo najlepše pasaže slavom ovenčanog dela!

– Sačekajte – pokuša da se umeša slavodobitnik ugleđavši u rukama žirija papire sa svojom osakaćenom pričom koja je sada uspela da stane na manje od strane – želeo bih da objasnim...

– *Da, svi smo na ovoj fotografiji, eh, kad je ovo slikano, meni su sad unuci veći od ovih balavaca, nismo se razdvajali po ceo dan, žuta mast namazana na parče crnog leba, odozgo so i paprika, i pravo na ulicu, leti tabananje a zimi – kao ovde – cokule i kaput od starijeg burazera, kapa matorija od čaleta i kevin šal, da se ne prehladi dete* – predsednik čitanjem prekine početak dobitničkog obraćanja, na trenutak podigavši pogled ka auditorijumu – u današnje vreme zla i nasilja, dame i gospodo, jedan hroničar lepote piše sagu o nevinosti naših bajnih detinjstava...

– O zlu sam pisao – probao je, ustajući, da prozbori i pobednik, pre nego što su ga blago i sa iskrenim simpatijama spustili nazad na sedište – zar ga ne vidite?

– Slažem se da Đavo nikada ne spava! Ali, kao da smo svi pozaboravljali koliko je nekada tako malo bilo potrebno za sreću – sada ustade drugi član žirija, pokušavajući da umiri tremor koji ga je poslednjih pola veka ometao u sve-

čanim govorima, i nadoveza se na prethodnikovo čitanje novog odlomka – *bili smo dobra deca, nikad ništa nismo ukrali, ono što je imao jedan – imali smo svi, ono šta smo svi znali – nije znao niko...*

– Najzad! – ponovo se umeša laureat, sada već ispraćen pokojim začuđenim pogledom. – Tako je, najveći zločini bili su oni o kojima je pripovedala jedino tišina! Čutanje je dželat istine!

– Bojim se da je to prejaka kvalifikacija za divno vreme u kome nam je protekla mladost, makar dolazila i od nagrađenog! Dakle, bajkoviti opisi kakvih odavno nema u našoj savremenoj književnosti, prividno jednostavne deskripcije, koje su najpre stav, a tek onda sve ostalo – uspravi se i treći gospodin iz žirija, vadeći svoju verziju koja je zbog krupnih slova morala da stane na cela tri lista – poslušajte samo ovo: *sećam se te fotografije, iako je bila zima, sunce je neobično sijalo za to doba godine, zraci su samo plesali po površini snega i odbijali se od ledenica sa nadstrešnica...* Ili možda vrhunac ove divne priče: *jesmo li se onda dogovorili, svi za jednog, musketari – viknu Klempa, jedan za sve – odgovorimo uglas, a ti – dobaci Dugi radoznalcu što je fotkao goste po kafanama, i slučajno se zatekao tu dok smo prelistavali literaturu – slikaj slobodno, da ostanemo zauvek i mladi i lepi...*

– Mladi?! I lepi?! – uzviknu pisac zabuljen u staračke fleke, otromboljene podvaljke i pojasevima stegnute stomachine publike, svestan da je većina prisutnih počela da i njega čudno zagleda, pre nego što se zacenio od smeha. – Ha! Zauvek?! Ahahaha...

– Kolega, mnogi od nas ovde doktorirali su na stilskim figurama, tako da razumemo šta je pisac hteo-ne hteo; Vaše

komentare primamo k znanju kao ne baš uspeli pokušaj performansa, koji nisu poželjni u ovako akademskoj sredini. Elem, drugarstvo, plemenitost, požrtvovanje, optimizam tako nesvojstven današnjici, ispadaju iz svakog reda ove bajkolike pripovesti – ogласi se i sledeći član drhtavim glasom, mašajući se za svoj pasus pošto je prethodno uputio pedagoški prekoran pogled ka autoru – najpre *priroda i društvo u reči i na slikama, mi željni novih saznanja* i odmah zatim *nikada se slađe nismo cerekali nego tada...*

– O radosti govorite, licemeri? – žagor negodovanja strujao je celom salom dok je pisac vikao, glasno da ga svi čuju. – Pa ja pišem o strahu od osmeha – koji nikad nije samo zakrivljena crta ispod baburastih nosina – o bolu što ga osećate dok pokušavate da se nasmejete... Slažemo se samo oko kusura od danas, fariseji!

– A kao veliko finale – sada ustade i poslednji član žirija utirući suzu u uglu oka, dovoljno gluv da potpuno prečuje poslednji komentar pisca, dok su dvojica držećih kolega pridržavali ispisnika u ponosnom stavu – citiram reči dragog kolege: *pogledaj te klince na slici, sve smo znali i sve mogli, ceo...*

– ... *Svet je bio naš* – ponovi slavljениk pre nego što je zaridao toliko glasno da je svečanost na trenutak poprimala – za ljudsko uho slabo čujnu – frekvenciju operске тишине.

***

Policijski kominike o skandalu prilikom dodele велиke nagrade umnogome se razlikovao od novinarskih izveštaja o ovom nemilom događaju; dok su organi gonjenja uglav-

nom brinuli o materijalnoj istini – šta god taj pravnički oksimoron značio u vremenima ovdašnjim, osim tačnog vremena, mesta i generalija okrivljenog – novine su svoju pažnju fokusirale na detalje. Gde – kako već rekosmo, uz dodatak da dotični nit ore, nit kopa – Antihrist uglavnom leži: od trenutka kada je laureat namah skočio na svečanom čojom presvučen sto vičući kao sumanut – obarajući vazu sa polimerizovanim gerberima i prosipajući bokal pun hlorsane sadržine, gazeći pokvaren mikrofon koga ni uvek blagotvorno „jen, dva, proba“ nije izlečilo od mutavosti – tik pre nego što je desperadoski hitro zajahao direktora i urednika velike izdavačke kuće koju je tek čekala neprijatna privatizacija – vičući „điha, điha, moj džokeju“ i mamuzajući ga po bubrezima – preko bolnog tegljenja za negovane brkove predsednika-akademika kome štucovanje sigurno neće trebati bar neko vreme – uz povike „zašto se ne pitaš koji mi je sad đavo, matora drtino“ – i udaranja brzih i nepravedno raspoređenih kokavaca – „čim vam dosadi koncept, prelazimo na zuuuuu“ – ostalim članovima žirija, pa sve do nesvakidašnjeg striptiza koji beše veliki krešendo bruke na pomolu. Ovog puta estetske: debeli untermager i široki pojas za razlivenu stomačinu, donji veš čije su se boje – poput tonova svečane muzike koju niko nije uspeo da prekinе – prelivale od svetložute do tamnooker nijanse, egzistencijalno prljava potkošulja i konceptualno flekava košulja, moljcima izgrizen klasičan prsluk i postmoderne čarape kroz koje su provirivali palčevi. Samo su nokti bili surovi realizam: crni i usamljeni na vrhovima, uz pomoć zglobova prstiju savijeni ka unutra, čvrsto stisnuti u pesnice, na rukama visoko podignutim iznad glave...

Iz akten-tašne poispadaše listovi rukopisa čiji su naslovi poglavlja varirali Ime kroz vekove – „ukoliko novu eru brojimo od rođenja nezačetog Boga, da li bi račun bio jednako pogrešan da smo brojanje započeli od Đavolovog rođendana?“ – kontinente, religije i civilizacije; počev od činjenice da Neradospominjani nema pametnija posla doli da se bakće sa svim, svakim i ostalim sumnjivcima, preko očigledne sveprisutnosti u raznim formama – manje ili više iznuđene i uvek kreativne – dokolice, pa sve do priznanja – neradog, posrednog, najčešće iznuđenog – da Palog anđela smrtnici više sami traže nego što on traga za njima.

Slučajni – i po dobrom starom običaju uvek nepouzdan – svedoci tvrde da se sve vreme čuo grohotan smeh; odvratno cerekanje praćeno povremenim zagrcnjavanjem, zacenjivanjem, zakašljavanjem: svako od prisutnih optuživao je onog do sebe za izvor strašnih zvukova, nesvestan da je početak svakog kruga, makar bio i Popilijev, ujedno i njegov kraj; grozomorno kikitiranje, siktanje i šištanje koje – ponavljam jer već predugu večnost lažu o sađenju, kopanju i oranju i gnusno kleveću o noćobdijstvu, ni ja ne čujem i ne vidim baš sve i ne izležavam se u detaljima, niti sam ikad odneo šalu, niti igde odlazim nepozvan – nimalo nije ličilo na ljudsko.

Gaziš ulicom i: Rupa

Mihajlo Pantić

DOBROTVOR, MUČITELJ BUBA (U slavu Nikolaja Vasiljeviča)

*Gaziš ulicom i: Rupa.
Raša Livada, „Kapije”*

Pre nekog vremena u našem rudarskom gradu B. propalo je putujuće lutkarsko pozorište. Načisto bankrotiralo. Vest se brzo raščula i u razne se uši uvukla...

A evo šta se, ako se tačno računa, zbilo u prošli petak. Ivajlu Ivajloviču plemenitom Muksunovu palo je na pamet da učini neko dobro delo. Tek onako, bez ikakvog razloga. Što bi se reklo, iz vedra neba. Nije to, ako se nepristrasno i po višoj pravdi gleda, bilo ništa neobično, dotični gospodin i inače je nastojao da ga smatraju dobrotvorom, pa se u skladu s tim i ponašao.

Voleo je, kako se ono uobičajeno kaže, da ljudima bude pri ruci i od pomoći, jednom rečju, da živi kao učinjen čovek, onaj koji svakim svojim gestom pokazuje da zna razliku između dobra i zla, između bogougodnosti i nepočinstva, pa toliko. Samo je ovoga puta izrazitija nego obično bila snaga te namere. Toliko mu se jasno i jako objavila narečena ideja da bi se ona pre mogla nazvati izrednim providenjem nego uobičajenom mišlju koja ordinarnom smrtniku dolazi na um. Možda je, valja ponoviti možda, jer ni onaj koji zna sve ne bi u datom slučaju sa potpunim pouzdanjem to mogao potvrditi, nadahnuće da se svetu udesi kakvo dobročinstvo bilo u vezi sa očekivanjem da Muksuno-

vu uskoro, koliko za dan ili dva, stigne odavno najavljena i dugo očekivana pošiljka egzotičnih afričkih buba.

No kako god, i ma šta jedno sa drugim bilo ili ne bilo u vezi, trebalo je pod hitno nešto učiniti, i neizostavno delati. Jer, dosećate se, ne biva dobro kada ideje ostanu samo ideje, kada ne dožive svoje ovaploćenje. U suprotnom, mogu se smatrati nekorisnom tlapnjom, čemu je inače većina ljudskog roda veoma sklona, da misli o svačemu i to na sve moguće načine, a da od toga na kraju krajeva ne bude ništa, no laka i brza iluzija koja sa pojavom nove namahom nestane, kao dim na vetru. Samo oni po izuzetku, to će reći ljudi od jake volje, bivaju u stanju da od svojih ideja i namera zaista nešto i učine, a sve govori da je Ivajlo Ivajlovič plemeniti Muksunov, izgledom onizak, naočit, odnegovan, dežmekastotrbušasti dobrodržeci pedesetogodišnjak, po zanimanju bogataš, inače okoreli neženja jer se za njega u okrugu nije našla udavača sa odgovarajućim mirazom, bio upravo jedan od takvih, retkih – mikroskopsko zrnce dijamanta u okeanu ljudskoga peska.

Dosetio se šta mu je činiti. I što na um, to na drum...

Odmah je izdao da mu se pozove i na noge dovede Oksim Akakijevič Onopko, čestit a siromašan čovek koga su i psi izbegavali jer nisu imali za šta da ga ujedu. Onopko nije bio udovac, tri puta se ženio i tri puta mu se žene nisu zadržale, što bi se moglo tumačiti sa dvesta osam razloga, a prvi bi svakako bio potpuno odsustvo ma i najmanjeg interesovanja za materijalne stvari, pri čemu je, lako se dosetiti, novac bio na prvom mestu. Tripud napuštani muž snalazio se s novcem kao pijan sa gaćama, a i kad bi ga nešto zaimao očas mu je izmicao iz ruku. Jedini stečeni imetak iz tih na-

zovi brakova bila su mu tri deteta, devojčica, dečak, pa devojčica, sve jedno drugom do uva, svako od različite majke. Žene su odlazile, preudavale se i vrag će ga znati šta su sve činile od sopstvenih života, ali su decu, kao suvišan teret, uredno ostavljale ocu, a on je to primao krotko i pomireno, sa trpeljivošću čoveka koji zna šta je sudbina, i za sve što dolazi biva spreman, i naredan.

Ta deca bila su toliko sveta i prozračna, pazite, ne svetla nego sveta, mada ni to nije bilo daleko od istine, jer je svetost nezamisliva bez svetlosti. Hm, dakle, toliko sveta i prozračna da su noću, dok su spavala u jednom jedinom, zajedničkom krevetu, a Oksim na peći, zračila nekom plavičastom svetlošću, nalik onoj što sija za pune mesečine. Hranila su se vazduhom, a Oksim je kao kokoš birkao po onome što bi posle takvog obeda preostalo. Glad produhovi čoveka, prikazanja se ne javljaju ljudima koji izobilno jedu i jedina im je misao šta bi danas mogli za ručak. A Oksim je živio sa anđelima, i sve mu je bilo potaman. Nije čak koristio ni svoje dalje srodstvo sa glasovitim Akakijem Akakijevičem, visokim činovnikom državne kase koji je živio u susednom gradu N.

Naporedo s tim što je poručio po Oksima, Ivajlo Ivajlovič Muksunov obukao je svoje poslovno odelo, pred ogledalom se počešljao, ispravio čvor na svilenom marami, pristima, za sreću, pogladio minijaturnu repliku ordena svete Ane drugog reda na reveru, zalizao prosede bakenbarde i zaputio se pravo u kancelariju Vladimira Gotfridoviča Šparvasera, opravoslavljjenog povološkog Nemca, najuglednijeg bankara tamošnjeg, koga je uzimao za prijatelja, s tim da je posredi bilo jedno od onih prijateljstava koja učvršću-

je zajednički interes. Kako i ne bi, jer je Ivajlo Ivajlovič veći deo svog novca, a bogatsvo mu se merilo milionima bilo koje valute, držao kod Šparvasera, naravno uz dobru kamatu i ostale pogodnosti. Šta bi se drugo i moglo očekivati od najbogatijeg čoveka u okrugu nego da iz dana u dan biva sve bogatiji, i šta bi se drugo moglo očekivati od čoveka koji se, igrom sudbine, odaziva na ime Šparvaser, nego da čuva i plodi novce, neće valjda vodu. Pa posle recite da u imenu nije sve zapisano, uključujući i tu prokletu sudbinu koja je učinila da Ivajlo bude jedno, Vladimir Gotfridovič drugo, a Oksim sasvim nešto treće, i da im se putevi u nekom trenu, što iz nekog objašnjivog razloga, što bez njege, susretnu i ukrste.

Šparvaser je od ranog jutra sedeo za svojim radnim stolom u banci sve jednako misleći na koji način bi se najbezbolnije oslobodio obveznica državnog zajma, raspisanog bez stvarnih namera da bude vraćen. Znao je on dobro da i nad najvećim špekulantima postoji vrhovni špekulant, po imenu država, ta stoglava nezasita aždaja spram koje su svi drugi samo hrana za njeno mračno ždrelo i još mračniji burag, onaj što zjapi kao bezdani bunar. A Šparvaser je, gledano iz ugla državnog kapitala koji se, već po potrebi, meri sa beskonačno mnogo nula, bio sitna riba, promućurni lihar spreman da za malu proviziju izda i ženu i veru, ako treba. Državu ne, jer se onda ne bi imalo s kim poslovati, ali te obveznice bile su baš nezgodne, ma, šta tu ima da se okoliši, obične šare na malo boljem papiru. Iz sličnih pobuda Šparvaser je svojevremeno učestvovao i u likvidaciji mesnog rudnika, posle koje su u gradu desetine rudarskih porodica ostale bez igde ičega... očevi su se propijali i od

muke zarivali glave u zemlju, sinovi se davali u krađu i razbojništva, a žene i kćeri... vrag će ga znati šta su one sve činile sa sopstvenim životima, kako su se snalazile i prodevale.

Nagli dolazak Muksunova nije iznenadio Šparvasera, običavao je bogatun počesto da bane kod bankara, kad god bi mu na pamet pala neka genijalna ideja ili ga uhvatili fijuci. Srdačno su se pozdravili, ne bez uzajamnog podozri vog merkanja da suprotna strana, kojim slučajem, ne sprema neku smicalicu, stoječki se, otmeno, upitali za zdravlje, i potom seli na kožni kanabe. Uto je stigao i čaj sa biskviti ma, pa su prešli na ozbiljan razgovor.

– Slušajte, Gotiču – tako je skraćeno i tobož sa podrazumevanom prijateljskom intimnošću Muksunov zvao Šparvasera. – Da odmah pređemo na stvar. Ovoga puta nije reč o novcu, odnosno jeste i o novcu, ali na posredan način.

Šparvaseru je na trenutak laknulo. Dobro je, pomislio je, opet jedna od Ivajlovičevih genijalnih misli, nekakvo nadgornjavanje, kombinacija zvana kompenzacija, ali se ipak zaustavio u tom svom optimizmu. Oprez je majka berzanskih špekulacija, jer tu ne važi pravilo koliko šta stvarno vredi. Molićemo fino, vredi onoliko koliko si spreman da platiš, a najbliže istini je da vredi onoliko koliko neko nekoga uspe da prevari i da se na kraju svi povuku sa osećanjem da je na gubitku ona druga strana.

– Recite, Ivajliču – tako je skraćeno i tobož sa podrazumevanom prijateljskom intimnošću Šparvaser zvao Muksunova.

– Dakle, ovako. Ja znam da ste vi bili izvršitelj bankrotstva onog putujućeg lutkarskog pozorišta kog su poverenici sustigli u našem gradu, kad ono beše, pretprošle nedelje.

Nameran sam da od vas preuzmem njihov mobilijar, a da vam za protivuslugu isplatim sedamdeset pet posto vrednosti vašeg paketa državnih obveznica, uz poček od pola godine. To pod uslovom, razume se, da kamatu podelimo na ravne časti.

Savršeno, sam te je Bog poslao, dve muve jednim udacem, pomislio je u munjevitom trenu na transakciju vazda pripravan Šparvaser, takve se ponude ne odbijaju, ali nije dozvolio da mu se na licu vidi bilo šta osim konvencionalne radoznalosti koja se nikako ne bi, bar ne na prvi pogled, mogla smatrati i halapljivom zainteresovanošću. Ma, kako ono beše, oprez je...

I Šparvaser je toga dana bio posebno nadahnut, genijalne misli stizale su jedna drugu.

– Zanimljivo, Ivajliču, o tome bi se moglo razmisliti, mada podela kamate mene ostavlja na goljoj ledini. No, prijateljstva našega radi, mislim da bi se tu moglo nešto učiniti. Sedamdeset pet posto u gotovini za papire, to je u redu, ali, da korigujemo interes, meni šezdeset, a vama četrdeset posto dobiti na glavicu, s tim da preuzmete i klavir.

– Kakav klavir? – upitao je Muksunov sa znatiželjom koja se nije mogla sakriti, izletelo mu je namah, jezik je ispao brži od misli.

– Ostao je, znate, iza pozorišta i jedan klavir, za pratnju pesama koje se u predstavama izvode. Bolje reći, pijanino, u dosta dobrom stanju. Moja starija kći uzima časove kod Anise Mamaligove...

– Kako rekoste, Anise...

– He, he, gradite se zaboravnim. Znate vi dobro staru koketu, onu što stalno uspija i pući se prenašminkanim ustima. Mamaligovu.

– Ah, da, Anisa.

Muksunovu je načas kroz glavu prostrujala uspomena na romansu koju je nekada davno imao sa spomenutom, ali se nije dao omesti. Bilo pa prošlo, takvim stvarima ne treba pridavati značaj, ne donose nikakvu dobit, nego samo duševnu patnju. Nastavio je:

– Mamaligova, šta s njom?

– Ona je isprobala taj pijanino. I kaže da će posle jednog dobrog štimovanja biti kao nov. Njoj treba verovati na reč. Moja kći ima sličan takav, vredno vežba, Mama-ligova veli da ima i prefinjen sluh. Škola, ponavlja stalno da bi nekako opravdala preskupe kondicije, može Sonječku naučiti samo osnovnoj tehnici, ostalo joj je došlo od Boga.

Uh, kud sad i klavir, šta će mi klavir, pardon, šta će Ok-simovoj dečici još i klavir, dosta su im krpene lutke. Opet, nek se gladna deca malo provelese i poigraju, zaboraviće na bedu, dumao je plemeniti Muksunov. Dobro, de, neka ga đavo nosi, neka ide i taj klavir, možda neko od njih poželi da nauči da svira.

– U redu – reče posle malo premišljanja. – Uzeću i klavir, ali ponudu za ranopravnu podelu kamate neću menjati. I sami znate da je otvoreno pitanje hoće li uopšte doći do povraćaja tog zajma, ni sam ne znam otkud mi račun da nudim tri četvrti u novcu. Da nije i to previše? Vama smanjujem, a sebi povećavam rizik, ama, opet, dobro je učiniti nešto za prijatelja, zar ne?

– Podrazumeva se, dragi moj, pravo govorite – na sekundu je ustuknuo Šparvaser iz straha da cela operacija ne ode u propast, a onda, uvidevši da više nema kud nazad,

hrabro produžio, doduše, pomalo servilnim tonom: – Znaj-
te da i ja u dlaku isto mislim, međutim...

Usledila je pauza, puna iščekivanja da li će Šparvaser nastaviti razmatranje ili će ga Muksunov prekinuti kakvom nestrpljivom upadicom.

Ispalo je to drugo. Muksunovu se ponovo otela reč iz usta:

– Pa, kažite, Gotiču, slobodno kažite.

– Tja, tu je, znate, i jedan poni. Jedan mali konj. Vrlo simpatičan, relativno mlad, malo neuhranjen.

– Kakav sad pa konj, moliću? Otkud i konj?

– Pa tako, i on je bio deo dužničkog poravnjanja, i on je spadao u pozorišnu imovinu. Vukao je pijanino i ostali mobilijar, malu scenu, kostime, zavesu...

– Nemojte reći da su ostala i kola.

– Naravno da jesu, ali njih je neko od poverilaca uzeo kao nadoknadu zato što su bila u pristojnom stanju, a i procenjena su na svotu nešto višu od dugovanja u novcu. Sva-ko se namirio. Čist račun, duga ljubav.

– A vlasnik, šta je s njim bilo?

– Vlasnika, njegovu ženu i dve kćeri uzeo je kao poslugu naš visokoblagorodni gradonačelnik Bubojedov. Ispostavilo se, neobično vredna posluga, zna da svira, peva, glumi, recituje, zna i da se izobraženo ponaša, govori francuski kao maternji, a sve za krov nad glavom i skroman obed. Veliki je dobrotvor naš visokodostojni, blagorazumni, blagopoštenorodni, visokoučeni, preuzvišeni i poglaviti gradonačelnik, nekadašnji upravnik rudnika, uzor i milosrđe, neka svevišnji sačuva njega i njegove bližnje, slava mu i hvala.

– Hm, jeste – potvrdio je kratko i nevoljno Muksunov, ali se u sebi baš i nije saglasio sa tako visokom ocenom, jer je on sopstvenu plemenitu malenkost, u neizrečenoj gordosti, smatrao za najvećeg dobrotvora mekog srca u poznatom mu svetu. A ni prezime gradonačelnikovo mu se nikako nije dopadalo, jer ga je neprestano podsećalo na, hm, vlastitu skrivenu strast. Muksunov je, naime, voleo da se maje i bakće sa bubama, što se može i razumeti, od milion pasija ovog sveta postoji i takva. Ima ljudi koji skupljaju bube, razgledaju ih, prepariraju, razvrstavaju, kupuju i razmenjuju, vode beleške, ali se među njima retko nađe i onaj koji voli i da ih muči. Muksunov je bio takva retkost. Kada bi izgustirao neki deo svoje pozamašne kolekcije pristupao je činu koji ga je privodio pravoj telesnoj nasladi: uzimao je bubicu po bubicu, kidao im noge, racesao ih, posmatrao utrobu pod lupom, šta sve nije radio sa jadnim preparatima, da bi ih na kraju, krišom od sveta, a moglo bi se reći krišom i od sebe – jeo.

... Eto, naumio je da obraduje sirotu dečicu Oksimovu i da im, kao iskupljenje za svoj, hajmo reći, časni proračun, pokloni malo krpenih lutaka, a sad je ispalo da će siroćići dobiti i klavir, istina, ne onaj veliki, koncertni, nego pijanino, i pravog pravcatog, živog konja pride, mada, iskreno, ne nekog obesnog arapina ili radnog holandeza, nego ponija, hm, može biti kakvu ragu neodređenog broja godina... Svejedno, poklonu se u zube ne gleda, makar bilo reći baš o konju, kao što u datom slučaju i jeste.

Rastali su se sa uzajamnim osećanjem da je nadmudrena ona druga strana. Ivajlo Ivajlovič je prećutao da će preko finansijskog eksperta Akakijeviča sa kojim je održa-

vao dobre veze uspeti da prevremeno naplati deo kamata za preuzete obveznice, a glavna suma u njegovom posedu će se, ako se podmaže tamo gde treba, naći na listi prioriternih isplata. Svaka država koja drži do sebe, a samo ime, jer sve je u njemu, kaže da je država neko ko drži do sebe, vodi o tome računa, među jednakima mora biti jednakijih. Šparvaser je, pak, čestitao svojoj promućurnosti. Zahvaljujući njoj uspeo je da se ratosilja ostataka propalog pozorišta lutaka koje niko nije hteo da kupi, i da ih pri tom udomi zajedno sa delom obveznica sa kojima takođe nije znao šta da radi. Neka ide i taj đavolji konj, muku je imao da ga, sipljivog, proteklih nekoliko nedelja prehrani i smesti na suvom. A i klavir i mobilijar zauzimali su dosta mesta u pomoćnim odajama, prašina je već po njima počela da se hvata, ona debela, s prsta.

Ipak, i u jednom i u drugom učesniku transakcije, kako i biva kod svakog punokrvnog špekulanta, ostala je ona mala, jedva tinjajuća, ali neugasiva sumnja da je druga strana u konačnom saldu možda prošla bolje...

Kako god, na povratku je Ivajla Ivajloviča u kući već čekao siroti Oksim, otac troje neuhranjene, prozirne dečice. Sedeo je, pogružen, okrajkom bedra, na stočiću za šubare u predsoblju. Pridigao se da pozdravi domaćina i, držeći skrušeno kapu u rukama, izustio:

– Moje poštovanje, Ivajlo Ivajloviču. Zvali ste po mene, i ja eto, došao.

– Jesam, Oksime Akakijeviču, jesam – odgovorio je Muksunov, onim tonom kojim se visoka gospoda koristi kada razgovara sa nižim u društvenoj hijerarhiji. – Nameran sam da učinim radost vašoj dečici, i da im po jedan lep

poklon uručim. Krasna deca, a sirota, valja i njima radost prirediti, svevišnji na to gleda sa blagonaklonošću.

– Hvala do neba vašem blagorodiju, nije trebalo, nije...
– rekao je zagrcnuti Oksim sa istinskom zahvalnošću čoveka koji od života više ništa ne očekuje i svaki gest nečije pažnje prihvata kao milost Božiju. – Hvala, nije... Smem li pitati, a o kakvim poklonima je reč?

– Najmlađa kći će dobiti krpene lutke, sa malom pozornicom. Sin će dobiti konja, nešto smanjenog, ali pravog, a najstarijoj sam namenio klavir. Možda devojče ima sluha, ko zna, neka pokuša, čovek ne zna da li zna da svira klavir dok ne proba.

Sada se Oksim našao u čudu. Odavno je on navikao na mušičavost bogatih, a u Muksunovljevom slučaju ona je bila naglašena jer se visokoblagorodni po ceo dan majao sa kojekakvim mušicama i bubama, ali takvom se poklonu nikako, ma ni u snu, nije mogao nadati. Oksim se naprosto nije razumeo u novac i u materijalne vratolomije koje presudno određuju sve odnose među ljudima, i ništa nije očekivao. Ali, ni on nije mogao izbeći onoj prastaraj, u ljudsku dušu ukorenjoj istini da siromahu ne vredi nijedan poklon, ma kako skupocen bio, ukoliko nije u obliku novca. Možete nekom bedniku pokloniti kule i gradove, sve je to ništa naspram kakve, makar i minimalne svotice, jer, i to je drevna istina, sitna para veseli svakog čoveka, nekmoli sirotana...

– Hvala vam, Ivajlo Ivajloviču, ali ja takav poklon ne mogu primiti – odvažio se Oksim.

– Kako? – prekinuo ga je zapanjeni Muksunov. – Kako, moliću!?

Bože, nezahvalnika, pomislio je dok nesrećni Oksim još ništa nije izustio, ali to nije rekao, visoka gospoda pred siromasima paze da ne pokazuju osećanja i da govore manje, a ne više nego što treba.

– Pa... ovaj... ne znam šta ću s njima. Niti imam gde da držim te sprave, niti mogu konjsku životinju da hranim, jedva i dečici hleba namičem.

– To me, Oksime Akakijeviču, nimalo ne zanima. Ja sam naumio što sam naumio, a vi činite šta vam je volja, darivajte, trampite, prodajte, kako vam se hoće. Već sam naložio da se pokloni dostave vašem domu, kad se vratite, zateći ćete ih. I suguran sam da će se dečica obradovati, biće radosti i pesme u kući. Znate li vi koliko deca vole lutke, životinje i pesmu? Ako ne znate, eto prilike da se uverite.

Tako se razgovor i završio.

Oksim je otišao kući, lupajući glavu šta da čini, i nije mu bilo nimalo lako jer siromah nema drugih planova nego da se najede, ali će već nekako isplivati, Bog će ga pogledati, on brine o poniženima. Eh, od muke do radosti nema koliko ni za detinji pedalj, onaj što ne može da uhvati oktavu.

A Muksunov, on se povukao u svoje odaje i posvetio se bubama. Sva je prilika da je, ponet neobičnom strašću, gricnuo neko krilce od etiopske bubašvabe i smazao jedno dva-tri tusta egipatska bumbara.

...

Predveče, zadovoljan sobom i učinjenim delom, kojem je prethodila izuzetno visprena mentalno-ekonomska operacija, Ivajlo Ivajlovič plem. Muksunov odlučio je da završi dan dugom šetnjom po gradskoj aveniji, što podsvesno, što svesno očekujući da prema njemu budu

upereni svi ili gotovo svi pogledi, u kojima će biti moguće pročitati udivljenje ili zahvalnost. To je, ne treba kriti, veoma godilo njegovoj gordosti. Izbivši na glavnu gradsku arteriju, on je, u sumrak, sa čuđenjem primetio da je perivoj pust kao posle udara hidrogenske bombe (to samo prema zamišljanju, jer će takva, ona koja ostavlja potpunu pustoš, biti pronađena tek za sto godina).

Ni ptice se nisu čule, niotkud ni vrapca, ni kosa. Idući tako, začuđen i kao odnekud zatečen tom pustinjom, odjednom je ugledao nasred druma poleglog čoveka, sa glavom uronjenom u vodovodnu šahtu. I pošav prema tom čoveku, onako zanet, nije primetio da je i sa šahte bliže njemu takođe skinut poklopac. *Zviz* – gotovo bešumno, bolje reći, kao jedva čujno prvo glasanje jutarnjeg drozda – iščezao je u bezdanu.

Progutala ga je praznina.

Bilo je to, ako se tačno računa, u prošli petak. I od tada od Ivajla Ivajloviča plem. Muksunova ni traga ni glasa, ni cvrkuta ni lepeta, ni šušnja opnastih hruštovih krilaca, kao da je u zemlju propao. Što mu se, sva je prilika, u datom slučaju zaista i dogodilo.

Rani jad

RANI JAD

Ne sećam se tog šestog septembra hiljadu devetsto sedamdeset druge, niti oblaka što su tumarali iznad Mataruga, školske zgrade belo okrečene, s temeljem od grubo tesanog kamena, ne sećam se svog belog džempera s tamnom prugom po sredini, ni kožne školske torbe, kožne valjda zato što tada skaj nije ni postojao, braon torbe s aplikacijom vuka, verovatno ondašnjeg crtanog junaka, ne sećam se nijednog druga iz razreda, čak ni plavokosog Milana kojeg smo zvali Tuće, što jedini gleda u oko kamere dok ja ponosno pravim korake ka školskom ulazu, nevešto prikrivajući osmeh zadovoljstva, ne sećam se niti jedne curice s kikama ili repićima s obaveznim mašnicama u kosi, ni skamija u kojima smo sedeli dok su samo toga dana roditelji stajali iza nas poređani uz belo okrečene zidove s masnom tamno zelenom farbom pri dnu, niti učiteljice u haljini iznad kolena, s punđom kao oreolom oko glave, ne sećam se olajisanog broskog poda koji se ugibao i čudno mirisao, dokone furene u dnu učionice. Ne sećam se, kažem, a opet, znam da je bilo tako jer je lokalni fotograf toga dana posetio školu.

Prvoga dana ne, ali drugoga se sećam, iako fotograf toga drugoga dana nije došao. Bio je to dan kada se pojavila Danijela Dedić. Učiteljica ju je predstavila rekavši da je zbog bolesti propustila početak škole. Dok je tako stajala pred svima, a onda koračala do zadnje, slobodne klupe, nisam osetio ništa, čak sam i zaboravio na nju. Sve do poslednjeg časa kada sam se okrenuo i pogledao je. Bila je zami-

šljena, okvir naočara joj je neprestano pomalo klizio niz nos, uvojcji kose su uokviravali lice. Usne su bile crvene, mesnate i sjajne. A onda, povrh svega toga – šuškala je dok priča.

Iako su se dečaci listom već prve nedelje zaljubili u Vesnu Jucinku i njene repiće, mene je privlačila sitna, kržljiva, bolešljiva, neodoljiva Danijela Dedić. Koja ničim nije pokazivala da me uopšte primećuje, što me nije sprečavalo da je sve vreme kriomice posmatram, na času, na odmori-ma kako skrajnuto snatri, nezainteresovana za igre devojčica. Nezainteresovana zapravo za bilo šta oko sebe. Stala bi kraj prozora i posmatrala bele obronke Stolova. Ponekad bih, kao slučajno prošavši kraj nje, neprimećen naravno, začuo kako pevuši, obično neku staru melodiju, kao „Cveta trešnja u mom vrtu“, kao „Sićani slavuji“. Svetlo je padalo na njeno blede lice i činilo je još nestvarnijom, ako je to uopšte bilo moguće.

Ta moja odsutnost nije mogla da se ne odrazi na uspeh u školi. Popustio je, svi su redom govorili. A ja sam nastavio da iz škole idem ne svojoj kući, već za Danijelom koja je stanovala u samom banjskom parku, u kući koja je izgledala nestvarno kao i ona sama, ogromnoj tipičnoj banjskoj kući s početka tog, dvadesetog veka, sa dugim drvenim doksatom. Pratio bih je sve do kuće, stajao dugo na obodu parka nadajući se da će odmah izaći iz nje, da će je majka poslati po neku potrepštinu u prodavnicu, da će izaći da se igra, štagod, ali ona se nikada ne bi pojavila. I nikada nije saznala da sam tu, zbog nje.

Kao ni to da sam njeno ime urezao u banderu ispred kuće. I ekserom na limeni oluk. Bili su to pečati moje rane zanesenosti. Nije znala ni to da mi je poremećeno disanje,

sve češće nisam mogao da dođem do vazduha, nikada ga nije bilo dovoljno, pluća su bila odviše plitka. I sve to zbog nje.

Došao je ubrzo i 29. novembar, Dan Republike. Ujedno, bio je to i Dan škole. Majke su nas, dečake, obukle u crne pantalone i bele košulje, poneko je stavio i kravatu ili leptir mašnu, a devojčice su svoje mašne metale na repiće koji su landarali sa strane. Pored recitacija, horskog pevanja i litanija drugu Titu, glavni događaj trebalo je da bude inicijacija u pionirski savez. Ispeli smo se na binu, provukli ispod kulisa i poredali. Fotografski blic je sevnuo, a onda je učiteljica zaredala vezujući nam crvene marame oko vrata. To ushićenje koje sam tada osetio nikada ranije nisam doživeo. Pa ni u leto pre škole kada mi je sestra iz Nemačke poklonila prvi bicikl i kada sam posle samo nekoliko dana skinuo pomoćne i ostao samo na dva točka. Čak ni kada sam shvatio da sam totalno i nepovratno zaljubljen u Danijelu Dedić.

Učiteljica je krenula od mene jer sam bio prvi u nizu, potom je vezivala marame redom, milujući na kraju svako dete po glavi. Ja sam često izvirivao i posmatrao Danijelu koja je stajala sa suprotne strane, izdvajajući se po uvojcima koji su padali niz obraze, po nezainteresovanom stavu i rukama ispred tela. Kada je učiteljica stigla do nje, shvatila je da više nema marama. Osvrnula se gledajući svakog od nas ponaosob i krenula ka početku reda.

Njeni koraci odzvanjali su po sceni, činilo mi se kao puščani meci u Šumaricama, *dam, dam, dam...* Džaba što je sloumošn postojao samo u mojoj glavi, kao i ti meci koji su se pretvarali u granate, *bam, bam, bam*, za mene je sve to bilo više nego stvarno. Skupio sam se i pognuo glavu kri-

jući se. Zalud. Zaustavila se ispred mene, sagnula i prošaputala: Dejjane, tvoju maramu ćemo dati Danijeli, a ti ćeš je dobiti kasnije. I odvezala je lakim pokretom i skinula crvenu maramu s moga vrata.

Dok su drugi izgovarali svečanu zakletvu *Danas kada postajem Titov pionir dajem časnu pionirsku reč da ću marljivo učiti i raditi...* ja sam jecajući gutao sline i suze. U jednom magnovenju bio sam beskrajno nesrećan što sam ostao bez marame, a već u sledećem sam se osmehivao zato što je marama oko Danijelinog vrata pre toga bila na mome. Onda bih, opet, pomislio da ona i ne zna za to, pa bih se raštužio, te iznova zaradovao što se to sve tako desilo.

Tada sam shvatio da nikada neću postati ni pionir, ni omladinac, niti član Saveza komunista. Iako sam znao da je učiteljica odabrala baš mene ne zato što me mrzi, već naprotiv, stoga što moja majka radi u školi, i što ću odmah po silasku s bine, ili u najgorem slučaju sutra, dobiti svoju maramu.

A onda se sledećeg dana srušio čitav svet. Danijela Dedić se nije pojavila u školi. Izvadio sam džepni kalendar da ubeležim još jedan dan bez nje, ušla je učiteljica i rekla da se Danijela odselila, daleko, u neki Leskovac. Pogledao sam kroz prozor, a Stolovi su se izdizali zaklanjajući sunce i kao da su se valjali prema školi. U prvi mah činilo mi se da mi se to samo priviđa, a onda sam stao da uzmičem, ispa0 sam iz skamije, nisam mogao da dođem do daha, gledao sam unezvereno u ostale, kako se ne uzbuđuju zbog toga što se brda valjaju ka nama meljući i noseći sve pred sobom, poput nekog planinskog cunamija. I oni su isto tako gledali u mene ne videći da se u mojjim grudima porađa – astma.

Sutradan, u bolničkom krevetu, zamišljao sam kako se penjem na tavan naše kuće, uzimam očev vojni pribor za jelo i čuturu, pakujem njegov pecaroški šator i odlazim da pronađem taj Leskovac. Pre toga, naravno, u oluk urezujem onim vojničkim nožem zakletvu da ću je kad-tad pronaći.

***

Danas je šesti septembar dve hiljade dvanaeste godine. Navršilo se četrdeset godina traganja za Danijelom. U potragu za Leskovcem iz bolnice nikada nisam otišao, drvena bandera ispred kuće u Banji iščupana je i zamenjena betonskom. Pored nje je lipa koju je otac posadio te godine kad sam pošao u školu i koja je nadvisila banderu. Ali, urezana slova na limenom oluku još uvek stoje. Iako je oluk prefarban, znam da je ispod boje njeno ime i moja zakletva. Ispred mene je broj njenog telefona. I nije važno kako sam došao do njega, na kraju, posle duge potrage, slučaj je tome doprineo.

Pre dve godine, na proslavi trideset godina male mature, pričao sam svima o Danijeli, o tome kako nisam uspeo da je pronađem. Išao od jednog do drugog, ali niko je se listom nije sećao. Ni uvojaka, ni naočara, ni šuškanja, ni rumenih usana, ni crvene marame...

Sedim ispred telefonskog aparata pored koga su razasute fotografije iz prvog razreda. Znam da je broj Danijelin jer sam ga dobio od njene majke. Ali nešto mi ne da da izaberem broj sa ceduljice.

Ko je osoba koja će se javiti sa druge strane, pitam se. I zašto je zaista nema ni na jednoj fotografiji?

Telo i grad

TELO I GRAD

Ogromna mehanizacija, poput ukrštenih čeličnih klešta, kao da mu je kopala po lobanji, uvlačeći se u njegova zemljana usta. Inženjeri, papirnati projekti, proračuni prema petogodišnjem planu, dubinski radovi, sve je prerastalo u jedan ogromni, beskonačni čvor od bakra. Rudnik je radio danonoćno, prebacivao norme, jednolično odzvanjajući u tmini. A odatle je liptalo kao iz grotla, mada se nekakva svetlost, u tragovima, povremeno pojavljivala po rubovima svesti. O čemu govore ovi ljudi? Da li je pao? Kuda je pošao? Za cirkusom ili izlizanom zvezdom koja mu je ukazivala na put. Visio je tako na konopcu, tačnije, njegovo robusno telo je bilo obešeno kao na žici, zalepljeno, pocepano, sa visećim parčadima kože, haotično raspoređene po obodima improvizovanog ringa; ali nije bolelo. Sve je to sport, radost preživljavanja, ukleta borba sa samim sobom, dah protivnika, hematomi, posrebreni pehari, istorijske bitke, za decu rudara, za devojke sa zvonastim suknjama, za većitog studenta koji je prodavao jogurt.

U vazduhu se osećao zadah kiseline. Isti onaj što ga je podsećao na školske dane, užurbanog mlekačžiju, poštaru i inspektora, zvonke glasove trgovačkih putnika, koji su se čuli s glavnog puta ili iz delimično zaklonjenih dvorišta. Odavno su žuto-crvene magle mutile njegov pogled. Grad je zalazio zajedno sa Suncem i često je bivala noć. A u to doba nije se mogao slušati radio, jedino uživo, prilikom retkih porodičnih okupljanja tokom direktnih prenosa što su

se zbivali u susednom mestu. Bilo je tu i neprijatnih scena. Upravo zbog otrovnih isparenja, koja su odavde plovila sve do Jezera, ogledajući se, istovremeno sa okolnim šibljem, u mirnoj i sablasnoj vodi. Iako naviknuto na zagađenje, stanovništvo se koliko-toliko čuvalo izlazaka u grad prilikom širenja talasa kiselkastog vazduha, koji je bar dva do tri puta dnevno vragolasto cepao čarape doteranim devojkama, naravno od najlona. Prenosi značajnijih boks mečeva, takođe su bili deo popularne radio-zabave, posebno u popodnev-
nim i večernjim satima, kada je rad započinjala nova smena.

– Nemoj da misliš, udaraj, ali samo pametno! – bile su reči čije je značenje, poput krvavog oreola, visilo iznad glave.

– Zvekni ga dok je grogi – sevalo mu je kroz uvo, niz koje je uporno curkao sekret, još od pretprošlog meča. Mnogi su boksovali prljavo, ne poštujući pravila igre.

Pre nego što je postao sportska legenda malog rudarskog mesta, izlazio je na igranke. Ponekad i odmah posle treninga, onako modar, izubijan, sa svilenom maramicom u džepu. Bio je džentlmen, nežan i skrupulozan. Kao i svi robijaši koji su dolazili na dopust, nije smeo da pogreši. Trener mu je preporučio da, prilikom retkih večernih terenki s društvom, pije isključivo prokuvano kravlje mleko. To je, inače, bio omiljeni napitak treće smene. Trudio se da postane uzoran mladić, čedan u svakom pogledu. Volio je da razgovara s devojkama u širokim cvetnim suknjama, na rastanku – poklanjao bi im po par rukavica, koje su mu preostale iz mladosti. A bio je dete iz mešovitog braka – majka Srпкиnja, otac Namac. Po njihovom razvodu ostao je s majkom u Srbiji, oca više nije video. Mada, jednom mu

se učinilo... Kada je vodio decu na letovanje, u tom odmaralištu na obali Mora, kojim je komandovao upravnik s pištaljkom... No, bilo je to samo priviđenje.

– Ukokaj ga! Razbij mu njokalicu! – začuo se prodoran glas iz publike. U izmaglici, teško dišući, ispljunuo je veštačku vilicu. Potom su ga polili vodom, onako obnevidelog.

Martin Kopfer, poluteška kategorija. Telo je pokazivalo znake najviše inteligencije: mesecima je oblikovano po zakonima fizike, mišić po mišić, tetive, pokreti. Direkt, kroše, aperkat, regularni udarci iznad pojasa, u svest, u ništa, u promenljive ritmove sparing-partnera, u njegove zadnje namere, ubilačku motivaciju i neuhvatljivo Janusovo lice, uvek u laganom obrtanju. Trebalo je sinhronizovati rad nogu, kao u plesu, po ledu, pesku i pod teretom nagomilanih sećanja. Leti, propeleri su se užurbano okretali oko njegove glave, sve dok se ne bi rasprsnula po vrelom danu. Zujalo mu je u ušima, telo je negodovalo, molilo, osmehivalo se plavokosim dečacima, zatrčavalo se, odolevalo, padalo, zadavalo udarce, odbrojavalo vreme nekom svojom preskačućom logikom, a potom bi zevnulo, hirovito se uvilo i prevrnuo po prostoru želje. Čini se da je svaka njegova ćelija radila po taktu velikog grada.

Rudnike su oduvek eksploatisali, pod koncesijama, tokom rata, neposredno posle Oslobođenja. U modi je bila sloboda – boks mečevi su se organizovali u svim većim gradovima, u salama sa sveže okrečenim zidovima, na fudbalskim stadionima, najčešće subotom i nedeljom, kada su bila aktuelna gostovanja amatera iz obližnjih gradova. Gimnazijalci su delovali kao najvatreniji posmatrači Kopferovih egzibicija. Tačnije, divili su se njegovom neverovatno inte-

ligentnom pokretu, što je izbijao iz neočekivanog, bukom prenatrpanog grada, pokazujući svu njegovu vitalnost, žilavost, čudovišnost njegove tamne utrobe, od koje se ovde živelo, i to u najfinijim nijansama tkanina što su ih slatko-rečivi trgovci donosili damama čak iz Pariza, još u predratno doba, u vreme održavanja balova. A kada su boks mečevi po popularnosti u samom gradu nadmašili otmena građanska kola i balove, mišićne sile i inteligencija doživeli su svoj vrhunac.

– Udri ga u menzu! – urlao je neko iz prvog reda. „Menza“ je, u ovom slučaju, bio lokalni izraz. Mada je, za boksera njegovog kalibra, to bila samo nekakva okvirna odrednica. „Lični opis“ je često bivao izmenjen, u zavisnosti od protivnika, sudije, publike, situacije, temperature i komešanja vazдушnih struja.

Sećanja su se pomerala nekim neobičnim redosledom. Prestrojavanje se uglavnom dešavalo tokom nekog, za lokalni boksterski klub važnog meča, ili posle iscrpljujuće borbe, kada bi sve utihnulo. U takvim trenucima memorijske vrtoglavice bile su karakteristična pojava za iskustvo skoro svakog takmičara. Tu se sve komešalo: istorijski podaci s intimnim biografijama dalekih rođaka i prijatelja, kuće jednospratnice, grmljavina, riblje ulje iz plastičnih kanti, dugačke trave upletene u zamišljena krila, zavoji, mirišljave čipke, đaćka svedočanstva, Drugi svetski rat, ilegalni rad, koncentracioni logori, tajni noćni sastanci, crevne infekcije, apotekarske uniforme, nameštaj za lutke u duborezu, sanatorijumi, učiteljovanje u okolnim mestima, pa i selima, Brestovačka banja, Jezero, planinske kuće spuštenih krovova, što su mirovale u poljima šumskih jagoda. Kolektivno sećanje

grada otvaralo se tako nekako, u krvi, pod svetlošću reflektora, u očima odabranih, što su povremeno gledali ka nebu.

Kao neka ogromna rupa, pamćenje je u sebe usisavalo svu onu prašinu i nedovoljno opažljivu građu za ljudski život: stručnjaci su to nazivali šizofrenijom, poneko je u svemu video posledice teških povreda glave, te trauma koje su nastajale kontrolisanim prebijanjem, kako sebe, tako i zamišljenih i realnih protivnika. Sve je to lebdelo u vazduhu, među glasovima bučnih navijača. Neki su se peli na stolove i odatle pratili događaj, pojedinci su, pak, uskakali u ring, pljuvali ka sudiji, ili se nezaustavljivo cerili u lice, najčešće malobrojnim, ali preplašenim grupama navijača iz suprotnog tabora. Alkohol je ovde bio zabranjen, ali su zato sva druga isparenja učinila svoje.

Prilika u belom odbrojavala je sekunde, dugačke kao večnost, ma kako je sebi predstavili. Rajska pobeda slavila se u znoju, s natopljenim vencem na glavi, dok je poraz ležao na tlu kao polumokar peškir, praćen suzom neke sentimentalne devojke, koju je brat ili momak krišom poveo na meč. Pošto su ga odneli s ringa... Ništa nije znao o sebi. Ali je zato ceo grad pričao... I ljudi su se osvrtni.

Igraj, igrjaj, igrjaj

(NE)SREĆNI MEDVEDI

Ne znam da li je u ovoj našoj, uvek-započinjućoj-nikada-završenoj reformi obrazovanja, neko pomislio da osnuje školu za narodne epske pevače i pripovedače. Zar ne bi bilo bolje da umesto mnoštva amatera – u koje ubrajam i sebe – konačno dobijemo i profesionalce u ovoj oblasti nematerijalnog nasleđa? Ma koliko se trudili da uteknemo od drevnih korena – u nama, pre ili kasnije, izbije nešto od velike tradicije usmenog stvaralaštva. Evo, na primer, ovu priču o medvedima izgovaram četvrti, peti put... I – kao kod slavni, većinom anonimnih prethodnika, koji su uz gusle prenosili novim naraštajima pamćenja dostojne događaje – u njoj uvek iskrсну neke nove pojedinosti. Povećava se obim, nastaju dodaci koji često prevazilaze početnu priču. Iz okeana izranjaju nova ostrva, kontinentalne mase pripovednog tkiva menjaju mesta... Te varijacije će, verujem, učiniti da jednog dana uz kosovski i ustanički ciklus, dobijemo i medvedski.

Dugo sam oklevao da partituru prenesem na hartiju jer jednom zabeležena priča gubi neponovljivi životni dah – kao što leptir koji, da bi zauzeo mesto u staklenoj kutiji kakve lepidopterološke zbirke i bio sačuvan za večnost, mora prethodno biti ubijen, proboden čiodom. Istini za volju, bilo je i sve manje onih koji su bili spremni da je saslušaju – svi koje poznajem su je, naime, već čuli, u ovom ili onom obliku, bilo kao anegdotu ili kao razgranatu povest ispunjenu detaljima. Odštampani tekst će, uveren sam, stići

dalje nego moj glas, ali ne treba sumnjati da će bez mogućnosti improvizacije doživljaj biti znatno umanjen.

Sve počinje, zna se, u detinjstvu. Dete je otac čoveka, možda se može reći – i pisca. Jer i pisci su, na neki način, ipak ljudi. Mada se to ne bi reklo na prvi pogled.

Rođen sam sredinom prošlog stoleća kada su se u Narodnoj Republici Kini bavili revolucijom, a ne proizvodnjom igračkaka. U radnjama i na pijačnim tezgama nisu postojale bezbrojne plastične nakaze i roboti koji se u nekoliko poteza pretvaraju u automobilčić ili minijaturni avion i otud je plišani medved dobijen za neki od jednocifrenih rođendana dugo vremena ostao moja gotovo jedina igračka, omiljeni sagovornik i drugar u dobru i zlu. I kada sam iskoračio iz kratkih pantalona i prerastao igranje sa medveđićem somotske kože, taj predmet se vukao po kući, pronalazio sam ga, posle mnogo godina, na neočekivanim mestima, u ostavi, prašnjavog, zaklonjenog na vrhu visokog ormana, na dnu škrinje u društvu sa džemperima prosenjenih rukava... Ne pamtim kada je nestao i zato možda nikada nisam bio u stanju da se identifikujem sa patetičnom pesmom „Yu grupe“ u kojoj je lirskog subjekta promukla glasa igračka naučila ljubavi „kad je umrla“.

Još dok je plišani medved bio u mom vidnom polju, otvorile su se i nove oblasti u kojima je rasla moja naklonost prema medvedima. Otkriće čokoladica nazvanih „Životinjsko carstvo“, obogaćenih sličicama koje su se lepile u album sa poučnim tekstovima, učinilo je češćim moje posete obližnjem zoološkom vrtu. U vrt, smešten u rovovima nekadašnje tvrđave, obično smo odlazili nedeljom popodne, u vreme kada su se odigravale utakmice jugoslovenskog

fudbalskog prvenstva. Na putu kroz park, pa i u samom zoo-vrtu, do nas bi, sa malih i velikih tranzistora, dopirali fragmenti emisije „Vreme sporta i razonode“, prepoznatljivi napukli glasovi sportskih komentatora iz različitih gradova, različiti dijalekti i naglasci, izmešani sa hukom nevidljivih, dalekih stadiona.

U šetnji pored kaveza i zadržavanju ispred ograđenog rova u kojem bi, u simulaciji prirodnog okruženja, lenjotali mrki medvedi, zaboravljeni derbiji nisu bili jedina zvučna kulisa: nedeljom popodne u Donjem gradu odvijalo se tradicionalno poselo, skup svih onih koji su u prestonicu došli i u njoj još nisu pustili korene, pronašli stalnu adresu i promenili naklonosti i navike. Bilo je to druženje na kojem su kućne pomoćnice, tesari i armirači, kasirke i spremačice, kamiondžije i radnici gradske čistoće na tren zaboravljali mizerne uslove života i prepuštali se igri. Drevnom tvrđavom, naravno i zoološkim vrtom, odjekivali su zvuci harmonike, zurle, tapana, ti iskonski ritmovi Balkana, nepromenjeni još od vremena kad je trački svirač Orfej hodao ovim poluostrvom.

Stanovnici zoološkog vrta otud su bili takoreći srođeni sa narodnim melosom, posebno medvedi, iznad čijih se glava, povrh svega, nalazio i popularni restoran „Kalemegdanska terasa“, odakle su, ne samo za vreme subotnjih svadbenih okupljanja, sa moćnog razglasa dopirali prvi Tozovci, Silvane i Lepe...

Još jednu tananu vezu medveda i muzike otkrio sam na putovanju. Moj je ujak po profesiji bio tehnolog, radio je, ukoliko me sećanje ne vara, u nekakvom institutu za merenje, standarde, materijale. Kako on i ujna nisu imali dece,

povremeno su me vodili na kraće izlete po okolini Beograda. Ujak je, za razliku od mojih roditelja, bio zaljubljenik u sve vrste tehničkih novotarija, prvi je u porodici imao televizor nazvan „Blaupunkt“, od njega sam, mnogo kasnije, dobio na poklon magnetofon „Revoks“ sa trakama većim od najvećeg tanjira u našem stanu, često je menjao fotoaparate i koristio svaku priliku da, kako je govorio, „ovekoveči“ neki prizor, okupljanje, poslovni uspeh ili lep predeo. I danas, kad čujem tu smešnu reč – ovekovečiti – setim se ujaka i njegove strasne ljubavi prema fotografiji.

Naročito se ponosio novim „NSU-Princom“, uvek besprekorno čistim automobilom boje bele kafe. Ne pamtim razlog, ali verujem da je povod za odlazak u Bor u osnovi bio poslovni – ujak je morao da izvrši inspekciju nekih pogona ili nekih proizvoda u rudarsko-topioničarskom base-nu, a kako je ujnina porodica poticala iz okoline Zlota, taj se službeni put, po dobroj socijalističkoj tradiciji zamagljenih granica između poslovnog i privatnog, pretvorio u višednevni odmor. „Princ“, ujakov ponos, sklopljen „po licenci“ u sarajevskoj fabrici „Pretis“, što je, opet, skraćena od „Preduzeće Tito Sarajevo“, odskakao je po loše zakrpljenim asfaltnim i ponegde makadamskim putevima koji su vodili do samog ugla Jugoslavije, video sam čudne predele i isečene planine u okolini grada gde se zaustavio ujakov elegantni automobil.

Ujak nas je ostavio ispred moderne zgrade sa stubovima, pogledao na sat i autoritativno rekao da budemo na tom mestu za dva sata. A onda smo ujna i ja, prema ranije postignutom tajnom dogovoru, pošli da pronađemo poslastičarnicu.

Iz jedne od bočnih, neasfaltiranih ulica začuo se ritmičan, omamljujući zvuk doboša. – Mečkari! – izgovorila je ujna meni do tada nepoznatu reč. Prišli smo i umešali se u šaroliki krug prolaznika koji su sa osmehom začuđenosti posmatrali predstavu: tamnopusi veštak sa šešišom i gumenim čizmama udarao je ritam desnom rukom po zategnutoj koži bubnja kojeg je pridržavao levicom. Naspram nje bio je, uspravljen, pravi, pravcati medved čije su čeljusti, za svaki slučaj, bile sapete brnjicom. Tromim pokretima, podižući prednje šape, medved je pratio hipnotički ritam. S vremena na vreme bi zamumlao i, činilo se, bolno zaječao. U levoj ruci, pored rudimentarnog muzičkog instrumenta, gospodar predstave držao je i dve dugačke pritke. Jedna je služila da na bezbednoj udaljenosti drži dresiranu zver, druga da je podstiče ukoliko posustane u igri.

Okupljeni ljudi glasno su dobacivali, poneko se smejao. Iako su junaci mog detinjstva uglavnom bile očovečene životinje u tumačenju čuvenog Volta Diznija, u ovom iznenađnom susretu sa medvedom nateranim da imitira humanoida bilo je, osećao sam, nečeg pogrešnog, morbidnog.

Ujak, koji se pojavio pre no što smo ga očekivali, uspeo je da nas pronađe i ovekoveči.

Predstava je bila završena, medved se lakim pokretom spustio i oslonio na četiri noge, a gospodar je skinuo šešir i pružio ga ljudima okupljenim u krugu. Poneko bi, uz komentar, ubacio lake aluminijumske novčiće.

Prolazile su godine, decenije, izgledalo je kao da se, možda pod uticajem predstave na ulicama grada sa visokim fabričkim dimnjacima, moja naklonost prema pripadnicima familije Ursidae polako topi. Leta i leta su odmica-

la, a moja noga nije kročila u zoološki vrt. Ali su se iznenada, sasvim neočekivano, mrki medvedi vratili u moj život. Bilo je to vreme kada se, nakon potpisivanja nekog mirovnog ugovora u ratu koji zvanično nije postojao, naš tadašnji diktator u izveštajima svetskih medija najednom transformisao iz „balkanskog koljača“ u „garanta mira i stabilnosti u regionu“. To priznanje mu je laskalo i omogućilo mu da još više kinji i potkrada nas, njegove podanike. Zid sankcija, svojevremeno uveden sa namerom da obuzda njegovu rušilačku strast, na trenutak je uklonjen. Našim košarkašima ponovo je dozvoljeno da se loptaju sa strancima, našim pevačima da pevaju na pozornicama udaljenih gradova, našim umetnicima da svoje rukotvorine prikazuju izvan crne rupe.

Mojoj ženi, u to vreme zaposlenoj u jednoj beogradskoj galeriji, zapalo je da organizuje međunarodnu izložbu likovnih dela – prvu nakon što su nam ponovo dozvolili da se družimo sa civilizovanim zemljama. Tokom priprema upoznala je Penelopi, kustoškinju iz Soluna i prijateljila se sa njom. Posle nekoliko godina naš diktator, uvaženi sagovornik Zapada, vratio se u prvobitno obličje „balkanskog kasapina“ – velike sile odlučile su da kazne njega tako što će bombardovati nas.

Bombardovanje se u mom rodnom gradu shvata kao neka vrsta elementarne nepogode. Razlozi su uvek različiti, različite su bivalente i sile koje na naše nebo šalju svoje avione – ali se uvek nekako podesi da to bombardovanje padne u proleće. Ljudi bi obično podigli pogled prema krošnjama, videli da lišće samo što se nije otrglo iz čvornovatih smotuljaka na granama, i promrljali: – Hm... proleće. Nije nadmet biti na oprezu...

Grad je bio zamračen. Sa prozora smo nazirali prilike koje hitaju prema skloništima. Zazvonio je telefon. Vezu je opterećivalo krčanje, bilo je jasno da neko zove iz daleka. Ridanje sagovornika i veoma loš engleski sprečili su me da brzo prepoznam ko zove – ispostaviće se da je to grčka prijateljica moje žene. Bila je zabrinuta za našu sigurnost, užasnuta činjenicom da neko koga poznaje na kraju dvadesetog veka može poginuti u eksploziji raketnog projektila ili pod šutom bombama pogođene kuće.

Kako su dani NATO-intervencije prolazili, njeni pozivi postajali su sve učestaliji: smirivali smo je, tešili, brisali njene suze, objašnjavali joj, kao i ostalim prijateljima koji su se javljali sa bezbedne udaljenosti, da je sve to što nas je snašlo zapravo neka vrsta kompjuterske igre. U toj ekranskoj igri mi smo samo pikseli – jedina je razlika u tome što, nakon bilo kakve greške, nije moguće postaviti kursor na ikonicu „play again“.

Svaki put kada bi na televiziji videla da špicasti avioni Severnoatlantske alijanse, natovareni mirotvornim projektilima, uzleću iz baze nadomak Paladijevih vila, Penelopi bi se oglasila pozivom, da nas opomene, da podeli sa nama svoj nespokoj.

Nije vredelo objašnjavati da i mi pažljivo pratimo putanje metalnih ptica, da i mi gledamo iste globalne televizijske programe, da i mi postepeno savladavamo novi rečnik koji nastaje na konferencijama za štampu pobedničke Alijanse, gde se, na primer, za „masakr civilnog stanovništva“ koristi mnogo korektniji naziv – „kolateralna greška“...

Naredni dani pokazali su da propagande koje su se ukrštale iznad naših glava deluju mnogo razornije po naše

mentalno zdravlje nego bombarderi koje, uostalom, nismo ni videli... čiji su briljantni zahvati do nas dolazili samo kao odjek dalekih detonacija, kao zapaljeno noćno nebo, kao slike zgužvanog metala i raskomadanih tela na ekranima naših televizora.

Beogradski zoološki vrt, smešten u drevnoj tvrđavi, sasvim blizu našeg stana, bio je jedno od mitskih čvorišta većine ranijih bombardovanja. Čini se da je, više od samih razornih efekata bombi, ljude plašila mogućnost da na trotoaru ispred svoje kuće susretnu krokodila ili tigra koji glođe ostatke ljudskih tela. Za takvu košmarnu sliku imali su i istorijski primer: prilikom nemačkog bombardovanja iz 1941. godine zaista je pogođen zoološki vrt. Ta scena, uostalom, otvara jedan pretenciozni domaći film, najuspešnji izvozni proizvod diktatorove epohe u oblasti umetnosti.

U odbranu zemlje – barem su tako izveštavale televizije našeg odvažnog vođe – pored vojnika uključili su se raznorazni estradni umetnici, prkosni koncerti na trgovima i mostovima odigravali su se svakodnevno, pesmom i igrom slavljeno je uništavanje zemlje. Na posredan način epopeji su dale obol i divlje zveri: direktor beogradske zoološke bašte uputio je patetični proglas da će i životinje neminovno stradati od bombardovanja. Leopard je, pod stresom od detonacija, odgrizao sebi šapu, zebre su pokušavale da izvrše suicid zaletanjem u zid... Naročito je naglasio činjenicu da će trinaest mrkih medveda zacelo umreti od gladi.

U narednim razgovorima sa kustoškinjom iz Tesalónike, kada smo je nekako uverili da nam ne pretila neposredna opasnost, ispostavilo se da Penelopi ima brata. Njegovo ime bilo je Jorgos, mada je više voleo da ga oslovljavaju sa

Džordž. Brat je, ako smo dobro shvatili, bio na čelu nevladine organizacije za brigu o balkanskim mrkim medvedima.

Aktivisti iz „Urse Feliks“ čuli su apel harizmatičnog direktora beogradskog zoo-vrta.

Odlučili su da deluju - u ime principa svoje organizacije, u ime sveopšte deklaracije o pravima životinja, naravno i u ime Evropske zajednice koja je i bila najdarežljiviji donator njihove organizacije.

Bilo mi je potrebno nekoliko razgovora sa Penelopi da konačno poverujem da sve to skupa nije nekakva šala. Bio sam obuzet nevericom čak i kada smo rešili sve veće transportne probleme i prešli na određivanje najpogodnije maršrute za prilaz dugoosovinskog šlepera centru Beograda.

Jednoga dana javila je da je ekspedicija krenula. Posadu su činila dvojica veterinara, vozač i, naravno, glavni čovek organizacije, Penelopin brat. Odabrali su dužu maršrutu preko Bugarske jer je većina puteva na jugu zemlje bila zakrčena kosovskim izbeglicama koje su pokušavale da nađu spas u Makedoniji. Kretali su se zaobilaznim seoskim putevima – većina mostova na auto-putu bila je onespobijena.

U toj fazi bombardovanja zamračenja su postala sasvim nepotrebna: uspešno su isprobani najsavremeniji projektili sa grafitnim vlaknima tako da su kratki spojevi na dalekovodima u Srbiji priredili reprizu čuvene starozavetne tame. Ipak, uz pomoć mojih crteža poslatih telefaksom, medvedoljubni Heleni probili su se do naše ulice.

Pod škiljavom svetlošću petrolejskih lampi posmatrali smo šarene prospekte „UrseFelix“. Ti nepovoljni uslovi sprečavali su nas da pročitamo tekst – koji je, uostalom, bio na grčkom – ali su fotografije govorile dovoljno. Na njima

su se videli nesrećni medvedi koje grupe lutajućih Roma vode po vašarištima Balkana.

Razapeti između poštovanja tradicionalnih prava manjinskih grupa i prava životinja na dostojan život, aktivisti „Urse Feliks“ opredelili su se za ovo drugo: otkupljivali su od Roma sredstva za rad, dresirane medvede. Mečkari iz Albanije, Bosne, Srbije, Makedonije ili Bugarske rado su se odvajali od svojih životinja: ponuđeni novac daleko je prevazilazio njihovu godišnju zaradu – za neznan deo tog iznosa bilo je moguće od lovaca otkupiti mladunče medveda, dresirati ga uz napajanje alkoholom da ne dostigne prirodni rast, probušiti mu njušku alkam i krenuti na put, u susret vašarima ili aktivistima organizacija za zaštitu životinja...

Eto, pomislio sam, konačno su se pojavila plemenita ljudska bića koja spasavaju, ako ne onog davnog dresiranog medu iz Bora, ono barem njegove daleke potomke.

Naspram fotografija na kojima su se videle izmučene životinje olinjalog krzna stajale su slike besprekornih medveda, medveda-manekena, snimljenih u slobodi rezervata na severu Grčke.

Moj zadatak bio je da provedem korpulentne potomke Ahila i Odiseja na njihovoj završnoj deonici puta – kroz tamu parka i tvrđave, do pripremljenog apartmana u zoološkom vrtu. Nije bilo mesečine. Srećom, dobro sam poznao staze, skoro da mi baterijska lampa nije bila potrebna. Zlokobnu tišinu s vremena na vreme presekla bi rika uplašениh zveri ili krik kakve probuđene ptice.

Vešti grčki veterinari su brzo obavili svoj posao. Nisu ih dekoncentrisale sirene za vazдушnu opasnost, čak ni ši-

štavi zvuci krstarećih raketa koje su nisko nadletale beogradske krovove.

Srećni medvedi su uspravani i utovareni u ogromni kamion. Narednog dana, oko podne, pošli su na jug, prema zemlji Šengeliji. Mahali smo im dugo. Naši grčki prijatelji bili su srećni jer su uspešno završili važan deo svoje misije. Ostalo im je jedino da se provuku skrivenim putevima do oboda zatvorene zone, ostalo im je da veruju da će ih likovi raznoraznih svetaca nanizani na vetrobranu njihovog kamiona i na povratku zaštititi od zalutalih projektila.

Pitao sam se da li su tek probuđeni medvedi, još mamurni od hemikalija koje su kolale njihovim venama, uopšte svesni kakva ih je sreća zadesila: napuštali su crnu rupu, zonu iz koje je bilo nemoguće izaći – a da pre toga nisu danima, po kiši i snegu, čekali u redu za vizu ispred neke evropske ambasade. Za razliku od ostalih mojih sugrađana, niko ih, u toplim prostorijama stranog predstavništva, nije terao da dokazuju konzularnim službenicima da, na primer, njihov poziv na festival horova nije krivotvoren tako što će im nešto otpevati...

Šišteće rakete nastavljale su da krstare iznad naših glava. U časovima kada je ipak bilo struje nastavljali smo da pratimo izveštaje sa briselskih konferencija za štampu pobedničke Alijanse, naše znanje dopunjavano je mnogim korisnim podacima, na primer da osiromašeni uranijum i nije tako štetan po zdravlje koliko se to ranije mislilo...

Proleće se postepeno pretvaralo u leto: nastupala je prava sezona za oblačenje majica sa logom organizacije „Ursa Feliks“ u obličju stilizovanog medvedića.

Gospođa državni sekretar Sjedinjenih Država obećala je da će nas bombardovanjem vratiti u kameno doba. Kako

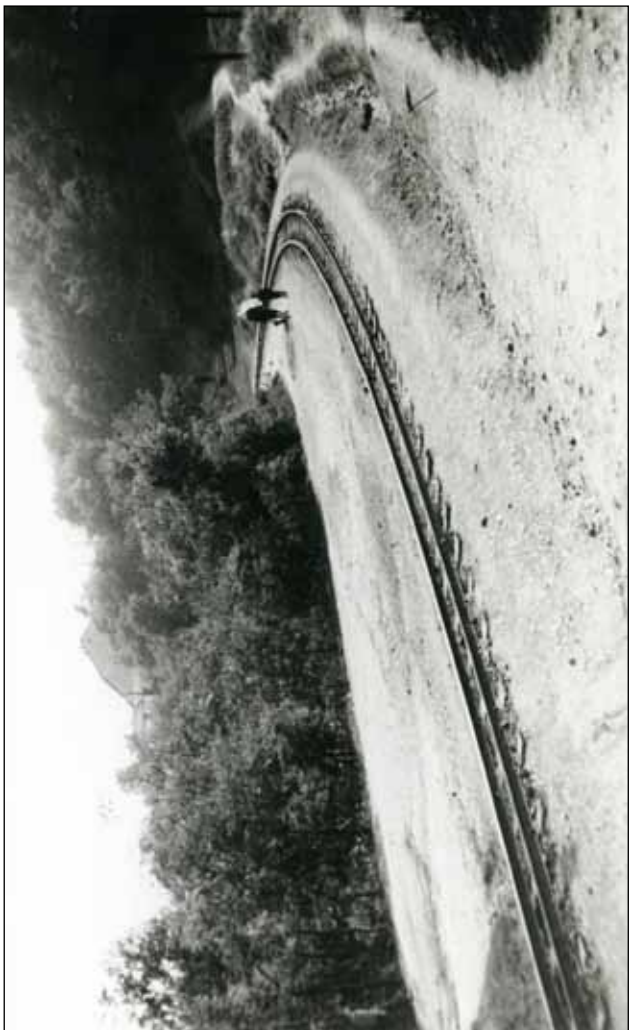
su dani prolazili, put do tog ideala bivao je sve kraći. Ukoliko se nađemo u skupini onih koje će „pametni projektili“ poštediti, moći ćemo da, poput drevnih umetnika Altamire, na zidovima svojih pećina slikamo različite životinje.

Bio sam siguran sam da bih u tom slučaju slikao medvede. Uložio bih trud – u skladu sa svojom veštinom, da naslikanim medama dam portretske karakteristike onih u čijem sam spasavanju učestvovao. Njih trinaest. Po nekima nesrećan broj... po nekima srećan.

Eto, i to bombardovanje je sada daleka, prošlovekovna uspomena – šuma „kiselog drveta“ izrasla je na prestoničkim ruševinama, čak je i moja majica sa logom organizacije „Ursa Feliks“ izbledela od nošenja i višestrukih pranja.

Svaki pogled na taj odevni predmet zaboravljen u dubinama garderobe iznova bi kod mene izazvao lanac asocijacija koji bi počinjao sa plišanim medvedom, nastavljao prizorom uličnog plesa iz Bora i završavao u rezervatu u severnogrčkim planinama.

Zamišljao sam to mesto kao reinkarnaciju Arkadije, mesto izobilja gde ptičice cvrkuću i pčelice zuje, gde teške duševne rane eksploatisanih i na drugi način traumiranih medveda leče veterinarski psihijatri iz Evropske unije, zemlje koja ne brine samo o ljudima, već i životinjama. I pitam se, uvek se pitam, da li mojim nekadašnjim rundavim zemljacima iz zoo-vrta i njihovim srodnicima, vašarskim igračima zemlje Srbije, medvedima koji su generacijama odrastali uz reske zvuke narodnog melosa, pastoralni mir grčkog rezervata svojom tišinom izaziva novu patnju, novu traumau...

Nepostojanost

ZAVIJUTAK

Uvek se pitao, rekao mi je, šta se nalazi *iza* krivine, tamo gde je pruga skretala i, bar za onoga ko se nalazio na njegovom mestu, potpuno iščezavala, gubila se iz vida i postajala, rekao mi je, nešto sasvim drugo. Ali, ja mu nisam verovao: kako pruga može da se pretvori u nešto drugo, pitao sam ga, otkud gvožđu sposobnost da se menja? Sve se stvari menjaju na ovom svetu, rekao je on, zašto bi gvožđe bilo drugačije? Uostalom, rekao mi je, zašto ne odem do tog skretanja i uverim se svojim očima? Svojim očima, ponovio sam zaprepašćeno, kao da me je upitao za neku kosmičku tajnu. Pa ja, pomislio sam, gotovo nikada nisam verovao svojim očima ili bar ne onoliko koliko drugim čulima, posebno čulu ukusa. I mirisa, dodao sam. I pamćenja, zaključio sam. On me je odmerio od glave do pete, kao da me prvi put vidi ili kao da sam prase koje kupuje za klanje, i onda je rekao da ne postoji nikakvo čulo pamćenja. A mozak, upitao sam, šta je s mozgom? Mozak je samo sedište svih čula, rekao mi je strpljivim glasom. Ume on da bude strpljiv, to je fakat, ne mogu to da poreknem, ali to ne znači da je mogao lako da me uveri, ili razuveri, ili i uveri i razuveri. Uvek sam ja bio onaj koji je donosio odluku. On je predlagao, ja sam klimao glavom, on je padao u žar rasprave, ja sam i dalje klimao glavom, ali konačna odluka ostajala je u meni nezrečena. On je, kao i mnogi drugi, verovao da klimanjem glave ja potvrđujem njihove stavove, ali to je bila varka, kao i mnogo čega drugog u vezi sa mnom. Klimao sam glavom

zbog nekog svog unutrašnjeg ritma, a ne zbog povlađivanja, slaganja ili neslaganja, prihvatanja ili odbijanja. Ništa od toga, međutim, ne ukida moj strah od tog zavijutka, od te krivine posle koje je nešto postajalo ništa, negde se pretvaralo u nigde, a kraj postajao novi početak. Jednog dana su mi rekli da je to prizor iz okoline Bora, ali kada sam ja upitao šta je Bor, oni nisu pokazali želju da mi bilo šta dalje tumače. Sa nekim ljudima govor je samo uvod u tišinu, reči su paučina koju tkaju pauci vremena. Mogu da živim i bez takvih tumačenja, rekao sam im i onda požurio da sustignem druge koji su već bili blizu izlaza. Ne poričem da postoji sličnost između predmeta, ali ta sličnost ništa ne potvrđuje, ona zapravo uvećava broj razlika i čini predmete toliko udaljenim da se više nikada ne sretnu. Važi li to i za ljude, pitao sam, ali niko nije umeo da mi da odgovor. Nije umeo ili nije hteo, sasvim je svejedno kako gledamo na to. Kad nema odgovora, onda ga jednostavno nema, ništa se tu ne može promeniti. Čak i ovaj jezik, koji kao da dolazi sa velike udaljenosti, negde iza zavijutka, negde iza zida, izvan bašte, s one strane dobra i zla, odnosno, sa mesta na kojem još nismo bili, a ukoliko stvari nastave ovako da se odvijaju, onda sa mesta na kojem nećemo nikada biti. Postoji još jedna stvar koja sve čini dodatno zamršenijim, a da biste je razumeli, morate dobro da zagledate fotografiju. Tako, taaako, baš dobro gledate! Vidite li dva mala crna obličja, jedno veće, jedno manje? Dobro ih upamtite jer kada pogledate ponovo, nećete ih više videti. Evo, šta sam rekao: pruga je tu, zavijutak takođe, ali malih crnih figura nema. Trik svetlosti, neko kaže, ali svetlost s tim nema nikakve veze, baš nikakve. Teško nam je to da priznamo, ali

tamo, iza zavijutka, tamo jednostavno ljudi nestaju. Nestaju kao da nikada nisu postojali. Nestaju kao da je život nešto što samo promiče mimo nas, pa te onda odjednom povuče kao nevidljiva morska struja, pravo u dubinu, u najveću dubinu, gde vlada večni mrak. Ali, ne mora to da znači da ćemo tamo ostati zauvek. Možda ćemo uspeti da isplivamo na površinu, možda će nas spasiti posada nekog čamca koja je već odavno zaboravila šta i koga doista traži. Ne treba se na to ni obazirati jer svaki brodolomnik je dobrodošao, sve ih podjednako volimo i uvažavamo. Eto, pošli smo od pruge i vozova, a završili smo u morskim dubinama, što znači da smo negde pogrešili, da smo negde načinili neki pogrešan korak ili pogrešan pokret, te da sve moramo da počnemo iz početka, da pogledamo fotografiju na neki drugi način, da sami sebe ubedimo da se kretanje kroz prostor i vreme odigrava nekako drugačije, da pokažemo da, uprkos svemu, nema nikakvih nestvarnih sila koje uobličavaju život i postojanje, da sve ima smisla ukoliko mi to želimo, da niko ne može da odlučuje umesto nas i da mi sami moramo da budemo mnogo brži i precizniji, onakvi kakvi nikada do sada nismo bili i kakvi više nikada nećemo biti. Zavijutak pruge je samo zavijutak pruge i s tim se moramo pomiriti, ma koliko želeli da istina bude različita, drugačija od svake druge istine. Ali, jedna stvar je tačna: ljudi koji su odlazili iza tog zavijutka nisu se više vraćali i nema nikoga ko bi mogao da kaže da se vratio sa one strane i da zna kako ona strana izgleda. Neke stvari, ma šta uradili, jednostavno nećemo više nikada doznati. Nešto je određeno da se zna, a nešto drugo je određeno da se ne zna. Život je, u stvari, prosta rabota, jednostavna u svojoj svojoj komplikovanosti.

vanosti. Ko tako kreće u život bolje će proći od onoga ko misli drugačije i kreće sa druge polazne tačke. Nekad se, uostalom, bolje vidi iz nizije nego sa visoravni, kao što nas nekad zatvorene oči mogu preciznije da vode od najizoštenijeg pogleda. Ali, zadovoljimo se za sada uvidom u arhivska dokumenta, preturanjem po prašnjavim fasciklama i kutijama, snagom mašte. Recimo da su pre stotinak godina neke imaginarne borske novine donele vest o tome da su kod zavijutka pruge u blizini Jelen Dola poslednji put viđeni Svetozar Manojlović i njegov sin Milorad. Viđeni su kako ćutke, dugim koracima prelaze preko polja pokrivenog retkom travom, zatim kako se penju uz nasip i, napokon, kako zastaju kod zavijutka. Onda je Svetozar nešto viknuo, ali nikome nije bilo jasno kome se obraća: da li Miloradu ili, pak, ženama okupljenim oko mačeta kome je neko pokušao da razbije lobanju i tako ga usmrti, ali taj udarac očigledno nije bio dovoljan i mače je bolno jaukalo, izvaljeno na bok, dok mu je levo oko klizilo prema zemlji. Uf, toliko je to ljuti, rekla je Dušanka, da joj prosto dođe nekoga da podvrgne najstrašnjoj torturi. Smislila je takve kazne da je i njoj samoj muka kada pomisli na njih. Ali, odmah je dodavala, sve je to bilo zaludno – ljudska zloba ne poznaje granice i nikakve kazne nisu nikoga sprečile da muči i maltretira neku nevinu žrtvu. Bogami, daleko smo mi otišli od pruge i zavijutka, a kako vreme odmiče, sve je jasnije da bi cela priča bila uverljivija da smo u nju uneli izvesne istorijske podatke, da smo rekli, na primer, ovo je fotografija železničkog kraka koji je spajao, recimo, neki novi kop sa postrojenjima u starom centralnom delu rudnika, i onda opisali sadašnje stanje i, možda, čak priložili današnji snimak istog tog

mesta. Tako se lako to sada radi sa svim tim elektronskim uređajima, to je pravo čudo. Naravno, odmah se razvila polemika – nove tehnologije uvek raspiruju strasti i uvek ima onih koji bi, poput savremenih ludista, sve to uništili i pokopali i živeli u blaženom neznanju. Za nas to ne vredi, mi uvek idemo dalje bez ikakvog alata. Neko tada primećuje da, ukoliko se sada reči „alat“ pridoda slovo „s“, sve počinje sumnjivo da liči na salatu, čekić se menja u rotkvicu, klešta u kelerabu, bušilica je praziluk. Sve je ono što nije, sve samo zavisi od naših odluka, mi smo oni koji imaju moć, moć je oružje moćnika. Najradije bih se povukao iz svega ovoga, misli onaj koji je sve ovo smislio, ali sada je kasno, prekasno je čak, nema više povratka, trči i ne okreći se sine, niko ti neće pomoći, niko te neće sačuvati, trči, samo trči i to je sve. U međuvremenu, svašta se desilo u ovoj priči, pogotovo kada su u pitanju glasovi koji pripovedaju – čas pripoveda samo jedan glas, čas dva glasa zajedno, a nekoliko puta govorilo je celo mnoštvo, kao kakav hor u nekoj antičkoj drami. A sve zbog toga što niko ne zna (ponajmanje ja) šta taj zavijutak pruge doista određuje – ulaz u raj, ulaz u pakao, ulaz u stvarnost ili, pak, izlaz iz svega toga. Ili, možda, i izlaz iz tog „ja“ koje se tako velikodušno trpa u svaku čorbu, baš kao da je mirođija. Ne znam šta da vam kažem, kaže ja koje nije to malopre pomenuto ja i koje ni samo ne zna ko je. Eto, šta može da napravi jedno nedovoljno definisano mesto ili jedan neprecizan trenutak iz istorijskog vremena. Svi tu stojimo, potpuno nesigurni, ne znamo da li se približavamo ili se udaljavamo, a najgore od svega je što uopšte ne znamo šta se desilo s pričom, postoji li ona još uvek ili se nepovratno izgubila kada su Svetozar i Milorad

Manojlović, otac i sin, iščezli iz našeg vidokruga. Ako je tako, a tako je (misli onaj koji još jedini ima neki uvid u sve što se ovde događa), onda nam je malo jasnije šta se ovde događa. Naime, nismo krivci mi (ponovo, i to sasvim nejasno, ta množina glasova), već upravo Svetozar i Milorad koji su samoinicijativno izašli iz naše priče, ostavivši nas sa gomilom žena koja jadikuje nad mrtvim mačetom (da, mače je u međuvremenu uginulo i oko je prestalo da klizi) kao nad nekom mrtvom pričom. Ukratko rečeno, previše nade smo uložili u oca i sina, uvereni da će bar jedan od njih uspeti da se vrati i ispriča nam šta se tamo desilo. Da smo bar razumeli one poslednje reči koje je Svetozar doviknuo Miloradu ili – zašto da ne? – nesretnom mačetu, možda bi nam bar nešto bilo jasnije. Tada se iz gomile žena izdvaja jedna devojka duge kose, očigledno trudna, zbunjeno protrlja ruke, pa kaže: „To je meni Svetozar doviknuo da mu čuvam sina i unuka, ali Milorad je poleteo za njim i tako se nije dan od njih dvojice nije vratio, a ni ovo žapče u mojoj utrobi nije se od tada ritnulo, pa se sve bojim da je lozi Manojlovića došao kraj, što ovu vašu nazovi priču pretvara u klasičnu tragediju a njihova poruka je uvek ista i kaže da ko se meša u dela bogova nema čemu da se nada osim porazu. Drugim rečima, da je sudbina promenljiva, onda se ne bi zvala tako, već nekako drugačije. I konačno, sve mi se čini, veli devojka, da je to pruga uskog koloseka, a to je toliko prevaziđeno, da se ni priča ne može ispričati o njoj. Niste zbog toga smeli da se svetite na drugima, ponajmanje na nesretnom mačetu. Jednostavno rečeno, kaže ona, mrtvo mače nije priča, odnosno, ne može da bude zamena za komad pruge koji lebdi negde, izgubljen u svemiru sećanja. To

kaže, zagladi kosu i ode. E pa sad, tako je najlakše – dođeš, održiš nekom predavanje, čak ga i časkom izgrdiš, a onda se okreneš i odeš. Ne volim takve ljude (ko sad ovo govori?), ni u stvarnom životu ni u književnosti, oni se šire nad nama (na koga se to odnosi?) poput olujnog oblaka iz kojeg svakog časa treba da tresne kiša, kratkotrajna, doduše, ali korisna za sve nas, za svakoga ko se prehranjuje plodovima zemlje. Šteta samo što neće duže padati, šteta što nećemo moći da je osetimo celim telom, od peta do temena, odnosno, od temena do peta, jer će kišne kapi prvo pasti na teme, pa tek posle na pete, tako je to u prirodi, jedino će onom starom joginu, koji pola dana provede dubeci na glavi, jedino će njemu, dakle, kišne kapi prvo pasti na crne, ogrubele tabane i možda neće ni pronaći put do njegovog temena, što je u krajnjem slučaju sasvim nevažno, jer dok tako dubi, taj matori jogin je ionako izvan sveta ili u središtu sveta ili je ceo svet, što je zapravo sve jedno isto. Eto šta sve čoveku može da se desi kada se prepusti pisanju: u magnovenju je prešao put od tajanstvenog zavijutka pruge negde u blizini Bora do stoja na glavi. Sigurno se tome nije nadao, niko se tome nije nadao, pisanje je uvek iskustvo puno uzbuđenja i ushićenja, tajanstvene su njegove putanje i što više njima hodaš sve manje ih poznaješ. Čitaoca, međutim, ne možeš da prevariš. On dobro zna da ti (naravno: pisac, a ko bi drugi?) uopšte ne znaš kako da se iščupaš iz svega ovoga, kako da izbegneš svoju brzopletost, kako da porekneš svoj preuranjeni dolazak i svoje prihvatanje. Lako je posle pričati o porazu jer si ga sam spremio i to za svoje uživanje, kao umorni putnik koji dođe do obale jezera, skine cipele i oseti ushit dok mu hladna voda klizi između nož-

nih prstiju. Mogao bi da sanja, mogao bi da peva zanosne ljubavne pesme, ali njemu je dovoljna ta hladna kap koja mu se sliva niz taban i čini ga bezrazložno srećnim. Bezrazložno – to je prava reč, reč koja je nedostajala ovoj priči, ukoliko uopšte smemo ovo da nazovemo pričom, ovo cviljenje, ovo nemilosrdno nadmetanje u kojem ima mesta samo za pobednika. Poraženi su poraženi i tu nema nikakve mudrosti. A nema ni milosti. Okrutan sam pisac, zar ne? Pravim od mojih likova isekotine od raznobojnog krep-papira. Crtam im sasvim mala usta, ni jezik neće moći da pokažu, da im ponosno zapalaca na vetru. Da, ma kako to čudno zvučalo, umoran sam od dobrote. Mislim, naravno, na dobrotu prema svojim junacima, ne na onu koju pokazujem prema stvarnim ljudima, prema svim prijateljima i ponekom neprijatelju i, naravno, prema poštarima. Ali, kada malo razmislim, ni to mi neće pomoći, kao što mi nije pomogao ni onaj izmišljeni navod iz izmišljenih borskih novina. Trebalo je, pre nego što sam se u ovo upustio, da se obratim mom prijatelju iz Bora, Radiši Dragičeviću, jer bi on sve umeo da mi objasni i sve bi se našlo na svom mestu, kako i treba da bude. A mogu, naravno, i sve da počnem iz početka, kao da se ništa nije desilo, kao da nisam stvarnost učinio još nerazumljivijom nego što jeste, kao da već nisam zabrljao s prošlošću i priznao nemoć pred budućnošću. Eto, tako ja vidim svoj dosadašnji učinak. Da sam đak u školi, za ovo bih jedva dobio prelaznu ocenu. A opet, s druge strane, pitam se zašto toliko samokritike prema onome što radim, i to radim najbolje što mogu, kao i uvek? Čovek uvek mora malo da sumnja u svoj rad, ali ovo je, rekao bih, ipak previše. Sam sebi ličim na usahlu šargarepu ili na napušte-

no lastavičje gnezdo. Ali, sve to nije nikakvo opravdanje, ne znam ni zašto to pominjem. Trebalo bi, u stvari, jednom da zapišeš šta te sve očekuje i da onda tačno odrediš – *preciziraš*? – šta se sve krije iza toga. Npr. ispeglati košulje, složiti prslučice, prebrojati čarape. Da li bi ti elementi i dalje vršili uticaj na mene ili bi mi bar doneli mali talas priznanja? Na to pitanje nemam odgovora. Tako da moram da kažem: Bio jednom jedan zavijutak pruge koji se gubio iza kriivine; niko nije znao šta se s njim događa i svi su glumili nezainteresovanost; i tako su prolazile godine, porastao je korov, zarđale su šine; niko više nije ništa znao o tome. Šteta, šteta, šteta, jer kada se tako nešto jednom zaboravi, niko neće više nikada doći po njih. Nepovratno izgubljena, prošlost nam se smejulji iza leđa. Tako nam i treba, kaže jedan dubok glas. I to je sve.

PODACI O AUTORIMA

Jelena Lengold (1959); priča: *Pokisli lavovi* (1994), *Lift* (1999), *Vašarski mađioničar* (2008), *Pretesteriši me: izabrane priče* (2009); roman: *Baltimor* (2003, 2011); poezija: *Raspad botanike* (1982), *Vreteno* (1984), *Podneblje maka* (1986), *Prolazak anđela* (1989), *Sličice iz života kapelmajstora* (1991), *Bunar teških reči* (2011).

Zoran Ćirić (1962); priča: *Zlatna dekada* (1992, 2012), *Nišvil* (1994, 2002), *Kalibar 23 za specijalistu* (1995, 2002), *Zen srbiana* (1997, 2003), *Vulvaši* (1998, 2012), *Odbrana gradova* (1998), *Kaži mami* (1999), *Starinska stvar* (2001), *Gang of Four* (2005), *Tvrda ljubav* (2006), *Solidno srce* (2008), *Telesna straža* (2010), *Kratki ljudi* (2011), *Zoran Ćirić: Zoran Ćirić* (2011); roman: *Prisluškivanje* (1999, 2000, 2002), *Hobo* (2001, 2002, 2007, 2012), *Smrt u El Pasu* (2003), *Slivnik* (2004), *Noć svih svetih* (2009, 2010); poezija: *Rio Bravo* (1990), *Remix* (1991), *Wah-wah* (1992), *Tajni život u Srbiji* (1995), *Post* (1996), *Pesme o zanatima* (1997).

Igor Marojević (1968); priča: *Obmana Boga* (1997), *Tragači* (2001), *Mediterani* (2006, 2008); roman: *Dvadeset i četiri zida* (1998, 2010), *Žega* (2004, 2008), *Šnit* (2007, 2008), *Parter* (2009), *Majčina ruka* (2011).

Saša Stojanović (1965); priča: *Tačke topljenja: nagrađene i druge priče* (2011); roman: *Krvoslednici* (2003), *Manchester City Blues* (2006), *Var* (2008, 2009).

Mihajlo Pantić (1957); priča: *Hronika sobe* (1984, 2007), *Vonder u Berlinu* (1987, 1994, 2007), *Pesnici, pisci & ostala menažerija* (1992, 2007), *Ne mogu da se setim jedne rečenice* (1993, 1996, 2000, 2004, 2007), *Novobeogradske priče* (1994, 1998, 2002, 2006; 2007,

2010), *Sedmi dan košave* (1999, 2002, 2007, 2010), *Jutro posle* (izabrane priče, 2001), *Ako je to ljubav* (2003, 2004, 2005, 2007, 2008, 2010), *Najlepše priče Mihajla Pantića* (izabrane priče, 2004), *Ovoga puta o bolu* (2007, 2010), *Sve priče Mihajla Pantića. I-IV* (2007), *Priče na putu* (2010), *Hodanje po oblacima* (u štampi, 2012).

Dejan Vukićević (1965); priča: *Korota* (1998), *Aleja bizarnih kipova* (2002), *Omama* (2007); roman: *Bodilo* (2005), *Cerebrum* (2012).

Divna Vuksanovic (1965); priča: *Opažać, opažena: mikro proza* (1997), *Avanture sa stvarima* (2003), *Okultno krvarenje* (2009); roman: *Život s trolovima* (1998), *Život s trolovima. 1 i 2* (2002), *Štipaljka u hulahopkama* (2004), *Lezi mi na leđa, trole!* (2006); poezija: *Madona dugog vrata* (1992), *Glava harfe* (1998).

Mileta Prodanović (1959); priča: *Putopisi po slikama i etiketama* (1993), *Nebeska opera* (1995), *Agnec* (2007); roman: *Večera kod Svete Apolonije* (1984), *Novi klini* (1989), *Pas prebijene kičme (fuga za jedan glas)* (1993), *Pleši, čudovište, na moju nežnu muziku* (1996), *Crvena marama, sva od svile* (1999), *Ovo bi mogao biti vaš srećan dan* (2000), *Vrt u Veneciji* (2002), *Eliša u zemlji svetih šarana: postkolonijalistička opereta* (2003), *Kolekcija* (2006), *Ultramarin* (2010); poezija: *Mijazma* (1994).

David Albahari (1948); priča: *Porodično vreme* (1973), *Obične priče* (1978), *Opis smrti* (1982), *Fras u šupi* (1984), *Jednostavnost* (1988), *Pelerina* (1993), *Neobične priče* (1999), *Drugi jezik* (2003), *Senke* (2006), *Svake noći u drugom gradu* (2008); roman: *Sudija Dimitrijević* (1978), *Cink* (1988), *Kratka knjiga* (1993), *Snežni čovek* (1995), *Mamac* (1996), *Mrak* (1997), *Gec i Majer* (1998), *Svetski putnik* (2001), *Pijavice* (2006), *Ludvig* (2007), *Brat* (2008), *Ćerka* (2010), *Kontrolni punkt* (2011).

PODACI O FOTOGRAFIJAMA

NEPRISUTAN. Fotografija *img032* iz fotodokumentacije radničkog lista *Kolektiv*, digitalizovana sa negativa br. 40 17. 01. 1964. Fotografi od 1947. do 2004: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević i Ljubomir Markov.

ODRON. Fotografija *Img958* iz fotodokumentacije radničkog lista *Kolektiv*, digitalizovana sa negativa Fotografisano 1994. Fotografi od 1947. do 2004: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević i Ljubomir Markov.

SMARANJE. Fotografija *Img298* iz fotodokumentacije radničkog lista *Kolektiv*, digitalizovana sa negativa br. 3 (bez datuma, verovatno 196?). Fotografi od 1947. do 2004: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević i Ljubomir Markov.

KRAJ NEVINOSTI. Fotografija *Img116* iz fotodokumentacije radničkog lista *Kolektiv*, digitalizovana sa negativa br. 47 03. 02. 1964. Fotografi od 1947. do 2004: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević i Ljubomir Markov.

GAZIŠ ULICOM I: RUPA. Fotografija *Img930* iz fotodokumentacije radničkog lista *Kolektiv*, digitalizovana sa negativa Fotografisano 1994. Fotografi od 1947. do 2004: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević i Ljubomir Markov.

RANI JAD. Fotografija *Img376* iz kolekcije Miroslava Radulovića, digitalizovana sa negativa br. 1 (bez datuma, verovatno 195?). Fotograf: Đuro Kolovratar.

TELO I GRAD. Fotografija *Img989* iz kolekcije Miroslava Radulovića, digitalizovana sa negativa br. 3 (bez datuma, verovatno 195?). Fotograf: Đuro Kolovratar.

IGRAJ, IGRAJ, IGRAJ. Fotografija *Img289* iz fotodokumentacije radničkog lista *Kolektiv*, digitalizovana sa negativa br. 63 1964. Fotografi od 1947. do 2004: Đuro Kolovratar, Dragoljub Mitić, Bajram Salijević i Ljubomir Markov.

NEPOSTOJANOST. Fotografija *Img605* iz kolekcije Miroslava Radulovića, digitalizovana sa fotografije na papiru u okviru projekta Digitalizacija neknjižne građe Zavičajnog odeljenja Narodne biblioteke Bor (bez datuma, verovatno 196?). Bez podatka o autorstvu.

SADRŽAJ

<i>Predgovor / Goran Milenković</i>	5
Jelena Lengold NEPRISUTAN	9
Zoran Ćirić LJUBAV RUŠI SVE ŠTO POKREĆE	25
Igor Marojević SMARANJE.....	35
Saša Stojanović KRAJ NEVINOSTI	53
Mihajlo Pantić DOBROTVOR, MUČITELJ BUBA (U slavu Nikolaja Vasiljeviča)	81
Dejan Vukićević RANI JAD.....	97
Divna Vuksanović TELO I GRAD	105
Mileta Prodanović (NE)SREĆNI MEDVEDI	113
David Albahari ZAVIJUTAK.....	127
PODACI O AUTORIMA PRIČA	137
PODACI O FOTOGRAFIJAMA.....	139

Narodna biblioteka Bor
Odeljenje posebnih fondova i periodike
Projekat „Slika, digitalna slika, slika koja govori“

BILO/BITI

Izdavač: Narodna biblioteka Bor
Moše Pijade 19
19210 Bor
+38130458120
www.biblioteka-bor.org.rs

Za izdavača: Vesna Tešović

Priprema za štampu: Aleksandar Živulović

Štamparija: “Tercija”

Bor 2012.

CIP zapis nalazi se u kataloškom sistemu Cobiss pod brojem

ISBN 978-86-84061-19-7